

Tartalomjegyzék
1995., 2. lapszám

Szerző	Cím
Herczog Mária	Az állásfoglalás szükségessége
Sipos Andrásné	A másság elfogadása az óvodában
Kirschner Lászlóné Oldal Krisztina	A paternalizmusról
Herczog Mária	Az állásfoglalás szükségessége
Háló Magdolna	„Azonos szakmai szempontok” Hajdú-Bihar megyei tapasztalatok
Kökényesi Márta	Értjük Tamást? Gondolatok egy gyermek agresszív viselkedéséről
Pongrácz Erzsébet	És nekünk ki ad gyereket?...
Vörös Zsuzsanna	„Feminista” jegyzetek egy talán soha véget nem érő vitához
Horváth Ágnes	Franciaországi tapasztalatok
Lázár Edit	Gyermekkufárok Lillafüred, 1995. Állásfoglalás
Dettre Erzsébet	Fecskepalota Gánton Koncepció a gyermekek védelméről, valamint a szociális- és gyámhivatalok törvényi szabályozásáról Gyermekvédelmi különszám
Herczog Mária	A pszichológiától a pedagógiáig Mérei Ferenc-V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan Buda Béla: Empátia: a beleélés lélektana

Atzél Réka

Lélekelemzési tanulmányok

Sajnálni – vagy együtt nevetni?

Törvényhozás előtt

Az állásfoglalás szükségessége

A Kormány március 12-i döntéseinek elemzése, véleményezése, kritikája átszövi mindennapjainkat. A napisajtó, a rádió és televízió részletesen foglalkozik szakemberek, hivatalnokok, politikusok, érintettek és más véleményformálók nyilatkozataival, akik pro vagy kontra kifejtik nézeteiket a hozott döntés szükségességéről, szükségtelenségéről, formájáról, stílusáról, időzítéséről. Leginkább azon folyik a vita, hogy mennyire volt szükséges ezeket az ellátásokat, most, ebben a formában és ilyen mértékben csökkenteni, és milyen hatással lesz mindez a családok jövedelmi helyzetére és az államháztartás bevételeire, a politikai közhangulatra. Van azonban néhány kérdés, amely mindeztől nem merült fel ezekben a véleményekben, és ezeket különösen a gyermekvédelmi szakma képviselői nem kerülhetik meg.

Az első kérdés az, hogy deklarálja-e ezen intézkedések meghozatalával, vagy akár ettől függetlenül a kormány, hogy a gyerekek felnevelése és gondozása mindenekelőtt a családok feladata és felelőssége oly módon, hogy ehhez szűkített anyagi segítséggel tud csak hozzájárulni, ezzel is kifejezve álláspontját. Ez csak látszólag egyszerű kérdés, mert az elmúlt évtizedekben e vonatkozásban számtalan bizonytalan válasz és megválaszolatlanság létezett. Mennyiben kívánja az állam pénzzel támogatni a gyermekvállalást, az egészséges születés esélyét, az első három évben a gyermek családi nevelését, a családi pótlékkal a terhekhez való közvetlen hozzájárulást, kifejezve ezzel a „közös feladatvállalást”, felelősségét is. Ez nem elsősorban anyagi kérdés, hanem annak a deklarálása, hogy a családok feladatához, vállalásához a közösség, az állam is hozzá kíván járulni és orientálni akar ezzel a hozzájárulással. A korábbi évtizedekben megszokott — sokat, de nem eleget vitatott — és pénzbeni támogatással is kifejezett preferenciákat ezen túl egyáltalán nem is akarja megfogalmazni, vagy csak nem tudja pénzzel is kifejezni együttműködési készségét, sőt kívánságait? Ez ugyanis két különböző dolog. Esetleg nem kíván beavatkozni a családok magánügyeibe, mint amilyen adott esetben a gyermekvállalás, vagy nevelés, és ezzel is tudomásunkra kívánja hozni, hogy még orientálni sem szeretne senkit, nemhogy pénzügyi támogatással befolyásolni. Ehhez szorosan kapcsolódik egy másik, ha lehet még nehezebb kérdéskör. Mi a kormány álláspontja a nem közvetlenül anyagi jellegű támogatásokról, és hogyan kívánja biztosítani azokat az ellátásokat, amelyekre az igény részben a most bevezetendő intézkedések, de már a korábbi megoldatlanságok, fokozódó gazdasági nehézségek és szakmai zűrzavar következtében egyre nagyobb és kínzóbb igény van? Itt elsősorban arra gondolok, hogy cinizmusnak vagy tökéletes tájékozatlanságnak tűnik, ha a tervezett 9 milliárd forintos kompenzációt a ma is diszfunkcionálisan és az ellehetetlenülés határait régen túllépve dolgozó helyi önkormányzati szociális adminisztrációnak kell majd elosztania. Csak egy közhelyszámba menő evidenciát emelnék ki példaképpen. Ma az önkormányzatok szakmai elveink alapján nem utalhatnak be gyereket állami gondoskodásba szociális vagy egészségügyi okokból. Ha azonban nem tudnak segítyt adni, napközbeni elhelyezést, családgondozást, lakhatást, speciális egészségügyi vagy oktatási szolgáltatásokat biztosítani — itt a beteg, vagy nehezen nevelhető gyerekekről van szó — akkor nincs is más lehetőségük, mint a kiemelés a családból. Ez esetben a központi költségvetés normatívája, kiegészülve a megyei költségvetés kötelezően hozzáadódó forrásaival gyerekenként közel évi félmillió

forintnyi összegben rendelkezésre áll. Ez utóbbi ugyanis ^automatizmusként érkezik a központi költségvetésből, ami azonban nem fordítható az előbbi feladatok elvégzésére. Ez talán a laikusok számára legegyszerűbben átlátható ellentmondás, de ennél jóval több és finomabb szöveg is megmutatható, amelyek hosszabb távon felmérhetetlen károkat okoznak. Mindazon szolgáltatások, ellátások elmaradása, amelyek az egészséges gyerekek vállalását és megszületését, majd felnövekedését szolgálnák már 5-10 éves távlatban is sokszoros „ráfizetéssel” és felmérhetetlen károkozással járnak. Itt most nem elsősorban a tervezett intézkedések közvetlen hatásáról, hanem arról a koncepcionális kérdéstről beszélek, hogy kinek, mit és mennyiért éri meg „befektetni” a családokba, gyerekekbe, mint egy közép, illetve hosszútávú beruházásba. Ugyancsak triviális példa, hogy a nem várt, vagy nem kellő gondossággal, illetve nélkülözések közepette kihordott gyermek testi és lelki egészségének kilátásai bizonyíthatóan rosszabbak. A gyermekvállalás, gyermeknevelés körülményeinek optimalizálása, de legalábbis valamiféle támogatása nem elsősorban anyagi kérdés, hanem olyan tevékenység, amellyel a gazdasági növekedésnél lényegesen meghatározóbb faktort, a humán erőforrást — valamennyi értelmében a munkavégzéstől az önmegvalósításon, egészségi állapoton át, az örömképességig és tovább — „állítjuk elő”, és ezért prioritást kell kapnia, máskülönben semmiféle esélyünk sincs. _ Nem elegendő tehát azt vizsgálni a tervezett kormányintézkedésekkel összefüggésben, hogy a pénzübeli támogatások szűkítése és csökkenése milyen közvetlen hatást gyakorol a családok életére, hanem azt is meg kellene tudni válaszolni, hogy ennek a döntésnek a háttérében áll-e olyan tudatos megfontolás, mely alapjaiban változtathatja meg a családpolitika, szociálpolitika helyéről, szerepéről és lehetőségeiről eddig a köztudatban élt képet. Ha az a feltevés valósnak bizonyul, hogy a kormányzat deklarálta ki akar vonulni a közös felelősség és költségviselés vállalásából, akkor annak következményeit is világosan kell látni. Egyrészt ez a családok terheinek átrendeződését és további nehezédesét jelenti olyan feladatokat adva, amelyekre eddig sem voltak felkészülve, de a korrekció reménye adott volt, másrészt ezzel annak ódiúmat kell magára vennie a döntéshozónak, hogy bizonyos folyamatokra a mainál is kevesebb hatást gyakorolhat. Arról van ugyanis szó, hogy a korábbi paternalista felfogás szerint az állam nemcsak szociális ellátást nyújt, de meg is fogalmazza, hogy mit vár el ezért, és a szocializáció, nevelés általa helyesnek tartott formáit intézményem, szolgáltatásain keresztül el kívánta juttatni. Ennek következtében a gyermekintézményeknek, szolgáltatásoknak olyan szocializációs, korrekciós szerep is jutott, amely a szülőket és a gyerekeket segítette, legalábbis céljai szerint. A GYES és GYED bevezetése minden ellentmondásossága és kétarcúsága mellett olyan gazdaság- és szociálpolitikai intézkedés volt, amelyben nyilvánvalóvá tették, hogy a gyerekek nevelését 3 éves kor alatt otthon, családi körben tartják optimálisnak, és ehhez segítséget nyújtanak. Az ellátások szűkítése mellett most nem egyértelmű, hogy miről is van szó. Az, pedig végképp nem tudható, hogy mi lesz mindazokkal a szolgáltatásokkal, ellátásokkal, amelyek már ma is az ellehetetlenülés határán dolgoznak részben anyagi okokból, részben a túlterheltség illetve a fenntartó vagy a tágabb környezet értetlensége, vagy ellenérzése miatt. A családsegítő központok, nevelési tanácsadók, alkoholgondozók és más ellátások is veszélybe kerülhetnek, ha az önkormányzatok a kormány intézkedéseit úgy fordítják le, hogy a szociális problémák, krízishelyzetek, nevelési, életvezetési nehézségek a magánszférába utalandók, ki-ki boldoguljon velük, ahogy tud.

Egy további szempont, hogy a szociális ellátások és különösen a gyerekvédelem régóta várt a szakmai megújulás lehetőségére, a szektor semleges és sokszektorú ellátás megvalósíthatóságára, a helyi ellátások formáinak bővülésére, sokszínűvé válására, amelyben

az egyéni igények megjelenhetnek. E várakozás arra is irányult, hogy a felmerülő gondokat a helyi ellátórendszer oldja meg, és érvényt lehessen szerezni, szakmai támogatás nyújtásával a helyi önkormányzatok ellátási kötelezettségének. Elvben nem kizárt, hogy a kormányintézkedések e folyamatokat generálják, csak hogy ahhoz világosan megfogalmazott ilyen értelmű állásfoglalásra lenne szükség és pénzre, amiből az átalakítás, majd a működtetés megoldható. Enélkül a jelenlegi diszfunkciók tovább erősödnek, az ellenérzések és feladat elhárítás kényszere növekszik, a döntéshozók szakmai felkészültsége, kompetenciája és felelőssége továbbra is tisztázatlan és számon kérhetetlen marad, a problémák és bajba jutottak száma pedig rohamosan nő.

El tudom fogadni, hogy nincs további forrásbővítésre lehetőség, de a jelenlegi lehetőségek kihasználása sem történhet meg egyértelmű politikai és szakmai állásfoglalás nélkül, mert még a területen dolgozók számára sem érthető mindig, hogy ima célja a tevékenységüknek. Ez nem csak pénz, hanem szándék és döntés kérdése is. Mindez része lehetne a hiányzó családpolitikai, szociálpolitikai szándéknyilatkozatnak, és ennek hatása legalább olyan nagy, mint a közvetlen pénzbeli támogatásoknak, vagy elvonásuknak. E kérdés felvetését és tisztázását elengedhetetlennek tartom ahhoz, hogy az intézkedéseket és hatásukat értékelni lehessen, a jogos riadalom és kétség legalább mérséklődjék.

Herczog Mária

Műhely

A másság elfogadása az óvodában

*„Hinni a szépet, a lehetlent,
Hogy egyszer valóra válik.
Hinni a vágyban, akaratunkban,
Ha kell hát bízni halálig. „
(Szabó Lőrinc)*

Bár váltótársam két hónapig beteg volt, mégis vállaltam az iskola előkészítését egy mozgásban korlátozott kislánynak. Olyan dajkával dolgozom együtt, akinek segítsége szívet-lelket melengető. Hatalmas akaraterejével, ötletekkel, arcából és hangjából sugárzó szeretettel végzi munkáját. Erőt adunk egymásnak. Könnyes, vidám nevetésekkel tarkítva ezt a hivatást, hiszen nem először vállalunk, illetve foglalkozunk sérült gyermekekkel. Óvodánkban 1976 óta folyamatosan vannak sérült gyermekek.

Csoportom összetétele: 19 fő nagycsoportos, 4 fő középsős, 4 fő kiscsoportos. Köztük van egy olyan kisfiú, akit szívével műtöttek, ezért folyamatos odafigyelést igényel.

Hogyan fogadták be N-t csoportomba, akinek múltába van, púpos és az ujjai összenöttek.

– Gyerekek! Hamarosan egy beteg kislány érkezik csoportunkba, akinek múltába van.

Néznek rám, világra rácsodálkozó szemmel és játszanak tovább.

Hétfő van. N. megérkezik. Mosolyog, köszön. Ismerjük egymást, naponta járok el a házuk előtt, akaratlanul is részese vagyok életének. „Szervusz, N.” Megsimogatom a fejét, megfogom a kezét, és a babaszobába kísérem. Fotelba ültetem, hogy aránylag kényelmesen tudjon ülni, lábának is legyen helye. Beszélgetünk, azonnal „otthon” érzi magát. Jönnek a gyerekek, köszönnek és nézik. Megérkezett N, mondom. Végre együtt a csoport. Leülünk félkörben a székekre. N-t magam mellé ültetem. Ő az a kislány, akiről meséltem, kulcs lesz a jele.

Kérem N-t, mutassa meg a lábát; felhúzza a melegítő szárát. A gyerekek tágra nyílt szemmel nézik. Tekintetükben döbbenet és iszonyat tükröződik. Ekkor értik meg, hogy mi ez. Ő így született, nem tud futni, nehezen jár, mindenben a segítségekre szorul. Ha szaladtok, vigyázzatok, fel ne lökjétek. Még néznek, nem mondanak semmit, de már tudom: elfogadták és sajnálják is. Elmennek játszani a babakonyhába. N nevet, a lányok hordják az edényeket, együtt főznek.

Megjön E néni. Könnybe lábad a szeme. WC-re megyünk, nézzük, miben tudunk segíteni. Szinte ülni sem tud, lábát egy szíj tartja. Mindig attól félünk, hogy leesik a lába. Egy átöltöztetés alkalmával ez is előfordul. Az érzés mindkettőnk számára leírhatatlan.

Reggelenként már játszanak vele a gyerekek, mindig ugyanazok. A fiúk viszik a fotelt a tornaszobába N-nek, soha sem felejtik el. N rajzol, fest, gyurmázik, barkácsol, nagyon ügyes. Munkái tiszták. A foglalkozásokon részt vesz, a feladatlapokat meg tudja oldani. Énekel, verset mond, a gyerekek boldogan tapsolják. Az édesanya, aki szintén támogatásra szorul, a maga módján boldog, igyekszik segítségünkre lenni. Tisztán hordja óvodába.

Egyik nap levágtam a körmét, és akkor fedeztem fel, hogy ujjai összenöttek. Megdöbbenek, ölelgetem, dicsérem alkotásait, hogy ezekkel a kezekkel erre képes.

Születésnap buli van a csoportban. N táncol, nevet és végtelenül boldog. Délben a 27 gyerekből 27 vállalja, kedvünkért még a legfélénkebb is, hogy vele ebédel. WC-re N-t igyekeztünk külön kivinni, hogy a gyerekek kevesebbszer lássák kiszolgáltatott helyzetben. Volt, amikor kíséret nélkül ment ki. Később kimentem utána, láttam, hogy egyik kislány előtte guggol és fogja a lábát. Valószínűleg még nem látta ilyen helyzetben N-t, hogy nem tud rendesen ülni. Megdicsérem a segítő kislányt.

A tapasztalatom az, hogy a gyerekek elfogadják a „másságot”. Személyes hozzáállás és példamutatás hatása alakítja őket ez irányba.

Ahogy én beszélek, gondozom, játszom a „sérült” gyermekekkel, ahogy én fogom a kezét, úgy fogják a gyerekek is. Ezen keresztül fogadja el a többi szülő is. Minden ellenérzést a felnőttek alakítanak ki a gyerekekben. Ha ezek a gyerekek életük során találkoznak ilyen vagy hasonló gyerekekkel és emberekkel, segítenek nekik. Már tudják, a sérült ember segítségre szorul, nem kell megbámulni.

Az udvaron N-t eleinte nézegetik, később hozzák neki a széket és a homokozóedényeket. Az óvó nénik magyarázzák, miért kell. Vigyázzatok rá, mondják. Egy kisfiú odamegy, és vidáman magyarázza, „tudod, mikor én is beteg voltam, a doktor bácsi majdnem mülábat adott”! Összenézünk, könny bujkál a szemek sarkában. Az udvaron száz szem rajta, hol van, mit csinál? Nagyon hamar elfárad: Szól, ha a lábát tartó szíj kiakad játék közben. Ilyenkor felveszem és beviszem, hogy bekapcsoljuk. Kézenfogva sétálunk és beszélgetünk. „Tedd a lábad egymás mellé” – járni tanulunk, ahogy neki jó.

Anyák napjára N is készül. Kérem az édesanyát, hogy ebéd után szépen, csinosan öltözzön fel, és úgy jöjjön a gyerekért. Mivel a délutáni ünnepségre az apa nem engedi vissza az anyát és a gyereket, ezért N ebéd után köszönti fel édesanyját.

*„Anyukám, anyukám találj ki,
Hogy az én nagy kincsem ugyan ki,
Ki más is lehetne, ha nem te,
Ültess hát gyorsan az öledbe.”*

Átadja az ajándékot, egy tűzzománc kitűzőt, szegfűt és kis üvegben virágot a nagymamának. Az anya azt sem tudja, sírjon-e vagy nevensen. Nézzük őket könnyes szemmel, a gyerekek is meghatottan. Vidám táncot jár lelkünkben az öröm, nem csak attól, hogy tavasz van és virágba borult minden.

Kirándulni megyünk, szülők visznek bennünket születésnap zsúrra. N is velünk jön, jól érzi magát, „fut”, a focizásba is bekapcsolódik. Úgy elfárad, hogy másnap otthon marad.

E nénival, a dajkával N-nek nagyon jó a kapcsolata. Nagyokat nevetnek együtt. Ez a folyamatos szeretetteljes törődés, odafigyelés eredménye. N az óvodában mindenkit név szerint szólít és köszönt.

N búcsúzik az óvodától. Sötétkék szoknyában, hófehér csipkeblúzban érkezik.

*„Hej óvoda-óvoda,
Ég veled, te kacsalábon
Forgó ékes palota...”*

Hangzik a vers, körbejárjuk a termeket. N megy elől, az ő kezét fogom.

N-t hamarosan műtik. Édesanyja mondogatja, vagy kibírja, vagy nem. „Hogy mondhat ilyet?” – kérdem. „Most mit csináljak?” – és sír. Június 12. N-t műtik, ujjait választják szét. Nagyon drukkolunk és sajnáljuk, hogy a változatlan, nem túl vidám otthoni környezetbe kerül vissza. A vezető óvónő beszél az orvossal, közvetít a kórház és a család között. Minden tőlünk telhetőt megteszünk, hogy segítsük a családot.

Sipos Andrásné

Műhely

A paternalizmusról

Számos olyan „nyelvről” hallhattunk, amelyeken személyek, családok, közösségek fontos dolgokat közölnek velünk. Embertársunkat megérthetjük a különböző nyelvek, a gesztusokba cselekvések, a családtörténet vagy játék közegén keresztül. Mostani előadásunk a statisztika nyelvén közvetít üzenetet.

Munkánk egy olyan kutatás eredményeként látott napvilágot, amelyet eredetileg egyáltalán nem ebből a célból kezdeményeztek. 1987-ben Sárváron is megalakult a Nevelési Tanácsadó. A helyi önkormányzatok, amelyek fenntartják a Nevelési Tanácsadókat, többnyire tájékozatlanok az intézmény céljáról, hasznáról, szükségességéről. A Tanácsadó vezetője, Kirschner Lászlóné ezért a helyi önkormányzat munkatársaival egyetértésben egy, a város teljes ifjúságára kiterjedő felmérést javasolt, hogy megtudják: a gyermekekkel foglalkozók – tanárok, óvónők, védőnők – milyen típusú nehézségeket jeleznek munkájukkal kapcsolatban, a NT-ban milyen problémákra számítsanak.

A 60-as évek végén, a 70-esek elején, amikor a NT-k hálózata megszületett, Magyarországon a pszichológiai eredetű probléma fogalma hivatalosan alig létezett. A pszichés zavarok egy részét – mint pl. az éjszakai bevizelést, a szorongást – az orvostudomány hatáskörébe utalták, és gyógyszerekkel vagy életrendi utasításokkal kívánták rendezni. A tanulási nehézségek vagy nevelési hiba a pedagógus munkájának részét alkotta volna. Pszichológusnak a közgondolkodás szerint legfeljebb az értelmi fogyatékosok megállapításánál lehetett szerepe.

Az orvosi és pedagógiai modellen kívül eső „köztes” problémák mindazonáltal léteztek, és megoldást igényeltek. A Nevelési Tanácsadókat ez a hivatalosan el nem ismert, de nagyon is valódi igény hívta életre.

A Nevelési Tanácsadó feladatai közé tartozik a beiskolázási vizsgálatok elvégzése, szakvélemény készítése örökbefogadási, láthatási, válási ügyekben, alkalmanként segítséget nyújtani pályaválasztási tanácsadásban, mindenekelőtt azonban fogadni és kezelni a sokféle pszichés problémát, amely gyermeknek, szülőnek, pedagógusnak egyaránt gondot okoz. Ehhez állandó kapcsolatban kell lenni az önkormányzattal, bírósággal, gyámhatósággal, esetleg a rendőrséggel is; körzetének oktatási intézményeit rendszeresen kell látogatni, a NT munkatársának élő kapcsolatot fenntartani velük, ugyanígy, ha van, az ideggondozóval, kórházzal, rendelőkkel is. Tehát az intézmények és személyek között a megértést segítő, közvetítő, állandóan egyeztető szerepe van – és olyan helyen, ahol a hozzáértő szakember egyébként is kevés, egyetlen forrása a pszichológiai kultúrának. Az egyetlen olyan hely, ahol a rászoruló pedagógus segítő tanácsban, a problémás gyermek, szülő, család pszichoterápiás vagy családterápiás kezelésben ingyen részesülhet.

Most e feladatok egy részét már más intézmények is végzik, de a Nevelési Tanácsadó szerepe általában véve továbbra is a fentiekből áll.

A mi esetünkben a Nevelési Tanácsadónak speciális háttere van: egy magyar kisváros.

A háttér: Sárvár

Sárvár lakossága 15676 fő. Közigazgatásilag hozzá tartozik egy 27 kisebb-nagyobb városkából és faluból álló agglomeráció, amelynek a lakossága kb. kétszer ennyi. A falusi-kisvárosi élet szociális jellemzőit a következők alkotják: mindenekelőtt a viszonyítási alap beszűkülése, helyi értékrendhez igazodó életforma. Másodsor: a helyi hatalom abszolutizálása, és harmadszor: a teljes nyilvánosság. Bármilyen, amit az ember kisvárosban mond vagy tesz, azonnal és széles körben ismert lesz, de az értesülés „titokban”, vagyis majdnem kizárólag informális csatornákon terjed. Ezért gyakran torzul, a torzulás mértékének meghatározása pedig nehéz. Mindez nem előny vagy hátrány a nagyvárosi viszonyokhoz képest, csak más.

A vizsgálat

Eredeti célunk a sárvári fiatalok „problémafertőzöttségének” a felmérése volt. Összeállítottunk egy kétoldalas kérdőívet, amelyben igyekeztünk minden, a NT-hoz kerülő problémát érinteni. Megfelelő számban kiküldtük ezeket Sárvár iskoláiba és óvodáiba, valamint a körzeti védőnőknek, azzal a kéréssel, hogy a gyermek vagy család problémáit aláhúzással jelöljék meg. Anyagi és adminisztratív okokból a felmérést csak a 2 hónaptól 14 évesig terjedő korosztálynál tudtuk elvégezni, ez összesen 3044 fő. Tekintettel a körülményekre, a gyermek nevét, osztályát, semmi „nyomra vezető” adatát nem kértük, és a kérdőívet kitöltő pedagógusét, védőnőét sem. Ezért az ő számukat csak becsülni tudjuk; 120-130 körül lehetnek.

A kérdőív első rovata a gyermek neme, kora, családi helyzete. A második problémakörre osztottuk, ezek közül az első a fizikai-testi bajoké. Ilyenek: veleszületett betegségek, sérülés, műtét, tartós betegségek, mint a gyomorfekély, asztma, allergiák, az emésztés, ürítés zavarai.

A rovat második problémaköre: a pszichés problémáké. Ezeket csoportokba „rendeztük:

Teljesítmény – változások a tanulásban, személyhez, helyzethez stb. kötött teljesítmény; családi, környezeti események érezhető hatása; figyelemzavarok, beszédzavarok, egyéb.

Szorongás: vizsgadruk, félelem állattól, tárgytól, személytől; sírás, izzadás, éjszakai felriadás stb.

Agresszív viselkedés köre: verekedés, feleselés, gyengébbek elnyomása, káromkodás, előítéletes viselkedés stb.

Viselkedészavarok: túlmozgásosság vagy túlzott passzivitás, modorosságok, mint kéztördelés, körömrágás, hajtépés stb.

„**Jellemproblémák**”, mint: árulkodás, hazudozás, lopás, csavargás stb.

Nemi jellegű jelenségek: önkielégítés, korai nemi élet, erőszak elkövetője vagy áldozata a gyermek; kacérkodás, udvarlás, csábító kihívó viselkedés felnőttel, társsal stb.

Szenvedélybetegség jele: alkohol, dohány, gyógyszer fogyasztása, szipuzás stb.

Kívülről kezdeményezett problémák, mint: szekta, kultusz, túlzott vallásosság stb.

A harmadik kör a szociális és családi gondoké. Például: munkanélküliség, keresetsökkenés, alkoholista, elmebeteg vagy bűnöző családtag; beilleszkedési nehézség, kisebbség; súlyos betegség; haláleset; változások a vagyoni-társadalmi helyzetben stb. Nehezen elérhető család: titkolózó, zárkózott, ellenséges stb.

A IV. kör címe – „A fentieket kiegészítő, módosító egyéni vélemény, megfigyelés” után üres helyét hagytunk. E tanulmány témája voltaképpen ennek a rovatnak és vele együtt a többi egyéni megjegyzésnek a tartalma. Amelyből nem a problémák számszerű megoszlását, hanem

a velük naponta szembesülő, közösségi munkát végző emberek attitűdjét láthatjuk. Azt, hogy az észlelt és jelzett zavarokhoz hogyan viszonyulnak.

Az utolsó helyen a kérdőív kitöltője az információja forrását jelölte meg. Személyes megfigyelés útján értesült-e, szülőtől, gyermektárustól, kollégától, hallomásból stb.

Minden kérdéscsoport után „egyéb” jelzés és további észrevételek számára üres hely maradt.

Eredmények

Miután most – ahogy említettük – elsősorban nem a problémaszámra figyelünk, ezért ezt a részt csak vázlatosan említjük meg. A kitöltők leggyakrabban a tanulás-teljesítmény körben jelöltek meg problémákat.

Ezek száma a teljes mintában	32 79
agresszív-harcias viselkedés	1822
viselkedészavar-	
modorosság	1579
szorongás	1208
szociális környezeti	1057
jellem	727
szenvédély, drog	83

A családnak a segítőhöz való viszonyulását – elismerőleg vagy kritizálva – 207 esetben, a társadalmi-vagyoni helyzet mozgásait felfelé, vagy lefelé 190 esetben említették meg.

Amint látható, a sárvári gyerekek „problémafertőzöttsége” szerencsére mennyiségre és súlyozásra nézve elmarad a fővárosi kerületeké mögött. De a közösség segítői, a pedagógusok és védőnők nem kevésbé súlyos terhet viselnek.

A IV., az egyéni megjegyzések rovatát a 3044 kérdőívből csak 331-ben töltötték ki. Észrevettük, hogy az ide kerülő megjegyzések is több csoportba sorolhatók. Vannak köztük dicséret, bírálat és minősítés nélkül felsorolt tények.

Ekkor, újra végignézve az íveket, összegyűjtöttünk minden más észrevételt, megjegyzést is, amelyet a kitöltő személyek nem az „egyéni megfigyelések” közé, hanem a problémacsoportok után, mellé-, vagy a margóra írtak, és úgy találtuk, hogy ezek is a fenti módon oszthatók fel. A továbbiakban együtt kezeltük tehát az egyéni megjegyzéseket, bárhol is szerepeltek. A következő fajtákat különítettük el:

1. Dicséret. Például: „nyílt és őszinte”, „szeretetteljes”. Több dicséret a családra vagy fejlődésre vonatkozott. „Kiegyensúlyozott családi háttere van”. „Fejlődése korának megfelelő” volt a két leggyakoribb pozitívum.

2. Bírálat. Ezek általában jelzők voltak, az illető gyerekre nézve nem hízelgő tartalommal. „Sunyi.” „Alattomos”. „Lusta”. Éjszakai bevétel jelzését követően: „Gyenge idegrendszer.” „Elsős létére kacér viselkedés”. „Az érzelmi világ sivársága van”.

Ezek a megjegyzések valamilyen módon minősítik a szóban forgó gyereket. A 3. fajta megjegyzés szerzője az észlelt jelenséget meg is magyarázza, mintegy értelmezi. „Idegesség miatt gyomorfájás.” „A szülőknek magas a jövedelme, ezért ő a társait lenézi, önző”. „Édesanyjához való viszonya egyértelműen negatív”. „Kettős nevelési hatás.” „Testvér születésekor féltékenységgé váltotta ki a problémáit”, „Az értékek torzulása – felszínes szépséget kedvel”.

Negyedikként említjük a tényközlő megjegyzéseket, amelyek minősítés vagy értelmezés nélkül információt tartalmaznak, mint: „Utálja a macskákat”. „Sok szexfilmet néz videón”. „Gyakori elpirulás”. „Édesanya elhagyta a családot, azóta tartózkodási helye ismeretlen”. „Az órán visszabeszél a tanárnak, dühöng, csapkod, sokat beszélget”. „A szülőkkel mindent jól meg tudtam beszélni”.

Az egyéni megjegyzéseken kívül akadtak kis kiegészítések is, amelyeket a pedagógus valamelyik aláhúzott probléma mellé írt, inkább csak pontosításképpen. Pl. a „nemi szerv piszkálása” mellé: „csak a délutáni alváskor”, „vizsgadrukk”-hoz „csak matekóra előtt”. Ezeket külön nem soroltuk be.

A fentiek szerint az egyéni észrevételek következő módon oszlanak meg:

Dicséret	82
Bírálat	223
Értelmezés	274
Tényközlés	329

Láthatjuk, hogy a minősítések és értelmezések száma – összesen 579 – a tényközlésekének majdnem kétszerese.

Következtetések

Mintánkban tehát túlsúlyban van a problémák kezelésének az a sajátos típusa, amelyet jobb szó híján „paternalisztikus”-nak neveztünk, és amelynek jellemzői:

– használója a tények keresése, csoportosítása helyett **magyarázatokat** alkalmaz; leírás, megfigyelés helyett **minősítést**. Ezzel, mintha csak az értelmezéssel és minősítéssel egyben kontrollja is lenne a probléma fölött, nagyobb felelősséget vállal a probléma hordozójáért, mint szükséges. Mintha azzal, hogy „diagnosztizál” egy problémát, magára venné a megoldással járó felelősséget is.

Mire idáig jutottunk, feltehetjük a kérdést: vajon ez a problémákhoz való viszonyulásmód csak a sárvári szakemberekre jellemző? Valószínűleg nem. Netán általában a pedagógusokra? Biztosan nem. Saját tapasztalatunkból is tudjuk, hogy sokkal elterjedtebb ennél. Alkalmadtán a hozzánk forduló szülőknél is látjuk, hogy bajban levő gyerekének magyarázatokkal, minősítésekkel próbál segíteni, a „hivatásos” segítőkre pedig szinte automatikusan nehezedik a „hivatásos minősítő” munkaköre is. Nézeteltérések legfeljebb ott alakulhatnak ki, hogy melyik szakmának vagy státusznak van hatékonyabb diagnosztizáló jogosítványa.

A diagnózis azonban nem azonos a terápiával, a probléma megmagyarázása, értelmezése nem hoz megoldást. Ezt a paternalizáló személy is tudja, mégis így viselkedik, mert a környezete (tágabban a közfelfogás is) gyakran ezt várja tőle, ezt tanulta, tapasztalta maga is. Hogy az értelmezgető, gyámkodó viselkedés nem természetes megoldásmódja annak, aki alkalmazza, hanem valami hagyományon, szociális egyezményen alapul, láthattuk ebben a mintában is. Több kérdőívben találtunk szép, pontos megfigyelésre valló leírást, amelyet közlője – biztos, ami biztos – megfejtelt egy minősítéssel vagy értelmezéssel. Pl.: „befelé fordulás – nem beszédes az anyjával, iskolai dolgokról nem mesél”. „Örökké izzad a tenyere, izgul, mert maximálisan akar teljesíteni.” stb. Másrészt tapasztaltuk a közös munkában, hogy szülő és pedagógus gyorsan feladja a paternalizáló attitűdöt, ha mi nem tekintjük ezt a segítőkészség és hozzáértés egyetlen bizonyítékának.

A **paternalizmus** szerintünk elsősorban magyar jelenség, a nálunk használatos **szociális stratégiák** egyike. Nem több és nem kevesebb ennél, de ha pszichoterápiás elméleteket, nevelési módszereket veszünk át más kultúrákból, számolni kell azzal, hogy a máshol hatékony módszerből nálunk újabb minősítő kategória lesz csupán, amivel a segítők „fejben értelmezik” egymást és gondozottaikat. A magyar pedagógustól, pszichológustól (és más segítőtől) mintha csak azt várná a közvélemény, hogy jobban tudjon valamit. Mi a Nevelési Tanácsadóknak mindig értésére adjuk a velünk együttműködő családoknak, pedagógusnak, orvosnak, hogy szabad nem paternalizálni, mi sem tesszük, és ezzel a lehetőséggel sokszor élnek is.

Kirschner Lászlóné Oldal Krisztina

(Elhangzott az 1994. augusztus 20-23. között Budapesten tartott VI. Nemzetközi Családterápiás Konferencián.)

Törvényhozás előtt

Az állásfoglalás szükségessége

A kormány március 12-i döntéseinek elemzése, véleményezése, kritikája átszövi mindennapjainkat. A napisajtó, a rádió és televízió részletesen foglalkozik szakemberek, hivatalnokok, politikusok, érintettek és más véleményformálók nyilatkozataival, akik pro vagy kontra kifejtik nézeteiket a hozott döntés szükségességéről, szükségtelenségéről, formájáról, stílusáról, időzítéséről. Leginkább azon folyik a vita, hogy mennyire volt szükséges ezeket az ellátásokat most, ebben a formában és ilyen mértékben csökkenteni, és milyen hatással lesz mindez a családok jövedelmi helyzetére és az államháztartás bevételeire, a politikai közhangulatra. Van azonban néhány kérdés, amely mindeztől nem merült fel ezekben a véleményekben, és ezeket különösen a gyermekvédelmi szakma képviselői nem kerülhetik meg.

Az első kérdés az, hogy deklarálja-e ezen intézkedések meghozatalával, vagy akár ettől függetlenül a kormány, hogy a gyerekek felnevelése és gondozása mindenekelőtt a családok feladata és felelőssége oly módon, hogy ehhez szűkített anyagi segítséggel tud csak hozzájárulni, ezzel is kifejezve álláspontját. Ez csak látszólag egyszerű kérdés, mert az elmúlt évtizedekben e vonatkozásban számtalan bizonytalan válasz és megválaszolatlanság létezett. Mennyiben kívánja az állam pénzzel támogatni a gyermekvállalást, az egészséges születés esélyét, az első három évben a gyermek családi nevelését, a családi pótlékkal a terhekhez való közvetlen hozzájárulást, kifejezve ezzel a „közös feladatvállalást”, felelősségét is. Ez nem elsősorban anyagi kérdés, hanem annak a deklarálása, hogy a családok feladatához, vállalásához a közösség, az állam is hozzá kíván járulni, és orientálni akar ezzel a hozzájárulással. A korábbi évtizedekben megszokott – sokat, de nem eleget vitatott –, és pénzbeni támogatással is kifejezett preferenciákat ezentúl egyáltalán nem is akarja megfogalmazni, vagy csak nem tudja pénzzel is kifejezni együttműködési készségét, sőt kívánságait? Ez ugyanis két különböző dolog. Esetleg nem kíván beavatkozni a családok magánügyeibe, mint amilyen adott esetben a gyermekvállalás vagy -nevelés, és ezzel is tudomásunkra kívánja hozni, hogy még orientálni sem szeretne senkit, nemhogy pénzügyi támogatással befolyásolni. Ehhez szorosan kapcsolódik egy másik, ha lehet, még nehezebb kérdéskör. Mi a kormány álláspontja a nem közvetlenül anyagi jellegű támogatásokról, és hogyan kívánja biztosítani azokat az ellátásokat, amelyekre az igény részben a most bevezetendő intézkedések, de már a korábbi megoldatlanságok, fokozódó gazdasági nehézségek és szakmai zűrzavar következtében egyre nagyobb és kínzóbb igény van? Itt elsősorban arra gondolok, hogy cinizmusnak vagy tökéletes tájékozatlanságnak tűnik, ha a tervezett 9 milliárd forintos kompenzációt a ma is diszfunkcionálisan és az ellehetetlenülés határait régen túllépve dolgozó helyi önkormányzati szociális adminisztrációnak kell majd elosztania. Csak egy közhelyszámba menő evidenciát emelnék ki példaképpen. Ma az önkormányzatok szakmai elveink alapján nem utalhatnak be gyereket állami gondoskodásba szociális vagy egészségügyi okokból. Ha azonban nem tudnak segítyt adni, napközbeni elhelyezést, családgondozást, lakhatást, speciális egészségügyi vagy oktatási szolgáltatásokat biztosítani – itt a beteg, vagy nehezen nevelhető gyerekekről van szó –, akkor nincs is más lehetőségük, mint a kiemelés a családból. Ez esetben a központi költségvetés normatívája, kiegészülve a megyei költségvetés kötelezően hozzáadódó forrásaival,

gyerekenként közel évi félmillió forintnyi összegben rendelkezésre áll. Ez utóbbi ugyanis automatizmusként érkezik a központi költségvetésből, ami azonban nem fordítható az előbbi feladatok elvégzésére. Ez talán a laikusok számára legegyszerűbben átlátható ellentmondás, de ennél jóval több és finomabb szövet is megmutatható, amelyek hosszabb távon felmérhetetlen károkat okoznak. Mindazon szolgáltatások, ellátások elmaradása, amelyek az egészséges gyerekek vállalását és megszületését, majd felnövekedését szolgálnák, már 5-10 éves távlatban is sokszoros „ráfizetéssel” és felmérhetetlen károkozással járnak. Itt most nem elsősorban a tervezett intézkedések közvetlen hatásáról, hanem arról a koncepcionális kérdéstről beszélek, hogy kinek, mit és mennyiért éri meg „befektetni” a családokba, gyerekekbe, mint egy közép- illetve hosszú távú beruházásba. Ugyancsak triviális példa, hogy a nem várt, vagy nem kellő gondossággal, illetve nélkülözések közepette kihordott gyermek testi és lelki egészségének kilátásai bizonyíthatóan rosszabbak. A gyermekvállalás, gyermeknevelés körülményeinek optimalizálása, de legalábbis valamiféle támogatása nem elsősorban anyagi kérdés, hanem olyan tevékenység, amellyel a gazdasági növekedésnél lényegesen meghatározóbb faktort, a humán erőforrást – valamennyi értelmében a munkavégzéstől az önmegvalósításon, egészségi állapoton át, az örömképességig és tovább – „állítjuk elő”, és ezért prioritást kell kapnia, máskülönben semmiféle esélyünk sincs. Nem elegendő tehát azt vizsgálni a tervezett kormányintézkedésekkel összefüggésben, hogy a pénzbeli támogatások szűkítése és csökkenése milyen közvetlen hatást gyakorol a családok életére, hanem azt is meg kellene tudni válaszolni, hogy ennek a döntésnek a háttérében áll-e olyan tudatos megfontolás, mely alapjaiban változtathatja meg a családpolitika, szociálpolitika helyéről, szerepéről és lehetőségeiről eddig a köztudatban élt képet. Ha az a feltevés valósnak bizonyul, hogy a kormányzat deklaráltan ki akar vonulni a közös felelősség és költségviselés vállalásából, akkor annak következményeit is világosan kell látni. Egyrészt ez a családok terheinek átrendeződését és további nehezedését jelenti olyan feladatokat adva, amelyekre eddig sem voltak felkészülve, de a korrekció reménye adott volt, másrészt ezzel annak ódiúmat kell magára vennie a döntéshozónak, hogy bizonyos folyamatokra a mainál is kevesebb hatást gyakorolhat. Arról van ugyanis szó, hogy a korábbi paternalista felfogás szerint az állam nemcsak szociális ellátást nyújt, de meg is fogalmazza, hogy mit vár el ezért, és a szocializáció, nevelés általa helyesnek tartott formáit intézményem, szolgáltatásain keresztül el kívánta juttatni. Ennek következtében a gyermekintézményeknek, szolgáltatásoknak olyan szocializációs, korrekciós szerep is jutott, amely a szülőket és a gyerekeket segítette, legalábbis céljai szerint. A GYES és GYED bevezetése minden ellentmondásossága és kétarcúsága mellett olyan gazdaság- és szociálpolitikai intézkedés volt, amelyben nyilvánvalóvá tették, hogy a gyerekek nevelését 3 éves kor alatt otthon, családi körben tartják optimálisnak, és ehhez segítséget nyújtanak. Az ellátások szűkítése mellett most nem egyértelmű, hogy miről is van szó. Az pedig végképp nem tudható, hogy mi lesz mindazokkal a szolgáltatásokkal, ellátásokkal, amelyek már ma is az ellehetetlenülés határán dolgoznak részben anyagi okokból, részben a túlterheltség, illetve a fenntartó vagy a tágabb környezet értetlensége, vagy ellenérzései miatt. A családsegítő központok, nevelési tanácsadók, alkoholgondozók és más ellátások is veszélybe kerülhetnek, ha az önkormányzatok a kormány intézkedéseit úgy fordítják le, hogy a szociális problémák, krízishelyzetek, nevelési, életvezetési nehézségek a magánszférába utalándók, ki-ki boldoguljon velük, ahogy tud.

Egy további szempont, hogy a szociális ellátások és különösen a gyerekvédelem régóta várt a szakmai megújulás lehetőségére, a szektor semleges és sokszektorú ellátás megvalósíthatóságára, a helyi ellátások formáinak bővülésére, sokszínűvé válására, amelyben

az egyéni igények megjelenhetnek. E várakozás arra is irányult, hogy a felmerülő gondokat a helyi ellátórendszer oldja meg, és érvényt lehessen szerezni szakmai támogatás nyújtásával a helyi önkormányzatok ellátási kötelezettségének. Elvben nem kizárt, hogy a kormányintézkedések e folyamatokat generálják, csak hogy ahhoz világosan megfogalmazott ilyen értelmű állásfoglalásra lenne szükség és pénzre, amiből az átalakítás, majd a működtetés megoldható. E nélkül a jelenlegi diszfunkciók tovább erősödnek, az ellenérzések és feladat elhárítás kényszere növekszik, a döntéshozók szakmai felkészültsége, kompetenciája és felelőssége továbbra is tisztázatlan és számon kérhetetlen marad, a problémák és bajba jutottak száma pedig rohamosan nő.

El tudom fogadni, hogy nincs további forrásbővítésre lehetőség, de a jelenlegi lehetőségek kihasználása sem történhet meg egyértelmű politikai és szakmai állásfoglalás nélkül, mert még a területen dolgozók számára sem érthető mindig, hogy ima célja a tevékenységüknek. Ez nem csak pénz, hanem szándék és döntés kérdése is. Mindez része lehetne a hiányzó családpolitikai, szociálpolitikai szándéknyilatkozatnak, és ennek hatása legalább olyan nagy, mint a közvetlen pénzügyi támogatásoknak, vagy elvonásuknak. E kérdés felvetését és tisztázását elengedhetetlennek tartom ahhoz, hogy az intézkedéseket és hatásukat értékelni lehessen, a jogos riadalom és kétség legalább mérséklődjék.

Herczog Mária

Praxis

„Azonos szakmai szempontok” Hajdú-Bihar megyei tapasztalatok

Két évtizeddel ezelőtt jött létre a Debrecen Városi és Megyei Tanács „Állandó Áthelyező Bizottsága”, mely 1988-tól, mint a „Tanulási Képességet Vizsgáló Szakértői Bizottság” működött. 1993. augusztus 1-től a Megyei Önkormányzat Közgyűlésének jóváhagyásával gazdaságilag is önállóvá vált, s ettől kezdve az új intézmény elnevezése: „Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat Gyógypedagógiai Szakértői és Rehabilitációs Szolgáltató Központ”. Az országban akkoriban egyedülálló kezdeményezés 1994. augusztus 1-től, három tagintézménnyel bővült (Megyei Nevelési Tanácsadó - Debrecen, Nevelési Tanácsadó és Beszédjavító - Berettyóújfalu és Polgár). Ezzel a szervezeti átalakítással a megyei önkormányzat megszüntette az ellátatlan területeket, s a rászoruló gyermekek számára igénybe vehető az ingyenes ellátás.

Az intézmény igazgatója, Gyurkó Péterné már 1983 óta szakmai vezetője a jogelőd intézménynek. Látogatásunk során az igazgatónővel a pedagógiai szakszolgálati ellátásról, a hagyományos és az új, illetve kibővült feladatkörökről beszélgettünk. Elmondta, hogy az 1994-95-ös tanévre feladataikat már az új 14/1994. /VI. 24.7 MKM rendelet alapján szervezték, s 1994. augusztus végén ennek szellemében tartották a tanévnyitó értekezletet is.

A nyári hónapokban a tagintézmények munkáját szervezték. A megyei önkormányzat határozatával és segítségével meg kellett teremteni a tárgyi feltételeket, és megtalálni a legmegfelelőbb munkatársakat. 52-en dolgoznak, ebből a központban főállásban 9 gyógypedagógus, 4 pedagógus, 6 pszichológus és 3 logopédus. Ezenkívül megbízással 6 orvos, 2 logopédus, 3 pszichológus és 7 fejlesztő gyógypedagógus.

A pedagógiai szakszolgálat feladatkörébe tartozik a tanulási képességvizsgálat, a korai szűrő és gondozó tanácsadó tevékenység, a beszédjavítás és a nevelési tanácsadás.

Az első két feladatkört a debreceni központ munkatársai látják el. Feladatuk a megye területén élő 0-6, illetve a 6-18 éves értelmi fogyatékos gyermekek korai szűrő, gondozó tevékenysége, a tanulási képességvizsgálatok (beövődázás), beiskolázás az értelmi fogyatékos gyermekek óvodáiba és iskoláiba.

Minden esetben vizsgálati kérelem benyújtása szükséges, akár az óvoda vagy az iskola, akár más intézmény javaslatára kéri a szülő a vizsgálatot. Szülői egyetértés (aláírás) nélkül nem lehet áthelyezési vizsgálatot végezni. Hetente egy alkalommal jelentkezhettek a központban mindazok, akik előzetes kérelem nélkül, nem áthelyezés ügyben keresnek bennünket.

– Mivel a korai gondozásra nincs intézményrendszer megyénkben, ezt szakfeladatként kaptuk – mondta Gyurkó Péterné. Három éve az MKM anyagi támogatásával oldjuk meg. A korai fejlesztés témafelelőse tartja a kapcsolatot a megbízott fejlesztőtanárokkal, akik 7 településen segítik ezt a munkát. A családok számára fontos, hogy nem kell a megyeközpontba beutazniuk.

Új feladatot jelent a központnak a képzési kötelezettek ellátása, nyilvántartása és nyomon követése. Nyilvántartjuk az Egészségügyi Gyermekehonban ellátott gyermekeket, s a családban élő ellátásra váró képzési kötelezetteket.

Új feladat a két éve áthelyezettek kötelező felülvizsgálata is.

A beszédjavítás feladatából adódóan a logopédusok azokat a településeket látják el, ahol a beszédjavítás nem megoldott. A szűrés, a felvétel és a tanácsadás szervezése folyamatos. Az érdemi munkát órarendi beosztás szerint végzik a kollégák. Elsősorban nagycsoportos óvodás gyermekekkel való foglalkozásra, súlyos beszédhibák javítására, dyslexia prevencióra és korrekcióra van lehetőség.

A szervezeti változás nyomán egy új feladatkört is el kell látniuk a központ munkatársainak: a nevelési tanácsadást. Ennek keretében a három tagintézmény alapfeladata a 3-18 éves korosztály mentálhigiéniés ellátása.

A már említett nevelési tanácsadók azokból a városokból és falvakból várják a gondozásra szoruló gyermekeket, ahol a helyi önkormányzat nem kötött szerződést a már működő nevelési tanácsadókkal.

Alapvető célkitűzésünk – mondja az intézet igazgatónöje –, hogy a három tagintézményünk azonos szakmai szempontok alapján dolgozzon. Éppen ezért rendkívül fontos, hogy az aktuális problémákhoz egységes koncepciót alakítsunk ki. Az 1994/95-ös tanév a berendezkedés és az ismerkedés jegyében kezdődött. Létezésünkről és szakmai elképzeléseinkről körlevélben tájékoztattuk a települések jegyzőit. Októberben találkozót szerveztünk a megye hozzánk tartozó helységeiből az óvónők számára. Felmértük az óvodák igényeit, s személyes kapcsolatokat teremtettünk. Mindezeknek megfelelően a következő szakmai feladatokat ütemeztük: nagycsoportos gyermekek szűrése a várható iskolaérettség, illetve egyéb magatartási zavarok szempontjából; dyslexiás gyermekek szűrése és fejlesztése csoportos, valamint egyéni formában; csoportos pedagógiai készség- és képességfejlesztő foglalkozások; iskolaérettségi fejlettségi vizsgálatok; gyógypedagógiai áthelyezésekkel kapcsolatos megelőző szűrővizsgálatok.

Ellátási körünkbe tartozik még azoknak az általános iskolai gyermekeknek a képességfejlesztése, akik tanulási nehézségekkel küzdenek. A prevenció és a korrekció egységében szeretnénk foglalkozni a serdülő korosztállyal, különös figyelemmel a kapcsolatteremtés problematikájára.

– A részletezett alapfeladatokon túl mely tevékenységek jellemzőek az intézmény egészére?

– Számos feladat hárul ránk, melyeket folyamatosan ill. időszakosan szervezünk. Ilyenek például az évközi áthelyezések lehetősége a foglalkoztató és a kiegészítő iskolákba, az óvodai elhelyezések, a szakértői véleményezések, új kérelmek intézése, a vizsgálatok előkészítése, a foglalkozások vezetése.

Intézményegységenként rendszeres a szakmai továbbképzés, és igyekszünk részt venni az országos és megyei szakmai fórumokon. Munkatársaim előadásait igénylik az óvodák és az iskolák vezetői. Kiemelten kezeljük a szakmai ismeretterjesztés kérdését is. Hamarosan megjelentetünk egy tájékoztató füzetet, melyet minden megyei nevelési-oktatási és szociális intézmény, továbbá civil szervezet vezetőjének megküldünk azzal a nem titkolt szándékkal, hogy megismerjék szolgáltatásainkat, s a családok a megfelelő helyekhez forduljanak problémáikkal.

Ennek érdekében szerveztük a „Nyílt nap a családért” szakmai fórumot, melyen a szakembereken kívül érdeklődő szülők is részt vettek.

Nagyon fontosnak tartjuk a városi nevelési tanácsadók, a gyermek-ideggondozók, a pszichiátria, a megyei pedagógiai intézet szakembereivel való kapcsolattartást. Valamennyi munkatársam tudatában van annak, hogy ezek nélkül nem végezhetjük eredményesen és

hatékonyan a mindennapi tevékenységünket. A megyei önkormányzat elismeri szakmai munkánkat.

Sajnos, logopédus státuszainkat eddig nem sikerült betölteni, mivel nincs szakember! Egyrészt kevés a végzős hallgató, másrészt a végzettek közül többen más területen vállalnak munkát. Így elsősorban a kisebb korú gyermekekkel tudunk csak foglalkozni e téren, s a speciális problémákat jelenleg nem tudjuk minőségileg jól és tartósan megoldani. Reméljük, hogy országosan is felfigyelnek erre a tendenciára, és az elkövetkező években sikerül változtatni a kialakult helyzeten.

Háló Magdolna

Műhely

Értjük Tamást? Gondolatok egy gyermek agresszív viselkedéséről

Tamás

Tamás 9 éves, 3. osztályos kisfiú. Édesanyja nem érti fia viselkedését, és szeretné megtudni a kiváltó okokat.

A gyermek különböző értékes tárgyakat – autókat, walkmant, édesapja katonai makettjének darabjait – visz el otthonról – valószínűleg az iskolába –, és Tamás szerint ezek a tárgyak az iskolai padjából is eltűnnek.

Az édesanya néha talál a gyereknél idegen radírt, tollat; megesett az is, hogy a család barátjának kisfiától vitt haza játékokat.

Időnként indulatba jön Tamás, ilyenkor tárgyakat dobál, és egy alkalommal a borszéket is felhasogatta egy csavarhúzóval. Két kisebb öccseivel kapcsolata kiszámíthatatlan, hol kedves és szívesen játszik velük, hol durva és megveri, fellöki őket. Aggódva mondja az édesanya, hogy fia több alkalommal néhány órával később ment haza az iskolából, „elcsavargott”.

Ezután elővesz egy rajzot, ilyen fia az elmúlt hónapban már többször rajzolt: ez egy piros-fekete színekkel rajzolt „labirintus”, amelyben veszélyes próbákat kell kiállni. Az anyát megrémítették a markáns színek és a rajz összképe, ezért megtiltotta fiának az ilyen és ehhez hasonló rajzok készítését.

Néhány fontos adat, esemény Tamás életében:

Nem várt terhességből született. Az anya a terhesség első hónapjaiban gyakran hányt, ezért kórházba került és infúziót kapott.

Tamás 3000 gr súllyal született, és a köldökzsinór a nyakára csavarodott. Ez az anya elmondása szerint nem okozott légzési nehézséget.

Három hónapig tudta szoptatni, de csecsemője sírós, nyugtalan volt.

Egyéves korában megpróbálkoztak a bölcsődével, de a gyermek sírósága és nyugtalanúsága miatt nem erőltették, az anya visszament GYES-re.

Kétéves korában Tamás kisebb balesetet szenvedett: elesett, üveggel elvágta a jobb kezét. Altatásos műtét során összevarrták a sebet, de nem tartották bent a kórházban.

Az óvodai évek a fejlődés és a nevelés szempontjából problémamentesek voltak. 6 évesen került iskolába.

Az édesanya

Az anya igényelte a vele való többszöri beszélgetést. Tamás édesanyja így jelenítette meg a család életét:

A terhesség alatt férje sorkatonai szolgálatát töltötte. Bár saját szülei tiltották ettől a kapcsolattól, a terhesség miatt nem elleneztek a házasságot. Sőt, felajánlották, hogy a fiatal pár lakhat a szülőknél.

Az anya úgy érezte, hogy a nagyszülők „maguknak akarták a csecsemőt”. Ő megszoptatta kisfiát, de a továbbiakban a nagymama igyekezett ellátni unokáját. Az anya úgy emlékszik vissza, hogy életükben ez egy nyugodt, kényelmes időszak volt.

Miután férje leszerelt, mehettek barátaikhoz, moziba, táncolni stb.

A változás akkor történt, amikor önálló lakásba költöztek.

Tamás ekkor egyéves volt. A nagymama (a nagypapa közben elhunyt) a későbbiekben sem fogadta el vejét.

A nagyszülők nem tartották soha megfelelő férjnek, apának; az okát az anya nem tudja. Ez azonban őt feszítette, ambivalens érzésekkel küzdött, őrlődött szülei és a saját családja között.

Ő szereti a férjét is, anyját is. Azt hangsúlyozta: nem ért egyet férje durván megnyilvánuló „nevelési módszereivel”, de ő is úgy gondolja, ha a gyerek rosszat csinál, akkor „meg lehet verni, de nem erősen”.

Most kapcsolata a férjével feszült, mert az apa nagyon dühös fia viselkedése miatt. Két hónappal azelőtt hangzott el legelőször – amikor a gyerek apja makettjeiből elvitt otthonról, sőt, otthon is találtak több összerágott katonafigurát –: menjen intézetbe!

Látja, hogy az apa és gyerek között megromlott a viszony. Kerülik egymást. Az apa nem akar foglalkozni a fiával. Az édesanya nehezen tud erről beszélgetni házastársával, mert ő elzárkózik a téma elől. „Most egyszerűen haragszik a gyerekre”.

A borszék felhasogatása óta a helyzet még nehezebb. Az anya fél, hogy Tamás nemcsak a tárgyakat teszi tönkre, hanem a testvéreit is bántalmazza. Mindezzel ellentétes az a közlése, hogy Tamás szívesen foglalkozik testvéreivel, megfürdeti őket, játszik velük. Neki is sokat segít, pl. a főzésnél, megteríti ebéd előtt az asztalt stb.

A tárgyak eltűnése óta minden reggel átnézi a gyerek táskáját, elkíséri az iskolába, és érte is megy.

Az apa

Ő határozottan kijelentette: fia viselkedéséből hiányzik „az előrelátás, a kontroll”.

Megemlíti egy óvodáskori helyzetet. Tamásnak voltak játékpuskái, de amikor óvodába került, akkor összeszedték ezeket, és levitték a nagymama pincéjébe. Neki nem tetszett a lövöldözős játék, de ha a nagymamánál volt a gyerek, akkor játszhatott ezekkel.

Véleménye szerint az anyósa beleszól az életükbe, a vásárlásokba, a gyerekek nevelésébe. A felesége könnyen befolyásolható, és emiatt nem tudják „együtt nevelni fiúkat”. Az apa úgy érzi, „az anyós ki akarja rekeszteni a gyerek mellől”. Ha ő megveri a fiát, akkor a gyerek panaszkodni megy a mamához, aki megjegyzéseket tesz órá.

A testi fenytésről annyit mond, hogy őt is megverte olykor az apja, „mégsem lett semmi bajom tőle, sőt, jó is volt talán, hogy néha megverték.”

Majd elgondolkodik, és halkán mondja: „Nem tudom, hogy szeret-e Tamás, a két kisebb fiú biztos jobban kötődik hozzám.” Tamás rombolásának okáról ő nem tud mit mondani – legszívesebben úgy elverné, hogy ne legyen „többet kedve rombolni!”

A szülőkkel való beszélgetések után kérdések fogalmazódtak meg bennem:

- Vajon mennyire játszott szerepet a korai anya-csecsemő kapcsolat alakulásában az anya terhesség eleji gyakori rosszullete, a kórházba kerülése, az infúziós kezelés? Okozhatott-e minimális sérülést a nyakra tekeredett köldökzsinór?

- Mit jelentett az anyaság elfogadásában, hogy a gyermek nem várt terhességből született? Hogyan hatott a fiatalok érzelmi kapcsolatára a szülők ellenállása a párkapcsolat miatt?
- Az anyai nagymama domináns viselkedése mennyiben akadályozta a szülőség felvállalását a fiatalokban?
- A nyugtalan, sírós csecsemőgondozás feladatai okoztak-e feszültséget a fiatal szülők más igényeinek kielégítésében?
- Vajon hagyott-e nyomot a gyermek kétéves kori balesete és műtete?
- Vajon csorbítja-e az apa szülői tekintélyét az anyai nagymama?
- Miért érzik a szülők szükségesnek a verést, és miért vélik hatékonynak ezt Tamás nevelésében?

Bagdy Emőke a korai anya-gyermek kapcsolat fontosságáról így ír: „A csecsemő elemi szükséglete az, hogy anyját mindig jelenlévőnek, meglévőnek érezhesse. Ez a duál-uniós (két ember egységén alapuló) igény hozza létre az emberben a keresés törekvését. Ez a forrása a később gyengédségben is kifejezésre jutó szeretet-kapcsolatnak.”

Az anya-szerepre még éretlen, fiatal, vagy személyiségfejlődésükben megakadt nőkben kialakulhat, hogy gyermekükben a nehézségek okozóját, feladataik és gondjaik eleven bizonyítékát látják. Tamás sírós, nyugós, a sírós csecsemő, pedig tovább szaporítja az anya „terheit”.

Az apa szerepe a család életében Bagdy szerint: „Az apának demonstratív, normatív és irányító funkciója van. Hordozza és viselkedésével, attitűdjeivel közvetíti a normákat, gyermekét ezek megtartására készíti és így tereli értékorientációs fejlődését. A hatékony apakép tehát a fejlődés optimális normabeépítő folyamatait eredményezi és ezek a későbbi, pl. serdülőkorai behatásoknak vagy csábításoknak is ellenállnak.”

Tamás apja arról panaszkodott, hogy őt az anyósa nem fogadja el megfelelő apának, felesége „befolyásolható” az anyja által, ezért nincsenek közös nevezőn fiúk nevelésében. Fizikai erőszak alkalmazásaival, ill. az intézettel való fenyegetéssel Tamásban félelmet akart kelteni.

„A szeretet elvesztésétől való félelem, mint nevelési eljárás, rendkívül veszélyes fegyver! A szeretetmegvonással való nyers és következtelen zsarolás, ami általában azzal jár együtt, hogy a nevelő nemcsak az elkövetett cselekménnyel, hanem a gyermek egész személyiségével elégedetlen, szomorú következményt vonhat maga után” – írja Ranschburg Jenő Szeretet, erkölcs, autonómia című könyvében.

Találkozásaink

Tamást édesanyja elkísérte az első foglalkozásra, és meg is várta. Tamásról szerzett első benyomásaim: korához képest magas növésű, fizikálisan fejlett fiú, testalkata erőteljes, ún. mackós járású. Bemutatkozáskor határozottan nyújtotta a kezét, kézfogása – tenyere nedves volt.

Kérdéseimre halk, rövid válaszokat adott. Nem tudta, hogy miért kellett eljönnie a Nevelési Tanácsadóba, de a szobában érdeklődve körülnézett. Ezt a helyzetet használtam fel a terápiászerződés megkötéséhez. Elmondtam, hogy édesanyja azért keresett fel bennünket, mert szeretnie megérteni az ő viselkedését. „Gondolom, szeretnél te is jó viszonyba kerülni testvéreiddel, és apuval többször beszélgetni. Ehhez arra van szükség, hogy én megismerjelek, beszéljünk a számodra fontos dolgokról, arról, hogy hogyan gondolkodsz, mit érzel. Itt

mindent lehet csinálni – kiabálni, sírni, rosszkedvűnek, haragosnak lenni, amit máshol nem tehetsz meg. Itt minden titok marad, csak a te beleegyezéseddel beszélem meg anyuval, vagy apuval az elhangzottakat.” Mikor ide értünk, tekintetében kétkedést véltem felfedezni vagy valamiféle kíváncsiságot. Szavakban azonban nem jelezte ezt.

Viselkedése gátolt volt, nézegette ugyan a játékokat a polcon, de semmihez nem nyúlt. Ekkor javasoltam, a „Ki nevet a végén?” c. játékot. Tamás „nekem mindegy” kijelentéssel kezdett velem társasjátékozni.

Játék közben homloka, arca apró verejtékcseppekkel gyöngyöződött. Tapasztható volt, hogy mindenképpen győzni akar, ennek érdekében többször „csalt”. Hagytam, hogy győzzön. Boldog volt, háromszor győzött, győzelmei után felkiáltott, hogy „most ügyes voltam!”

Megdicsértem és azt mondtam: „Jó dolog kivívni a felnőtt elismerését.”

Ekkor beszélt az apukájáról, aki szigorú ember, s ha valamit ő rosszul csinál, akkor megveri. Ilyenkor haragszik az apura, és szeretné, ha az apuval rossz dolog történne. A foglalkozás végén vele beszéltem meg, mikor jön legközelebb. Ezt a várakozó anya is elfogadta. „Tamás már ismeri a helyet, így egyedül is el tud jönni” – mondta.

Tamás a második foglalkozásra már egyedül jött, 10 perccel előbb érkezett. Megkérdezte, hogy pontos volt-e. Már magabiztosabban nézelődött a szobában, megfogta a játékokat, levette, majd visszatette, ezeket. A gyurmán akadt meg a tekintete. „Gyurmázhatok?” – kérdezte.

Közösen kezdtük a kemény gyurmát nyomogatni, ütögetni, majd a kezünk melegével felpuhítani. A formaalakításnál Tamás kezdeményezett: fedeles bögrét, gombákat, kuckót, kiskutyát, legvégül egy embert gyurmáztunk közösen. Tamás a végén egy babakonyhai kést tett a gyurmaember kezébe. Miután elkészültünk, levett a polcra egy fakockát, és szétverte vele a gyurmafigurákat, majd mindet összegyúrta egy gömbbé. Így tette vissza a polcra. „Most azt csináltad – mondtam –, hogy alkottál valamit, majd megsemmisítetted.”

Elmondta, hogy az anyu már nem kíséri az iskolába, nem is megy elé. Ő igyekszik haza, hogy a megbeszélte időben otthon legyen. Az anya azonban még bizonytalan, megkérdezte, hogy pontos volt-e a kislánya. A megnyugtató válasz után javasoltam a reggeli „táskavizit” elhagyását.

A harmadik találkozásunk alkalmával megkértem, hogy rajzoljon egy családot. Fekete ceruzával három embert rajzolt: apját, önmagát és anyját. Apja nagyra sikerült, önmagát az apja és anyja közé helyezte, de a két testvér hiányzott a rajzról.

Az elvárásolt család lerajzolása után az apa sportautóvá változott, az anya felállított, piros és hegyes végű ceruzává alakult, a gyerek pedig háztetőként jelent meg.

A gyerek rajzhoz kapcsolt története: „A háztető tudja bántani a ceruzát is (ráesik egy darab és összetörik), az autót is (betörheti a tetejét, ablakát, összekarcolhatja).” Itt a tető (gyerek) bánthatja az autót is és a ceruzát is, tehát mindkét szülőjét. A rajzolás befejeztével azt mondja – „ha hárman lennénk, anyuék nem tudnák, mikor vagyok rossz.” – Úgy érzed, „rosszaságaid” azért feltűnőek, mert a testvéreid másképp viselkednek? – kérdeztem. „Azért jó, hogy van a két kicsi, mert lehet velük hülyéskedni.” – volt a válasza.

A negyedik foglalkozásra Tamás ismét egyedül és pontosan érkezett.

A CAT projektív személyiségteszt segítségével mesét mond. A mesékben az állatfigurák a szüleiktől függenek, egyedül vannak, nincsenek biztonságban, nem tudják, hogy szeretik-e őket. A kis főhősöket sikertelenségek érik, fájdalmat szenvednek el, büntetést, verést kapnak.

Fontos Tamás három kívánsága is: 1. „Szeressenek” – megkérdezem, hogy ki – „Apukám.” 2. „Törődjenek velem.” – Ki? – „Apukám.” 3. „Sportoljak.”

Az apu beszédéből nem tudod megérezni, hogy fontos vagy neki? – kérdezem. Erre csak egy bólintás a válasz.

A családban azonban már észlelhető a változás. Az anya jelezte, hogy hétvégére terveznek egy közös családi kirándulást a gyerekekkel. Már régen voltak együtt, és ezt az apa kezdeményezte.

Az ötödik foglalkozásra nem jött a kisfiú, mert osztálykirándulásra mentek. A következő alkalommal két élményét is örömmel újságolta. Az egyik az osztálykirándulás, de erről csak röviden beszélt. A családi közös kirándulást viszont pontosan, részletesen elmondta: azt, hogy ki kivel játszott, és ő az apuval focizott kettesben, és beszélgettek is. Apu már otthon is beszélget vele, kiülnek ketten a konyhába, sőt; apu mondta, ha valamit nem ért a leckéjében, szívesen segít. Apja már „vidámabb, aranyosabb”. Jelzem neki: „Másképp történnek a dolgaid az apuval.”

A legközelebbi alkalommal malomjátékot akart játszani. Az első játszmban a „segítségemmel” nyert. A másodikban figyelmeztetett, vesztesre állok. Szólt, hogy nézzem meg jobban a bábukat, hátha tudok másképp is lépni. Játék végén rajzolni akart. Fekete ceruzával egy bonyolult labirintust varázsolt elém, aminek az elején egy emberke indul befelé.

A labirintusba vágó, szűrő, összenyomó „szerkentyúk” kerültek, kígyók és pókok. Tamás megfogalmazta mindegyik „állomás” vagy „próbatétel” feladatait. A rajzon nem szerepelt, de a gyerek szóban közölte: „Az emberke átmegy a próbákon, sikerül neki.”

Ez volt az utolsó találkozásunk. Tamás elmondta, hogy szeretett ide járni, mert jókat játszottunk mi ketten.

A gyermek édesanyja örült, mert megkönnyebbült attól a nyomasztó érzéstől, hogy a fia és a férje kapcsolata talán visszafordíthatatlanul megromlott. Az apa is „nyitott” fia felé, kezdeményezte a közeledést. Próbált odafigyelő, törődő apa lenni. Az anya kérte annak lehetőségét, hogy ha szeptemberben újból gondjuk adódik a gyermeknevelésben, akkor visszatérhessenek.

Kökényesi Márta

Praxis

És nekünk ki ad gyereket?...

Az örökbefogadás nehézségei, szabályai és végrehajtása, problémái és örömei állandó együtt járói a családjogászok, szociális munkások, és más szakemberek – és persze a gyermekekre várók és a gyerekek életének. Legtöbbször, ha örökbefogadásról beszélünk, a hazai szokásokat és törvényeket vesszük szemügyre, időnként kitekintve más országok szokásaira és jogszabályaira.

Ritkán esik azonban szó, inkább csak botrányok esetében, a külföldi örökbefogadásról. Magyarországon, mint mindenütt a világon, elsőbbséget élveznek természetesen a hazai örökbefogadók. Érkeznek azonban nem kis számmal, általában a jóléti államokból örökbefogadási igények. Joggyakorlatunk nem tiltja a külföldre történő örökbeadást, de különféle okoknál fogva igen megnehezíti azt. Így hát az a külföldi, aki hazánkba érkezik gyermeknézőbe, ritkán távozik örömmel tőlünk.

De kik és honnan érkeznek, miért éppen Magyarországra, és vajon helyes-e jelenlegi gyakorlatunk?

Természetesen elsősorban olyanok jönnek, akik gyerekekre vágnak. Azért próbálkoznak másutt, mert saját hazájukban még a miénknél is kisebb a reményük az örökbefogadásra. Legfőképpen a jóléti államok polgárai, ahol (elég) jól szervezett a szociális ellátás, a jövedelmekből fedezni lehet a gyermekkel járó kiadásokat, nem kívánt gyermeket pedig ritkábban hoznak a világra. Vannak azután hasonlóan jó körülményekkel büszkélkedő, de más problémákkal is küzdő országok, mint amilyenek a kisebb, talán nem is nagyon közismert tájai a világnak, ahol az erős családi kötelékek helyettesítik és pótolják a szociális hálót, ahol még az árván maradt gyermek saját, tágabb családjában nőhet fel, ahol az erőteljes vallási és erkölcsi szokások miatt szinte nem is létezik a nem kívánt gyermek fogalma, ahol minden megfogant gyermeket a világra hoznak, és föl is nevelik őket.

Mindezekhez járulhatnak a földrajzi adottságokból származó nehézségek, mint amilyen például a kisebb szigetországoké.

Ezek közé tartozik Ciprus is. A sziget története évszázadokon át egészen máig a megmaradásról, a népesség és a nyelv, az etnikum fennmaradásának küzdelmeiről szól különféle hódítók és hódítások idején. A ciprusi nép minden hódítással szemben igyekezett megmaradni görög etnikuma és ortodox vallása mellett, és ez az 1500-as években bekövetkezett török hódoltság alatt is így volt. A hódoltság 450 éve alatt természetesen előfordult keveredés, belőlük és a szigetet hazájuknak tekintő törökségből alakult ki a mai kettősség – a szigetet az ún. ciprusi görögök (82,7%) és ciprusi törökök (17%) lakják. Hogy a mai kettéválasztott és elkülönült helyzet hogyan jött létre, s hogy a Ciprus-kérdésnek van-e, és milyen megoldása – nem e cikk témája.

A nemzet és vallás fennmaradásáért vívott napi harcok megerősítették az összetartás és összetartozás érzését, ennél fogva minden ciprusi gyerek a mai napig érzi és tudja, tagja nemcsak a szűkebb családnak, de teljességgel átérzi nemzeti hovatartozását és az abból származó teljes biztonságot is.

A szigetek világa mindig zártabb, mint a nagy szárazföldeké. Később hatolnak be az új dolgok, később érik el az új hatások. Nehezebb a közlekedés a világ többi részére, ennél fogva bizalmatlanabbak is a kívülről jöttéssel szemben. (Mindez ismerős, persze, még a nem is túl

régmúltból a kisebb falvak, települések életéből nálunk is...) Kivel házasodott a ciprusi? Természetesen ciprusival. Az összlakosság ma kb. 700.000, csoda-e, ha minden gyerek kincs? És hát hova fordulhat ebben a jól működő család- és szociális rendszerben élő polgár, ha nincs gyereke?

Elkezd „kifelé” tekinteni. A ciprusiak ma már sokat utaznak. A Gyermektelen Házaspárok Egyesülete igyekszik ebben is segítségükre lenni. Az Egyesület kapcsolatot létesít különféle országok gyermekvédelmi szerveivel, s már eddig is sok sikeres örökbefogadást bonyolítottak le.

Mindkét oldalon – a gyermeket örökbeadó és az örökbefogadói oldalon is felmerül azonban az egyik legfőbb kérdés – a nemzeti hovatartozás őrzése, illetve keveredése.

Magyarország amúgy is fogyatkozó népessége védelmében úgy gondolják: magyar gyermek maradjon Magyarországon. A ciprusiak is küzdenek a kérdéssel: ha sok külföldi gyereket fogadnak örökbe, mivé válik vajon az olyannyira őrzött etnikai tisztaság? A gyermektelenséggel küzdőket ez a kérdés persze vajmi kevéssé foglalkoztatja. Ők gyereket akarnak bármi áron, s mint mondják, majd gondoskodnak róla, hogy jó ciprusi válják belőle. Adjuk-e hát külföldre kicsiny magyarjainkat, vagy sem? S ha igen, vajon kinek, mikor és hogyan? Vétünk-e vagy sem nemzeti létünk ellen, ha külföldre engedjük kicsinyeinket?

Nem tudom a választ.

Ha elnézem az utcán csatangoló, kéregető, az iskolákban-óvodákban magánnyal küzdő (bár családban élő) kisgyerekeket, ha bemegyek egy gyermekotthonba, s látom a sok-sok ilyen-olyan oknál fogva időlegesen vagy véglegesen családtaggá vált gyermekeket, mindenesetre elgondolkozom, el kell, hogy gondolkozzam a kérdésen. S közben eszembe jut Misu.

Misu

A házaspár 1993 nyarán érkezett Magyarországra, hogy tájékozódjanak az örökbefogadás lehetőségeiről. Tizenhat éve házasok, gyerek nélkül. Szép nagy házuk van Ciprus egy kisebb városában, két autójuk, telkük, nyaralójuk, jó munkájuk, rendes jövedelmük. Csak éppen gyerekük nincs. Miután végigjárták a szokásos kálváriát, orvostól a javasasszonyig, elhatározták magukat az örökbefogadásra. Aki tudja ez mit jelent, azt is tudja – elkezdődött a második kálvária –, honnan és hogyan találhatnak gyereket. Mindegy, hogy fiúcska-e vagy kislány, mindegy milyen a szeme színe, legyen lehetőleg kicsi, ha nem is baba, és legyen lehetőleg egészséges. Végül is ezt várja minden szülő, minden anya és apa, azok is, akik saját gyermeküket hozzák a világra.

A házaspár végigjárta a hivatalos utat, papírok beszerzése, lefordíttatása, ismerkedés az egyes otthonok és GYIVI-k vezetőivel, megismerkedett a nehézségekkel, sőt lehetetlenséggel, bánatosan készült hazafelé. Azon az estén, amikor a gépük indult volna vissza Ciprusra, utolsó próbálkozásként telefonáltak az egyik vidéki GYIVI-be, melynek vezetője addig szabadságon volt. „Jöjjenek ide holnap” – mondta az igazgató, mire azonnal lemondták a hazautat, jegycsere stb., majd kora hajnalban nekiindultak. A többórás vonatozás frenetikus eredménnyel járt. „Siessenek – fogadta őket az igazgató – van egy kisfiú, aki örökbeadható.”

A gyermekotthon a GYIVI-től mintegy 50 km-re levő városban van. Nyár volt, rekkenő meleg, a gyerekek egy kis medencében tapicskoltak egy szál kisanadrágban, jószerivel megkülönböztetni is alig lehetett a sok többé-kevésbé egykorú apróságot. A házaspár érkeztek az egyik csöppség, miután valamint mondott neki a gondozónő, kipattant a medencéből, s a térelváltató kis korláton átvette magát, amúgy csuromvizesen az érkezők

nyakába vetette magát. Mondanom sem kell, a dolog ott és akkor eldőlt. A leendő mama sírva fakadt, s mint rég nem látott saját kisfiát ölelgette a mosolygó gyereket, a jövendőbeli papa is a zsebkendőjét keresgélte, majd lelkesen focizni kezdtek, amúgy férfi a férfivel, erőpróba gyanánt. Nevetgélés, kuncogás, a négyéves Misu és a papa cinkos kis összekacsintásai – miközben egymás nyelvén egyetlen szót sem beszéltek.

Kifáradva letelepedtek a padkára, a mama törölgette a gyerekről a port és az izzadságot, s egyszer csak felém fordult – nézd, hogy hasonlít a szeme a Janniszéra (így hívják a férjét).

Kicsivel később elsétáltak a városba csokit, ropit, üdítőt venni, s a GYIVI-igazgató rugalmassága folytán lehetővé vált, hogy néhány hétig a gyerek közelében maradjanak, úgymond próbaidőre. Kibéreltek egy szobát, és reggeltől estig, amíg csak lehetett, együtt maradtak Misuval.

Mint ahogy teljes egyetértésben töltötték az időt, a GYIVI elengedte Misut három hónapra Ciprusra, mondván, ismerkedjen meg a „szülői házzal”, és ha ott is minden rendben lesz, jogilag is létrejöhet az örökbefogadás..

Misu ekkor volt utoljára Magyarországon. Néhány hónap múlva az örökbefogadás létrejött, Misu most iskolába készül, tele van jó barátokkal, jár óvodába, mint akármelyik ciprusi kisgyerek. S hogy hogy áll a nyelvvel? Amikor először meglátogattak bennünket ciprusi lakásunkon, az én gyerekeim természetesen magyarul szóltak hozzá, hívták játszani, csokival kínálták. Misu csak nézett rájuk, aztán rám, majd megkérdezte görögül: „Mondd, a te gyerekeid még nem tanultak meg görögül?”

Misu megtalálta a családját, kiegyensúlyozott, vidám kisfiú, közlékeny, beszédes. Egyetlen egy dologról nem beszél soha – és az Magyarország. Ahol őt elhagyták, ahol öneki „nem jutott” anyuka és apuka. Csak a kutyáktól fél. „Tudod,– meséli – abban a városban, ahova az anyuék értem jöttek, mikor ott kellett maradnom egy kicsit, mindig olyan nagyon ugattak a kutyák. Haragosan, mérgesen. Félttem tőlük és vártalak titeket, hogy gyertek már értem.” Misu, akinek Magyarországon már nem sok esélye volt arra, hogy családba fogadják, külföldre került, egy gyermektelen család szemefényeként, örömeiként, féltve őrzött csillagaként.

Az örökbefogadó szülők készek rá, hogy ha eljön az ideje, a most már szépen zengő Szpirosz névre hallgató Misut megismertessék szülőhazájával, eredetével, gyökereivel, származásával, mert úgy gondolják, joga van megtudni és megismerni saját és népe múltját, kultúráját. Bízna a kisfiúban, saját magukban, bíznák abban, hogy miképp az átállás, úgy egész élete zökkenőmentesen fog alakulni. Hogy akkor is, amikor majd lassan-lassan megismeri saját magát, megmarad Szpirosznak.

Misu története nem egyedi. A hazai gyakorlatban tudjuk, nem egy kisgyermek még az ismerkedési, szoktatási időben visszakerül a gyermekotthonba, nem felelt meg a jövendőbeli szülők várákozásának, vagy mert ő benne magában gyűltek fel ellenérzések és indulatok, vagy mert a reménybeli szülők nem tudnak megbarátkozni vele. Néhány ilyen kihelyezési próbálkozás minden bizonnyal kárt tesz a kisgyermek gondolkodás- és lelki világában, könnyen elveszíthetik a családról alkotott ábrándjaikat. S felnövekedvén, vajon milyen szülőkké válnak ők maguk, akik soha nem tanulták meg a családi érzés erejét, az összetartozás minden nehézségen átsegítő biztonságát?

Egy másik, szintén külföldre került kisfiú, Zsolti története adhat újabb adalékot és válaszokat kérdéseinkre.

Zsolti

Misu történetét megismerte egy másik ciprusi házaspár, elhatározták, ők is megpróbálják Magyarországon. Összeszedték az összes szükséges papírokat, s minthogy tudták, a dolog nem megy egykönnyen, csak a tanár fiatalasszony érkezett hazánkba a nyári szünet idején tájékozódni, ismerkedni. Mivel csak görögül beszélt, nem akartam magára hagyni a szállodában, így velem jött egy gyermekotthonba, ahol „privát” dolgaimat intézendő mentem. Ez a „privát dolog” volt Zsolti, nyolcesztendő kis úriember, hatalmas nyelvkészséggel, hatalmas önbizalommal (legalábbis kifelé), és még hatalmasabb naivitással, ahogy az egy nyolcesztendő kis legényhez illik. Zsoltit hosszú ideje nem látogatják, ő maga sem igazán kívánczik haza, nem is sokat tud a családjáról, így arra az elhatározásra jutottam, hogy két-három hétre elviszem magammal Ciprusra nyaralni, kicsit világot látni. Elnézéldik majd az én gyermekeimmel, gondoltam, megismerkedik majd egy más világgal, pihen, egy cseppet. Ezen a napon ismerkedni érkeztem a gyerekotthonba, s ha „megfelelünk egymásnak”, intézzük a hivatalos engedélyeket is.

Az igazgató szobájában beszélgetve vártuk Zsolti érkezését. Halk, udvarias kopogtatás után megjelent az ajtóban a kisfiú. Elegánsan, frissen fésülve, kicsit morcosan, mert éppen valami finom ebéd közben kellett elindulnia, de udvariasan. Bemutakoztunk egymásnak, beszélgetni kezdtünk. Majd, hogy kárpótoljuk az ottmaradt finomságokért, s mert mi magunk is már jócskán megéhezünk, engedélyt kértünk, hogy elvihessük őt ebédelni.

Útközben békésen fogta a kezemet, kérdezgetett, ki a néni, aki velünk van, miért nem beszél magyarul, majd a vendéglőben már azonnal görög szavakat „tanult”, hogy mondják ezt, hogy mondják azt. Úgy egy óra, másfél óra elteltével visszaindultunk az otthonba. Megbeszéltük, hogy szívesen velem jönne-e Ciprusra, mekkorák a gyerekeim, ezeregy fontos és kevésbé fontos dolgot az elkövetkező néhány hétről.

Visszafelé nyújtottam a kezem, de Zsolti, kis bocsánatkérő mosollyal, Georgia kezét fogta meg, s így ballagtunk tovább. Három nap múlva, a repülőtéren találkoztunk ismét, ahol kis izgalommal és nagy várakozással ült be az ablak mellé a repülőgépbe, maga mellé intve Georgiát, akit szép magyar névre Györgyinek keresztelt. Minthogy éjszakai járaton utaztunk, Zsolti szép békésen megvacsorázott, majd elaludt Györgyi ölében. A repülőgépen várt minket Georgia férje, aki persze már telefonból tudott Zsolti érkezéséről. Hazaérve gyorsan lefektettem az álmos és fáradt kisfiút, miután megbeszéltük, mi mindent fogunk majd csinálni az elkövetkező időkben.

Másnap dél körül, alighogy magunkhoz tértünk az éjszakai-hajnali utazásból, csöngettek – és legnagyobb meglepetésemre „Györgyi” és férje álldogáltak kicsit zavartan az ajtóban. Beinvitáltam őket, Zsolti azonnal elhelyezkedett Györgyi mellett a fotelban – olyan tiszta, olyan egyértelmű volt a jelenet, hogy magyarázkodás nélkül is érttem... Elvitték Zsoltit néhány napra hozzájuk, merthogy most úgymint szabadságon van a fiatalasszony, férje pedig, aki egy bank igazgatója, amúgy is csak fél kettőig dolgozik.

Egyetlen szót sem beszéltek egymás nyelvén, mindannyian mondták a magukét játszottak, mosolyogtak egymásra.

Másnap mindannyian együtt ebédeltünk, majd elmentünk fürödni a tengerre. Zsolti velük akart maradni, s ők sem sürgették a távozását.

Az első napokban szabályos telefonügyeletet tartottunk fenn. Zsolti tízpercenként felhívott, megkérdezni valamit, elmesélni, hogy orvosnál volt, mert köhög, hogy fogorvosnál volt, de nem félt, mert a doktor néni beszél magyarul – nálunk végzett –, majd egyszer csak úgy egy hét múlva, letörten és szomorúan állított be hozzám.

Zsoltika nagyon aranyos, kedves, jó kisfiú, de probléma van vele. Hát, gondoltam, végülis melyik gyerekkel nincs; kiderült, voltaképpen kizárólag nyelvi okoknál fogva vannak

nézeteltéréseik. Kerestünk egy kicsi szótárt, amiben minden alapvető tudnivaló magyarul is, görögül is benne van.

Zsolti ekkor már papának-anyunak nevezte a házaspárt, holott soha, egyetlen szóval még csak nem is jeleztük, hogy talán örökbefogadják, sőt, mindig erősítettük benne, hogy három hét múlva hazamegy az otthonba. Kérdezte, vajon máskor is jöhet-e látogatóba, erre azt mondtuk, elég drága a repülőjegy, de később, valamikor majd még biztosan vendégül látjuk, s ebbe mindig belenyugodott.

Ezen a napon azonban, amikor elcsitulak a „sötét felhők”, az ifjú házaspár egyértelműen nyilatkozott – döntöttek, ha nincs akadálya, ők szeretnék a kisfiút örökbe fogadni. Igaz ugyan, hogy eredetileg kicsi gyereket akartak, s ha lehet kislányt, s bíznak benne, hogy majd idővel találnak is, de Zsoltikát nem adják, megváltozott azóta az életük, nem is gondolták soha, hogy egy nagybacska gyerekkel is ilyen bensőséges, jó kapcsolatba tudnak kerülni. Kérték, tudakoljam meg, mit kell tenniük, hogy Zsoltit örökbe fogadhassák.

Megtudtuk telefonon a tudnivalókat, de Zsoltinak még mindig nem mertünk semmit mondani. Hogyan készítsük fel a gyereket életének ilyen változására, és egyáltalán, akarja-e? Hiszen ő ismeri az édesanyját, bizonyára szereti is, annyit elmondott, hogy van egy kisebb testvére, és hogy az anyukájával baj van, mert iszik. Nem kérdeztük a családjáról, amit elmondott, magától mondta. Az egyetlen, amit kérdeztünk, hogy vannak-e nagyszülei, amire értetlenül nézett ránk, majd hozzám fordult – „Mondd, mi az, amit az előbb kérdeztél?” El kellett magyarázni a nagymama-nagypapa státusát a családban. Azt hiszem, nincsenek, mondta, vagy legalábbis nem ismerem őket.

Az otthon igazgatójával történt újabb beszélgetés után aztán közelítettünk Zsoltihoz is, kérdeztük, hogy tetszik neki a görög család, a sziget, az emberek, volna-e kedve, ha úgy adódik a dolog, itt járni iskolába stb. Mindenre lelkes igennel felelt, majd elgondolkozott, s egyszer csak megkérdezte: „Mit gondolsz, ha jó kisfiú leszek mindig, örökbe fognak engem fogadni?” Közel jártam a síráshoz, bár edzetnek tudom magam az ilyen helyzetekben. Itt ül velem szemben egy épphogy nyolcesztendő gyerek, aki érzi, hogy őt itt elfogadják testestől-lelkestől, de aki már hallott bizonyos sok-sok történetet, s úgy hiszi, nem elég gyereknek lennie – neki teljesítenie kell valamit, valami nagyon nehezét –, mert melyik gyereknek könnyű mindig jó kisfiúnak lenni? – és akkor családra talál, otthonra, ahol most már megvan a saját kis szobája, ahol apuval focizni lehet és kergetőzni, meg nagyokat úszni, ahol az anyu is nyelvét törve próbálgatja a magyar szavakat, hogy megtanítsa neki a görögöket, ahol – minthogy igen népes családba csöppen – azonnal nagymamák és nagypapák, nagybácsik és nagynénik, unokatestvérek hada foglalkozik vele, ahol ő a **gyerek?** Akivel a papa már az első napokban büszkén jelent meg a munkahelyén, és mindenki tudta, hogy neki, Zsoltinak, van apukája és anyukája.

A telefon egyre ritkábban csördült meg sokszor napok, majd több mint egy hét is eltelt Zsolti hívása nélkül.

Három héttel meghosszabbítottuk az itt-tartózkodását, az eredeti utazás napján még nem volt biztos, maradhat-e vagy vissza kell mennie. Nagyon szomorúan, lemondóan üldögélt a fotelben, és minden mondata, kérdése arról szólt, vajon hogyan fogják őt újra megtalálni. Biztos, hogy megtalálják-e? Biztos-e, hogy jönnek majd érte? Mikor? Mondjam meg, pontosan hányat kell aludni, majd végül elhatározta magát – van otthon száz forintom, mondta, majd veszek az apunak egy csomag cigarettát, meg egy gyönyörű öngyújtót, meg anyunak is, mert tudod, néha cigizik, de csak ritkán...

Pár óra múlva kiderült, maradhat. Azt hittem, a nyakunkba fog ugrani örömeiben. Ehelyett csak annyit mondott „Most ez biztos?” És amikor mondtuk, igen, ekkor és ekkor fogsz

visszamenni, sírva fakadt. Hát vissza kell mennem? Hát nem maradhatok, hát mégsem kellek nekik? Jó órákba tellett, amíg megnyugtattuk. Sajnos, a hivatal, az hivatal, a papírok, papírok, így kell lennie. „És egyedül megyek? És ha Magyarországon nem találnak meg?”

„Veled megyünk mi is, csak nem képzeled, hogy elhagyunk valaha is” – kapta az ölébe az újdonsült papa, és már majdnem ott tartottunk, hogy mi felnőttek kezdünk gyerek módjára bőgni, amikor Zsoltiból váratlanul előtört bájos gyermekhumora – most aztán, mondta könnyeit törölgetve, nem fogsz elszáradni. Jól megöntöztelek. De neked kell is, mondta az apukának, hiszen te virág vagy. Az a neved, Florenzos – vagyis virág.

Zsoltika ügye még ma sem zárult le, az apparátus, a hivatal még dolgozik, ő pedig... vár. Nyolc esztendejének összes türelmetlenségével és naivitásával – várakozik. Csak néha kérdezi meg – a bácsiknak miért tart olyan sokáig megírni a papírt?

Misu még kicsike, ő a maga kisgyermek módjára választott. Zsolti már nagyobb. Ő már döntőképesebb, jobban fel tudja mérni, mit választ, mit dönt, és miért.

Misu Magyarországon nem kellett senkinek, a nyolcéves Zsoltért sem tolongtak éppen az örökbe fogadni szándékozók. Külföldre kerültek, messze-messze eredeti hazájuktól, szülőföldjüktől, családjuktól. Misu lassan elfelejti magyartudását, Zsolti büszke rá, mennyi nyelvet fog beszélni, s ő tanítgatja környezetét magyar szóra-dalra.

Nincsenek „tudományos” szakmai érveim sem a külföldre adás ellen, sem mellette. Csak Misu és Zsolti derüssé vált, mosolygós arcockája van előttem, amikor azt gondolom, talán nem kellene a szükségesnél több rendelettel, szabállyal nehezíteni a gyerekek és külföldi örökbefogadók helyzetét. Rugalmas, alkalmazkodóképes irányelvekre van szükség, amelyek elismerik a döntéshozók nagykorúságát, amelyek, bár vannak rossz tapasztalatok, tudom, nem korrupciót, lefizethetőséget és pénzhéséget feltételeznek; hanem tisztas embereket és segíteni akarást.

Misut bizonyára elvesztette Magyarország – Zsoltit azonban a nyelvet, megszerzett ismereteket, tapasztalatokat illetően, nem.

Csak azt kellene végiggondolni, Zsolti külföldre távoztával vajon veszít-e Magyarország, vagy netán nyer egy határon kívül élő, de magyar nyelvű (is) és gondolkodású, hazáját szerető s adott esetben mellé álló szószólót.

Utómorgás – magunk között

Külföldi örökbefogadás engedélyezése a döntéshozók számára nehezebb és bonyolultabb a hazainál, ez természetes. Emberiesség és törvényesség sajnos még nem mindig áll összhangban. A döntéshozók manapság egyre sűrűbben a gyerek valódi érdekeinek figyelembevételé helyett (ha az csak minimálisan is átlépné a meghatározó törvényt) a törvény betűje szerint döntenek.

Mert félnek. Mert el akarják kerülni a gyanú legkisebb lehetőségét is.

Nem kétséges, hogy jól szabályozott keretek, szigorú szakmai szabályok kellenek, de lehetetlen állapot, hogy kinevezett emberek, vezetők azonnal rossz hírbe keveredjenek, ha ilyen esetekben a gyerek legjobb érdekét képviselik.

Ha vissza lehet élni valamely helyzettel, az a rendszer hibája is, tenni kell róla, hogy minimalizálható legyen, de nagyon kellene a bizalom is, hogy a gyermekvédelemben dolgozók ne féljenek döntéseik vállalásától!

Pongrácz Erzsébet

Műhely

„Feminista” jegyzetek egy talán soha véget nem érő vitához

Szeretném előre bocsátani: soha nem vitattam el, s soha nem is fogom megfontolás tárgyává tenni azt a jogot, amely egyenlőnek tekinti mind az anyát, mind az apát gyermeke nevelésében. Nincs szebb látvány, mint a megszokott anya-gyermek kettőst felváltó trió, ahol mind a két szülő kíséri orvoshoz a beteg picit, nyugtatja a kórház folyosóján szepegő kis páciens, együtt búcsúznak el reggelente az óvoda vagy bölcsőde ajtajában. Igazán kellemes, bár még, vagy már megint ritka a játszótéren gyerekeivel labdázó apa, a gyerekkocsit toló büszke kispapa.

Van azonban egy olyan helyzet, amikor ez a látvány nem nagyon oldható meg: ez pedig a válás utáni családban áll elő. Sajnos, sokszor elmondták, leírták már: nálunk a válási kultúra sem éri el a kívánatos mércét. A családok a felbomlás után sem mutatnak nagyobb alkalmazkodó készséget, mint az együttlét során. (Persze, majdhogynem abszurd dolog is lenne elvárni az együtt élni nem tudóktól, hogy egy embert, kapcsolatot nem kímélő, hosszadalmas jogi procedúra után ne nézzenek egymásra gyűlölettel.)

Tudomásul kell venni, ha előállt egy status quo, amellyel lehet egyet nem érteni, lehet kritizálni, lehet gyűlölni is, de nem lehet figyelembe nem venni. Az egyik szülő kikerül csemetéje mindennapjaiból, nem tud a szürke napok sok-sok apró történéséről, nem tudja napra készen figyelemmel követni a gyerek változásait, hangulatait, tulajdonságait. Az ilyen kisebb-nagyobb lemaradások, háttérbe szorulások aztán összegződnek, s egy idő múlva mind a gyerek, mind a szülő kezdi egyre idegenebbnek érezni a másikat. Ezen ideig-óraig lehet segíteni egy-egy tartósabb együttléttel, azonban ezek a hosszabb lélegzetű láthatások akadályokba ütközhetnek: ha feltesszük, hogy a gyermekelhelyezés kapcsán sikerült a megállapodásba ezt belefoglalni, ha ezt nem gátolja is meg a birtokon belül levő szülő, ha a gyerek is akarja ezt az együttlétet, még mindig nagyon sok minden közbeszólhat: sikerül-e akkor szabadságot kivenni, amikor a gyerek ráér, van-e hová vinni a hosszabb időre, van-e, aki a másik szülővel azonos színvonalon ellátja őt, s van-e minderre a gyerektartás levonása után elég pénz? S ahogyan nő a gyerek, annál rosszabb a helyzet: megnőnek az igényei, ritkábban és rövidebb ideig ér rá, kritikusabban, ha lehet. S ha netántán nem egy gyerekről van szó, minden probléma hatványozottan jelentkezik, hiszen még nehezebb több elvárásnak egyszerre megfelelni, még kevesebb az egyeztetési lehetőség, még rosszabbak az elhelyezési változatok, még kevesebb a fizetéskor a borítékban a pénz. S arra nincs idő, de nem is volna kívánatos, hogy a testvéreket külön-külön üdültesse az elvált szülő.

Sokszor elmondják, hogy mégis az a szülő a kedvesebb, amelyiket ritkábban látják, s hogy könnyű egy-két órára bűbajosnak, megértőnek lenni, édességgel, ajándékokkal a gyereket teletömni. Azt hiszem, nem ez az általános. Eleinte lehet, hogy egy ideig így van, hiszen a gyerek bizonytalanságérzete, az elveszett szülő megtalálása felett érzett öröm, s nem utolsó sorban a kicsi, nem túl igényes, esetleg csak óvodáskorú meglátogatott édességgel, apró ajándékokkal való kielégíthetősége nem ró nagy feladatot a szülőre. Később azonban nőnek a gyerekek, nőnek az igények. Nem lesz már naponta összetűzésük a rendszeresen nevelő szülővel apróságokon, s a nagy dolgokban is kezdenek gondolkodva, nem csak az érzelmekre hallgatva dönteni. Ugyanakkor óhatatlanul előfordul, hogy a látogató szülő nem tud jönni, betegség, kiküldetés, netán újabb család, esetleg anyagi gondok akadályozzák. Kezd egyre

jobban eltávolodni a gyerekeitől, gyerekeitől. S beindul egy spirál: minél kevesebbet tud róluk, s tudnak azok öröla, annál nehezebb a közös hangot, közös érdeklődést megtalálni, ebből következik, hogy nő a távolság, s ez újabb problémákat vet föl. Egy idő után a látogatások sutára sikerülnek, s elkezdődnek a gyanúsítgatások, hogy talán ellene nevelik a gyerekeket, a gyereket. Ha hangot ad ennek az érzésnek, mind a gyerek, mind a másik szülő – talán jogosan is – sértve érzik magukat, s még nehezebb lesz az együttlét. Lassan kialakul a sokszor hangoztatott „fizetem a gyerektartást, úgylis csak arra kellek nekik” mondat.

„Azért találkozom az engedélyezett havi napokon a nevemet viselővel, hogy mentegetőzzem a rágalmak ellen? Értelmetlen. Fizethetek, minta köles, de jogaim nincsenek. Csupán kötelességeim.” (Magyar Ifjúság, 1983. Furulyás István.)

Pedig, eltekintve néhány abszurd esettől, biztosan örülnek az állandóan a gyerekekkel levők, hajút nekik egy kis szabadság, ha meg tudják nyugodtan csinálni az elmaradt dolgaikat, ha tudnak magukkal törődni, kirándulni, kultúrprogramot csinálni úgy, hogy ne a gyerek igényeihez igazodjanak, vagy akár csak egy jót alhatnak. Nem kell azt hinni, hogy mindegyikük mazochista, reszket a gyerek nyavalygásáért, az állandó készenlétért, a cselédsorsért. Biztosan nagyon szereti a gyereket, s nem érzi ezeket a feladatokat kínosnak, de ha őszinte magához, bevallja, hogy néha jól esik az egyedüllét s a lazítás. Persze, ezt másoknak nem fogja bevallani, főleg nem mondja ezt meg azoknak, akiktől segítséget várhatna, a szüleinek, közeli rokonainak, hiszen nincs szándékában meghallgatni – isten tudja hányadszor –, hogy: ugye megmondtam, talán mégsem kellett volna, nem is tudom, mi volt a bajod vele stb.

„A gyermek apai láthatása annyit ér, amennyit az anyai szülő enged áttüremkedni belőle. Az apa kiszorulása válás esetén gyermekei életéből szinte biztosra vehető. Ha az anya kezdeményezi a válást, akkor azért. Ha pedig az apa akar válni, akkor – bosszúból – annál inkább.” (Hernádi Miklós: Felesleges apák. Élet és Irodalom, 1983.)

Az is igaz, hogy nehéz hosszabb időre megválni a szeretett gyerektől, tehát már nehezebben engedi el egy hosszabb nyaralásra, téli sítúrára a másikkal. Felmerül benne az is, lehet, hogy csak tudat alatt, hogy a másik megpróbálja majd elvenni, elhidegíteni tőle a gyereket. Ha problémás a gyerek, bizony nem is kicsi ennek a veszélye. Egy stabil érzelmi világú, kiegyensúlyozott gyereket nyugodtan elengedhet a szülő, a behatások csak átmeneti változásokat okozhatnak benne, s ha a másik szülő tényleg megpróbálkozik a csábítással, hoppon marad. Ám be kell vallanunk, ezek a gyerekek már túl vannak sok mindenben, ami az idegrendszerüket bőven kikezdhetette, tehát nem nagyon számíthatunk stabil személyiségekre. S ekkor már a másik szülő hatásosan be tud avatkozni, ami a gyerekeknek biztosan árt, de valószínűleg a nevelő szülőt is felingerelheti, ami ilyen szituációkban lehetett rejtett cél, tehát bizonyos kielégültséget okozhat. Nagyon sok alkalommal így válik a gyerek a szülők gyűlölködésének eszközévé.

S most térjünk rá a mai magyar gyakorlatnak a vizsgálatára! A bontóperek, gyermekelhelyezési perek végén nagyon sokszor az anya kapja meg a gyereket (93%), vagy gyerekeket (a gyerekek szétválasztását – nagyon helyesen – nem támogatják sem a jogban, sem a gyakorlatban, így csak közös megegyezéséknél szokott – akkor is csak ritkán – előfordulni). Az apák (3%-ban kerülnek hozzájuk a gyerekek) hivatkoznak arra, hogy az anyák nem is ragaszkodnak igazán a gyerekekhez, csak a lakáshoz meg a gyerektartáshoz.

Mindennaposak azok a feltételezések és gyanúsítgatások, hogy a női bírók és női ügyvédek az okai a férfiellenes ítéleteknek. Elhangzanak az érvek, hogy egy apa is el tudja ugyanúgy látni a gyermekét mind fizikailag, mind pszichikailag, mint az anyja. S még az is indok, hogy az apa, mint egyedülálló férfi előbb találhat magának társat, feleséget, mint a gyermekét egyedül nevelő volt felesége, tehát nagyobb az esélye a gyerekeknek nála egy egészséges, teljes családban való életre.

Nézzük meg ezen kijelentések igazságtartalmát!

Fogadjuk el tényként, hogy az önkormányzati lakásokból valóban az apáknak kellett távozniuk váláskor az esetek nagy részében. Ilyenkor azonban – igaz rosszabb, kisebb – lakást próbáltak kiutalni a kirakott félnek, ha nem lett volna hova költöznie. Ez igaz, már a régmúlt zenéje, de hol vannak ma már azok az önkormányzati lakások! Ma már egyre inkább a magántulajdon dívik, amiből az elvált nem dobható csak olyan egyszerűen ki. A másik komoly összegeket fizet, vagy leválasztják a lakórészeket, s nézhetik a megunt másik arcát nap, mint nap. S a gyerektartás! Valóban kellemetlen annak, akitől vonják, hiszen ma már egy fizetésből sem lehet megélni, nemhogy kevesebből. De cserébe ott van a megnövekedett szabadidő: el lehet menni maszkolni, más munkát végezni, olyat, amiről a volt feleségnek tudomása sincsen. Tehát nyugodtan kiegészíthető a bevétel. Ezt a másik nem tudja megcsinálni, hiszen neki még a rendes munkaidő kitöltése is sokszor gond: a gyerek beteg, szünet van az óvodában, bölcsődében, el kell menni kirándulásra, szülői értekezletre, iskolai társadalmi munkára, ünnepélyekre. Este kell a vacsora, ki kell kérdezni a leckét, meg kell nézni a koszos füleket a kádban, s nem akarom folytatni, mert nem lenne vége. Tehát szükség van a kieső pénzre. Ezt ugyan állambácsi is fizethetné, de nem tudja, s mivel férfiak irányítják, hát nem is akarja. (A férfívezetők jelentős része nem tartja munkának a gyerekeket nevelést. Az okát sokan, sokszor kutatták, nálunk a véleményem szerint a megszokás dominál ennek megítélésénél: eddig sem volt értékes munka, most miért vált volna hirtelen azzá?) S a gyerektartás összege? Ha nézzük az átlagkeresetek gyerekenkénti átlagosan 20%-os levonását, megkapjuk a havi gyerekenkénti 5000 Ft-ot. Ehhez hozzájön a családi pótlék, s az anya fizetésének része. Kapunk olyan 12 ezer forint körüli összeget. Ebből levonjuk a gyerekekre jutó rezsiköltségeket, a törlesztéseket (merthogy ennek is van hányada, amit az anya talán mégsem magára költ egészen), kifizeti a menzát, napközit, bérleteket, osztály- vagy csoportpénzeket, megveszi a havi aktuális cipő-, kabát-, zokni-, gyógyszer- és egyéb szükségleteket, marad 4000 Ft-ja. Ebből eteti, fürdeti, mos rá, járattja különórára, tapétáztatja a szobáját, cseréli a bútort, szőnyegét, viszi uszodába, színházba, később finanszírozza a szerelmi ügyeit, jogosítványszerzését, külföldi kirándulásait stb. ('93-as adatok). Hát ennyit a gyerektartásról!

Lássuk az igazságszolgáltatás női résztvevőinek szóló kritikát!

„Manapság már ügyvédnő az, aki nem védi teljes erővel az ügyemet és bírónő az, aki elveszi a gyermekemet, a lakásomat, a pénzem, és igazat ad a feleségemnek...” (Magyar Ifjúság, 1983. Kelemen József)

Nem tudom, a kedves hozzászólók hol élnek, s nem tudom, hallottak-e már valaha arról, hogy a női vezetők, női vizsgáztatók, női katonák, foglárók, rendőrök s folytathatnám a sort, rosszabbak férfitársaiknál. Egyszerűen, férfiállásokban csak úgy tudnak helytállni, ha férfibbák a férfiaknál. Különbözik a férfikollegák lenéznek őket, lebecsülik, alantas munkákra szorítják. Igaz, így is, de legalább megvan az az elégtételük, hogy igazságtalanság érte őket.

Ez sovány vigasz, de a sok évszázados háttérbe szorítottság után már ennyi is elégedetté tud tenni hölgyeket.

A bontóperek, gyermekelhelyezési perek során az ítéletek nem előre megfogalmazott, számszerűsíthető normák alapján születnek. Eltekintve az esetek azon részétől, ahol az egyik szülő fizikailag, lelkileg aberrált, s jól nyomon követhető a házasság ebből eredő bomlási folyamata (az egyik szülő alkoholizmusa, idegbetegsége, súlyos lelki zavarai stb.), azt kell mondanunk, hogy az esetek jelentős hányadában a bíró nehéz helyzetben van, s pillanatnyi benyomások, kívülállók és a peres felek meghallgatása alapján dönt gyermekek, emberek sorsa felől. Ezen nem változtat sokat az objektivitás növelését célzó vizsgálatok (pszichológusi, környezettanulmányi stb.) elvégzése, hiszen ezek szintén nagyon sok szubjektivitást visznek a döntésbe, legfeljebb csak jobban megoszlik a felelősség.

Most már az a kérdés, igaz-e a jogásztársadalomban az, hogy a nők férfiként akarnak viselkedni ítélezéseikkor. Ha elfogadjuk, hogy a nő pszichikumánál fogva hajlamosabb arra, hogy ne kapcsolja ki a szubjektumát akkor sem, amikor ezt joggal elvárhatnánk tőle, s ezért döntéseit a lelkivilága jobban befolyásolja, mint férfitársaiét, akkor azt is meg kell vizsgálnunk, igaz-e az az állítás, miszerint a bontóperekben, gyermekelhelyezési perek többségében nők ítéleznek, sőt még az is kérdés, milyen családi státuszú nők döntenek; hiszen nem elhanyagolható az, hogy esetleg az ítélező nőt az irigység, a hiányérzet, esetleg a frusztráltság zavarja munkájában. Ugyanakkor meg kell azt is vizsgálni, hogy a férfibírók döntéseit nem befolyásolja-e a férfiszolidaritás, a saját és ismerőseik, baráti körök tapasztalata, esetleg a gyenge nő iránti férfiszimpátia. (Annyit lehet tudni, hogy az igazságszolgáltatás vezetőinek 43%-a nő, felsőfokú végzettséggel pedig az összes dolgozók 4%-ában nők rendelkeznek, de tudható az is, hogy a jobban fizetett ügyvédi munkakörökben kevesebb a nő.)

Nem lehet komolyan, statisztikai adatokra támaszkodva e kérdéshez szólni, egyszerűen nincs összehasonlítási alap. Kutatásaim során nem találtam olyan bíróságot, ahol férfi és női válóperes bírók, gyermekelhelyezéssel foglalkozó ügyvédek munkája összehasonlítható lenne. Nincs ugyanis statisztikázható létszámú férfi joggyakorló. A bírók egyre nagyobb hányada nő – döntő okban az anyagi megbecsülés, illetve annak hiánya az ok –, s a férfi bírók többsége büntetőbíró. A polgári perekben – nem jelentős perek, tyúkpercek – nők döntenek. Úgy tűnik, a női szerep még mindig erősen skatulyáz.

Mindezek ismeretében gondoljuk végig, miért adódhat az a helyzet, hogy többnyire az anyák kapják meg nevelésre a gyerekeket!

Nézzük meg a nem közös megegyezéssel elváltakat! Az esetek nagyobb hányadában a férj inkább hibáztatható. Elfogadhatjuk azt a tényt, hogy az esetek többségében akkor kezdeményezi a nő a válást, ha biztos igazában. Ezt legtöbbször be is tudja bizonyítani. 1992-ben 6018 férfi kezdeményezett válást, míg 15588 nő. A válások jelentősebb része (67%-a) közös megegyezéssel történt. A bírói ítélettel bontott házasságok nagy százalékában az alkoholizálás dominált válóokként a nőknél, míg a férfiak jelentős része a megjelenő új kapcsolata miatt adta be kérvényét. Megjegyzem azt is, hogy a férfiak által kezdeményezett válások 80%-ában nem volt kiskorú gyermek.

Ez nagymértékben megmagyarázza az anyák preferálását a gyermekelhelyezésnél. Hiszen ha a férj hibáztathatóbb a házasságban feleségénél, akkor szinte adódik a következtetés, hogy apaként sem üti meg az anya szülői szintjét. S ha a gyerek érdekeit nézzük, akkor nehéz az általános emberi magatartásnál fontosabb, perdöntőbb érvekkel előhozakodni! Vizsgálhatjuk azokat az eseteket is, amikor tulajdonképpen nincs hibás, vagyis mindkét fél éppen eleget

vétett a másik ellen. Ekkor is a leánygyermekeket automatikusan az anyának adják. Valljuk be őszintén, nem is harcolnak az apák lányaikért, de talán még gyanúsítgatásoknak is lennének kitéve, ha egyedül nevelnék a lányukat, amikor annak anyja alkalmas a feladatra.

Az anya kapja akkor is a gyerekeket, ha az apa nem tart igényt rájuk. Nagyon sok ilyen eset van: amikor egy harmadik miatt romlik meg egy házasság, legtöbbször az új nőnek saját gyermekei vannak, vagy sajátot akar, s örömmel lemond leendő férje előző házasságából származó csemetéiről. De a szenvedélybetegségek miatti válások nagyobb részében is az apa magatartása miatt folyik a per, s az ilyen férfi ritkán vágyik koloncra, de nem is lenne bíró, aki javára döntsön.

Még az olyan esetekben is, amikor első ránézésre nem látunk előnyt az anya oldalán, a finomabb vizsgálatok sokszor mutatnak ki ilyet: az anyát nagyobb mértékben segíti korábbi családja (a szülei, testvérei), mind anyagilag, mind erkölcsileg. A mai magyar társadalomban elterjedt az a szokás, hogy a fiatalok lakodalmi kiadásait vagy arányosan megosztják, vagy a lányos szülők állják; sokszor hallható, hogy a lány bútot kap a szüleitől, hogy a gyerekgondozás gondjait az anyai nagyszülők magukra vállalják részlegesen vagy időlegesen, hogy lányuk tanulmányi, szakmai előmenetelét elősegítsék. A fiú szülei előbb tekintik külön egységnek, egzisztenciának gyermekük új családját. Szinte haragszik a fiús mama menyére, hogy az elrabolta tőle a fiát, s a fiára, hogy az hagyta magát behálózni. A lányok szülei boldogok, hogy a lányuk talált magának valakit, örülnek az unokáknak. A fiúk szülei, főleg az édesanyja sokszor fegyvernek tekintik menyük kezében az ifjú trónörökösöt, amivel megbéklyózták, házasságra szorították mindebben ártatlan gyermeküket. A válás után ugyan többnyire visszaáll a régi rend, megint gyermeküké, kifosztott szeretettüké válik a tékozló fiú, nagyon sokszor vissza is költözik az elvált férfi. A nők a válásuk után is megmaradnak önálló családnak, hiszen a gyerekekkel nem is tudnának a szülőknél meghúzódni, de nem is akarják ezt, pontosan a gyerekek miatt, mert be akarják bizonyítani, hogy nevelésüket, ellátásukat egyedül is jól meg tudják oldani. Amíg nagyon nagy baj nincsen, senki nem akarja hallgatni, ahogy beleszólnak a gyereknevelési elképzeléseibe, túrni az erkölcsi prédikációkat, s kevesebb az esélye is egy új kapcsolat kiépítésének a szülők figyelő tekintete előtt.

A bíróság tehát nagyon sok esetben találhatja az anyát előnyösebb helyzetben férjéhez képest.

Vannak azonban szituációk, amikor a férj lehet jobb pozícióban: ha fiú az érintett gyermek, és nincs lánytestvére (hiszen ha elfogadjuk, hogy a testvéreket együtt hagyjuk, akkor egy lány esetében már az anya jelentős előnyt élvez a fentebb említett okok miatt), és az apa minden tekintetben alkalmas a gyereknevelésre, s nem miatta mondták ki a válást, avagy bomlott fel egyéb módon a család, ha meg tudja oldani a segítséget azokban az esetekben, amikor nem képes gyermekével együtt lenni, ha komolyabb anyagiakkal rendelkezik, mint az anya, ha megfelelő lakáskörülményei vannak, ha, ha...

Úgy gondolom, nem kell matematikusnak lenni, hogy lássuk, csak a jog szemével vizsgálva a dolgokat, s elfogadva általánosan elfogadható érveket, sokkal kisebb az apák aránya a kedvezményezett szülők között.

Tegyük fel, hogy a feljebb leírtakkal ellentétben a férfi olyan új társat talál, aki szintén ragaszkodik partnere korábbról származó gyerekeihez, vagy eleve már az ismeretség úgy jött létre, hogy adott ez a szituáció!

Nézzük meg az új család esélyét!

Az újra házasodók összetétele 1992-ben:

FÉRFIAK:

174 (0,8%) özvegy 3655 (16,8%) elvált

NŐK:

210 (0,9%) özvegy 3499 (16,1%) elvált

(Demográfiai évkönyv 1992.)

Az állítást a fenti statisztika cáfolja, pedig ott van az eddigi gyakorlatból eredően sokkal több gyermektelen elvált férfi, mint gyermekes, tehát a statisztikát ez erősen befolyásolhatja. Meg kellene vizsgálni, valóban olyan vonzó-e a nők számára a gyermekeit nevelő apa! Meggyőződésem, hogy egy nő nehezebben fogadja el idegen nő gyermekeit, mint egy apa. Ha viszont ez igaz, akkor még eggyel több indok van arra, hogy a nő nevelhesse válás után a gyerekeket.

Összegzésül foglaljuk össze a fentieket!

Az antifeministák nagy támadást indítottak az apák érdekében, miszerint nagyon helytelen jogi gyakorlattal nagyon kevés apának ítélik oda a gyermekeket váláskor. Ezzel az apa automatikusan hátrányos helyzetbe kerül mind anyagilag (lakása nem lesz, pénze alig), mind lélektanilag (volt felesége intelligenciájától, hangulatától függ gyermekével a későbbi kapcsolata).

A szituációk vizsgálata azt mutatja, hogy az ítéleteket nem befolyásolja a bírók neme, kora, sokkal inkább azon írott és íratlan szabályok, amelyek alapján:

- közös megegyezéses válásnál – ha csak lehet – nem szólnak bele a döntésekbe (ahol is az apák ugyanilyen – 93-94%-os – arányban lemondanak gyermekeikről),
- azokban a családokban, ahol a házasság felbomlása egyértelműen valamelyik fél hibájából adódott, ott a másik kapja a gyermekeket,
- a maradék esetekben a lányokat az anyáknak ítélik, így az egy gyermeket érintő válások (az összes válások 36%-a) 50%-ában, a két gyermeket érintő esetekben (a válások 28%-a tartozik ide), 75%-ban, 3 gyermek esetén (5%-nyi válásnál) pedig már 88%-ban az anya a kedvezményezett.

VÁLÁSOK

1992-ben összesen:

21607

ebből:

0 gyermekes család 5475

1 gyermekes család 7776

2 gyermekes család 6755

3 gyermekes család 1255

4 gyermekes család 346

(Demográfiai évkönyv, 1992.)

Ez az 1992-es évet vizsgálva automatikusan a 16132 gyermeket, illetve gyermekeket is érintő perben az anyának ítélik a gyerekeket 10366 esetben, figyelembe véve, hogy a fiúk aránya 51% körüli.

A fennmaradt esetekben pedig vizsgálják, hogy melyik szülő alkalmasabb a fiúgyermek felnevelésére.

Megállapítható tehát, hogy semmiféle feminista trükk nem hatott az eddigi gyakorlatban, egyszerűen matematikai statisztikai tények determinálták a kialakult helyzetet.

Mit lehet tenni, hogy ezt a kialakult helyzetet el lehessen fogadtatni?

Semmi esetre sem azt, ami kezd kialakulni, hogy a bíróságok a közvélemény nyomására elkezdik az apákat preferálni minden kérdéses esetben, mondván, helyre kell állítani a fejreállt egyensúlyt. Sokkal inkább arra kell törekedni a bírói gyakorlatban, hogy a peres felek minél gyorsabban, minél kevesebb lelki sérüléssel fejezhessék be a pert, lehetőleg ne vájkáljanak feleslegesen a múlt szennyeiben. Be kellene vezetni a próbaidő fogalmát, s így a szülők alkalmasságát nem a perben, hanem egy hosszabb időszakban lehetne ellenőrizni. Ekkor sokkal gyorsabb lehetne a döntés is, hiszen nem egy életre szólna, hanem csak – mondjuk – egy évre.

Kevesebb lenne a láthatások körül is a súrlódás, hiszen igyekezne mindkét szülő bebizonyítani, hogy képes az alkura, az emberi együttélés elemi szabályainak betartására. Nem mondom azt, hogy ezzel minden probléma azonnal megoldódna, de mindenképpen csökkenne az idegölő, több hónapos, néha évekig tartó huzavona, amikor egy joghézag miatt a gyermek mindenütt egyenlő joggal tartózkodhat, tehát sehol sincs jogosan, azaz a szülők lopkodják őt, s kénytelenek elzárni a másik elől, megakadályozva azt a visszalopásban.

Nagyobb szigorral kell fellépni a láthatás-elzárás tekintetében, ahol a másik szülő jogtalan kizárása a nevelésből, a másik szülő lejáratása, rágalmazása a gyermeket megfosztja az őt megillető szeretettől. Nem szabálysértésként, hanem kiskorú ellen elkövetett bűntettként kezeljük ezeket, s ennek megfelelően szankcionáljuk.

Végül mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy a szülők egymás közötti, valamint a gyermekeik iránti kapcsolata normális legyen. Meg kell teremteni az anyagi és erkölcsi bázisát a normális családi életnek, az együttélésnek, a jogot és a lehetőséget biztosítani kell egy emberközpontú jogi procedúrához, ahol arra törekednek, hogy a már együtt élni nem tudók, legalább együtt nevelni, szeretni tudjanak. Támogatni kell a kényszerű együttélésből (a lakás megosztása miatt kialakult állapotból) eredő lehetőséget, hogy a különváltan élő szülők mégis együtt nevelhessék gyermekeiket – akár bírói döntéssel ilyen szellemű ítéletet hozva!

Vörös Zsuzsanna

Praxis

Franciaországi tapasztalatok

Lassan két éve már; hogy tanulmányúton jártam Franciaországban, a dél-francia Limousin megye Gueret városában. A csoport, melynek tagjaként Gueretben csereutazáson jártam, a Városi Közösségfejlesztők Egyesületének tagjaiból állt. Házigazdáink a szakmai programokon túl csodálatos kirándulásokkal, élmény dús eseményekkel leptek meg bennünket. Így gyönyörködhettem Abusson és D'Ahun városkák ódon utcáiban, láttam a goblen készítőket munka közben és a Honi porcelánkészítést. Jártam az ősi mesterségek kiállításán és a Futuroszkópban, mely a kétezredik év technikáját mutatja be. Szívesen mesélnék az esték hangulatáról. Zuhogó esőben ökörsütséről a tóparton, a csárdást járó franciákról vagy a közös éneklésekről. De nem erről, hanem a szakmai programokról kívánok beszélni, a gueret-i Művelődési és Ifjúsági Házzal és annak finanszírozásáról, munkanélküli hajléktalan fiatalok házáról, egy közösségi bankról, valamint a helyi közösségi rádióról.

A Városi Ifjúsági és Művelődési Házat a helyi egyesület működteti.

Ez a helyi egyesület az 1901-es törvény alapján született. Erről a törvényről később még sokszor szó esett, mivel ez a törvényi alapja a franciaországi civil szervezeteknek. Gueret város lakói 1948-ban hívták életre Egyesületüket és vele együtt az Ifjúsági-és Művelődési Házat. Azóta is ez egy találkozási hely, ahol az emberek beszélgetni tudnak, valamint azoknak a különböző tevékenységeknek a színtere, melyeket mi kluboknak hívunk.

Eredetileg volt fotoklub, rádióamatőrök klubja, kézműves kör. De ma már nem jön össze tizenöt ember, csak azért, mert szeretnének kerámiát készíteni. Változnak a dolgok, létrejön egy klub, majd megszűnik. Jelenleg a házban 10 tevékenység folyik. Az egészen kicsiknek szülőktől a felnőtteknek ajánlott programokig – mondja a ház igazgatója.

Ami változatlan, az a szellemiség. De ma megnövekedett a szolgáltatások jelentősége. Az olyan szolgáltatásoké, mint pl. gyermekeknek játékkölcsönzés. Bár a gyerekek helyben játszanak, mégis szolgáltatás, mivel a szülők – míg dolgukat intézik – beviszik ide gyermekeiket, akik fizetett animátorok irányításával játszanak. Ez, bár látszólag gyermekmegőrző, mégsem az. A gyerekek drága, egyénileg nehezen megszerezhető játékokkal játszanak, és közben tanulnak játszani, alkalmazkodni, kommunikálni. Minden tevékenység szolgáltatásként jelenik meg. De megtalálható benne animáció, kommunikáció, kultúra.

Második fontos tevékenységi kör a kultúra terjesztése színi előadások, filmvetítés, kiállítások szervezése révén.

Fontos a központ szociális szolgáltatásainak köre. Ezek célirányos tevékenységek, hat hónapos szakképzés, vagy munkanélkülieknek szóló átképző tanfolyam. Vannak speciális programok fiataloknak, tiniknek a játékkölcsönzéstől a képzésen, útkeresésen keresztül a kirándulásokig. De hasonló ajánlatokkal fordulnak a felnőttek felé is.

Ezeket a programokat az Ifjúsági-és Sportminisztériummal közösen dolgozzák ki. Olyan fiatalok és fiatal felnőttek részére, akik kapcsolatba kerültek a droggal, családi, szociális problémáik vannak. Számukra megpróbálnak néha egészen különleges dolgokat ajánlani: uszályt vagy lovas kocsit bérelve mozgótábor szerveznek, ahol a cél a csoportélet, a közös munka, vagy más kultúra megismerése.

A város életében is szervesen részt vesznek. Amikor például a Polgármesteri Hivatal egyiptomi utat szervezett, ők filmvetítésekkel, könyvkölcsönzéssel próbálták elősegíteni ezt.

Számomra első hallásra idegen és bonyolult volt a központ finanszírozási és szervezeti felépítési rendszere.

– Húsz évvel ezelőtt azért választottam ezt a pályát, mert animátor akartam lenni. Ma munkámnak csak 5-7%-a az animátorság, a többi adminisztráció és pénzszerzés – mondja az igazgató.

Az Egyesület független szervezetként működik. Az épület a város tulajdona, az önkormányzatot terheli a fenntartási, felújítási költség. Fizeti a fűtést és a rezsiszámlát. A hivatal besegít a központ két főállású munkatársának bérébe is. Az intézmény költségvetése egymillió Fr. Ennek 45%-a önkormányzati támogatás, 550.000 Fr-t az igazgatónak kell előteremtenie. Ez több forrásból jön össze.

A házat évente 15-20 ezren látogatják. De nem mindenki egyesületi tag. A tagok évi 450-500 Fr. tagdíjat fizetnek, nem csak a különböző programok, tanfolyamok díját. A többi pénz a bérleti díjakból és a szponzorok támogatásából jön össze. Némi állami támogatás is érkezik a regionális szövetségen keresztül.

Egy évben egyszer összehívják a közgyűlést, akik megválasztják az igazgatótanácsot és a választmányt. A szűkebb körű vezetőség delegáltakból (a polgármester és 5 fő az önkormányzattól, a kulturális ügyek helyi igazgatója, és az M.J.C. szövetség elnöke) és a választottakból áll. A választottaknak mindenkor minimum eggyel többen kell lenniük a delegáltaknál. A választmány elnököt, titkárt és pénztárost nevez ki. Ők önkéntesek. A regionális szövetség fizeti az igazgatót, és egy alkalmazottat, az adminisztrátort. Bérük 90%-át a Város Polgármesteri Hivatal, 10%-át az állam biztosítja. A főállású dolgozók így anyagilag nem függenek a várostól, velük csak szakmai kapcsolatuk van. A két takarítónőt (3 óra/nap/fő) a város fizeti, míg az Egyesület a könyvelőt és az információszolgáltatást. A különböző klubok vezetőit is az Egyesület fizeti a befolyt pénzekből. De sok önkéntes is segíti a munkát.

Aubusson. Középkori város, szűk sikátorszerű kacskaringós utcákkal, öreg templommal és a rajta díszelő toronyórával. De meglátogattuk a hajléktalan, munkanélküli fiatalok házat is, a „Munkával Segítő Központot”, azaz a C.A.T.S-t (Centre d'Aide par le Travail). Az otthon igazgatójától a következőket tudtuk meg:

A C.A.T.S. nonprofit egyesület. A befolyt nyereséget újra visszaforgatják munkájukba, hogy a fiatalokon segítsenek. A ház 16-25 éves fiataloknak ad otthont. Helyet kaphatnak mindazok, akiknek problémájuk van. Hogy kerülnek velük kapcsolatba? Utcai munkások – akik nem az ő alkalmazottaik – és önkéntes segítők próbálják megkeresni a rászoruló fiatalokat. Az elmúlt 15 évre jellemző, nyomasztó arányú munkanélküliség nagymértékben rombolja a családi környezetet. Az iskola befejeztével a fiatalok jelentős hányada is munkanélküliként kezdi „felnőtt” életét. De az itt élő fiatalok egy része nem családban nőtt fel.

Az itt dolgozó szakemberek feladata és célja a fiatalok önállósodásának segítése, a beiskolázás, munkahely teremtése. Ezt a célt szolgálja, hogy a C.A.T.S. a városban albérleteket és lakásokat tart fenn. Ide költöznek ki az önállósulni vágyó és erre képes fiatalok, akik először szoros, majd egyre lazább szállal kötődnek a házhoz.

A Munkával Segítő Központban 70 fiatal él, részben önálló szobákban, részben párok (nem házaspárok) apartmanokban. De igen nagy a már kiköltözötték száma is.

Ezt a munkát 13 dolgozó látja el: az igazgató, a helyettese, akik gyűjtik az információt, vállalkozásokat hoznak létre és a külföldi – hasonló intézmények – csereújtait szervezik. Továbbá két animátor vagy közművelődési szakember, kik a képzések gazdái. A többiek az adminisztráción, konyhán és a karbantartáson végzik feladatukat.

D'Ahun az előzőhöz hasonló kisváros. Itt is egy non-profit vállalkozást működtető egyesületet ismerhettünk meg. Ez az egyesület fogyatékos emberek részére biztosít munkát. Így alapítottak városi mosodát, egy, a helyi árakat is lezorító éttermet és egy, a vasútépítéshez szükséges betonból ki-öntő elemeket gyártó üzemet. Az étterem – melynek vendégei is voltunk – mozgássérültek munkahelye. Mozdósérültek dolgoznak a konyhán és ők a kiszolgáló személyzet. Mivel a vállalkozás nem profitorientált, célja, hogy rokkant embereknek elfoglaltságot és az állami ellátás mellé jövedelemkiegészítést biztosítson. Áraik alacsonyok. Ezáltal szolgáltatásaik népszerűek és keresettek.

A Credit Mutuel jelenleg a legerősebb bankhálózat Franciaországban.

1882-ben három parasztgazda hozta létre ezt a kölcsönösségi bankot, mely mozgalommá szélesedett és behálózta az egész országot. Ötféle hitelkonstrukciójából a mezőgazdasági hitel elsődleges. De nyújtnak hitelt ingatlanok és ingóságok vásárlására épp úgy, mint a vállalkozások támogatására. Fontosnak tartják a szociális és kulturális munka támogatását. Évi 50.000 Fr-kal támogatják a Gueret városban működő Ifjúsági- és Művelődési Házat. De a készpénzes támogatáson túl egyéb módszereket is alkalmaznak. Nekem pl. nagyon tetszett, hogy a Művelődési Ház a bank támogatásával kiállítást rendezett, a megnyitóra meghívták a Credit Mutuel legjelentősebb ügyfeleit. Az ünnepi beszédben természetesen elhangzott, hogy a kiállítás nem jött volna létre a bank anyagi hozzájárulása nélkül. Ez erősíti a bank helyzetét, ráadásul értékes programmal ajándékozza meg ügyfeleit. Az ügyfelek pedig egymást látva megerősítve érzik azt a döntésüket, hogy ezt a bankot választották.

A Művelődési Ház pedig újabb szponzorokat talál.

Gueret város helyi rádiója vendégszeretetét is élveztük. Az igazgató bevezetőjéből megtudtuk, hogy míg a Radio Francé a legnagyobb állami rádió, a Radiq Francé Cruse pedig a legnagyobb megyei, illetve helyi adó. Itt negyven ember dolgozik, újságírók, műszakiak és az adminisztratív személyzet.

A rádió helyiségein Marié – egy közkedvelt műsorvezető –, aki eredetileg színésznő, kísér végig bennünket. Bemutatja a stúdiót és a technikusok szobáját, a vágószobát és a szerkesztőséget, a hanglemez- és Cd-tárat. Egyik reggel végignézhettem, hogyan dolgozik. Minden reggel nyolc és tíz óra között egy zenés, telefonos magazinműsor vezetője. Egy-egy beszélgetés 1-3 perces, és mindenről szól, amiért a hallgatók betelefonálnak. Igazán személyes hangvételét egy apró trükkel biztosítják. A hívást az ügyeletes veszi, aki felírja a telefonáló nevét, és az üveglapon át megmutatja Marie-nek. Mikor a technikus bekapcsolja a hívót, ő már a keresztnévét szólítja. Ottlétem alatt házastársi összejövetelről éppúgy volt szó, mint főzési tanácsokról. Némelyik beszélgetés után több hallgató is elmondta véleményét, tanácsát. Ugyanakkor tájékoztatja a lakosságot az eseményekről.

Erről jut eszembe egy kedves történet. Megérkezésünk másnapján Marié a rádió hullámhosszán interjúbán tudatta, Budapestről közösségfejlesztők érkeztek. Két nappal később az első szabad programon a városban sétálva eltévedtem. A franciát nem beszélve, több sikertelen kísérletet tettem, hogy megtudjam, hogy jutok a Művelődési Házhöz a

megbeszélt találkozóra. Az üzletben, ahol próbálkoztam, a kiszolgáló fölragyog. Rádió? Marié? Kérdi. Bólintásomra telefonál, majd bezárja a boltot és elkísér a találkozóra...

Horváth Ágnes

A Régió

Gyermekkereskedők

A Ceausescu-rezsím egyik súlyos örökségét, az elhagyott gyermekek ügyét kezelni hivatott Román Örökbefogadási Bizottság tevékenységére ráirányította a figyelmet az a brit házaspár, amely megpróbált kicsempészni egy leánycsecsemőt az országból, s ezért a román igazságszolgáltatás 28 havi börtönbüntetésre ítélte mindkettőjüket.

A történetek nyomán a romániai „gyermekkereskedelem” az európai lapok egyik gyakran visszatérő cikktémájává avanszált. A napisajtó szenzációéhségén túlmenően azonban érdemes a jelenséget a maga emberi és társadalmi dimenziójában megvizsgálni.

Lázár Edit, a bukaresti A HÉT című hetilap szerkesztője utánajárt a történeteknek. Alább olvasható írásához utólag annyit kell még hozzátennünk, hogy londoni tartózkodása során Ion Iliescu román elnök – élve jogával – megígérte: kegyelemben részesíti a brit házaspárt.

A romániai sajtó szerint az „ígérgetőnek” tartott elnök „ez egyszer be is tartja a szavát.” Ami pedig a Mooney házaspárt illeti: romániai kalandjaik sztoriját időközben eladták egy angol lapnak, mint hírlik, 35 ezer font-sterlingért... Ennyi a „szenzáció”. A szenzációt általában kedvelik az emberek.

És ami mögötte van?!

Az 1992 februárjában letartóztatott Patrick Gagel amerikai ügyvéd harminc hónap alatt háromezer gyermeket küldött Peruból az Egyesült Államokba és Olaszországba. A gyermekkereskedelem felderítésével foglalkozó frankfurti Családalapítási és Családbiztosítási Iroda értesülése szerint az országban született csecsemőkért kétszer annyit fizetnek, mint a külföldről érkezettekért. Most óriási a kereslet az egzotikus bábik iránt. Külön magas az ára a kis barna vagy a világosabb bőrű keverékeknek. Az emberkereskedőknek ez adta az ötletet, hogy ázsiai prostituáltakat ajánljanak fel európai férfiaknak abban a reményben, hogy világos bőrű keverék gyermekek jönnek a világra, akik nagy hasznot biztosítanak. Hasonló a helyzet a Kelet-Európából szerzett cigánygyerekekkel is.

Az emberkereskedőket nem érdekli, hogy milyen környezetbe kerül a gyerek. Egyetlen szempontjuk, hogy jó áron adjanak túl az „élő árun”. A vizsgálatot folytató nemzetközi szervezetek megállapítása szerint fennáll a veszély, hogy a vásárlók a gyermekeket csupán játékszernek tekintik, és hamarosan igyekeznek megszabadulni tőlük, nem egyszer rejtélyes körülmények között. A gyermekprostitúció is gyakran innen szerzi áldozatait. A vevők nem nagyon érdeklődnek, honnan származnak a gyermekek. Az ügynökök sorra végiglátogatják a nyomornegyedeket, és potom pénzért megvásárolják az újszülötteket. Számos botrány kirobbanása utal arra, hogy ijesztő feketepiac alakult ki. Legutóbb egy ENSZ albizottság hívta fel a figyelmet, hogy mennyire nehéz bizonyítékokat produkálni ennek a kereskedelemnek a létezéséről, annak ellenére, hogy a gyanúk egyre alaposabbak. Ezek közül az egyik legjellemzőbb az illegális örökbefogadási csatornák megsokszorozódása, az általuk mozgatott pénzüsszegek nagysága, és az óriási kereslet valóságos emberrablási hullámokat gerjeszt.

Az öthónapos Monicát 1994. július hetedikére virradólag találták meg a vámosságok egy gépkocsi csomagtartójában a borsi határállomáson. Egy angol házaspár, Adrián és Bernadette Mooney, a gyerek születési bizonyítványával és a szülők által aláírt adásvételi szerződéssel próbálta igazolni, hogy örökbefogadta a kislányt. A házaspárt letartóztatták. A bukaresti 11-es

számú rendőrkapitányságon (ahol az ügyletről „fülest” kaptak, és ahonnan értesítették a vámhatóságokat is) nyomozást indítottak, melynek során felszínre kerültek a tények.

Monica édesanyja a 17 éves Florina Dimir, valahol Konstanca megyében született egy cigánytelepen. Az enyhén fogyatékos, gyenge fizikumú, tehát hasznavehetetlen lányt 14 éves korában – papírok nélkül – „férjhez adják” egy 18 éves fiúhoz a Bukarest melletti Dobrenibe. Nemsokára az ifjú férj részegen megveri és elkergeti az akkor már négy hónapos terhes Florinát, aki az egyik unokatestvéréhez menekül Alexandriába. Itt ismeri meg a vele egyidős Florin Baiaramot, akivel összeköltözik. Megszületik Monica, aki csodával határosan túléli első hónapjainak leírhatatlan nyomorát. Egy szép nap az újszülött apától valaki – a bajszos Costel – megkérdi: „Nem adod el a gyereket? Jól járnál, ha eladnád.” „Azt mondtam neki, hogy eladom, legyen nekem is házra, meg hogy öltözködjek” – meséli Florin a történetet.

Aztán a fiatalok Monicával Bukarestbe utaznak, egy tömbházban találkoznak az „idegen asszonnyal”, akinek tetszik a kislány, s ők egy-kettő aláírkantanak „valami aktákat” (különben mindketten írástudatlanok), és „egy másik lakásban az idegen férfi ideadta a pénzt, aztán elmentünk.”

Állítólag kilencszázezer lejt kaptak. Karórát és cipőt vásároltak belőle, majd 75 ezer lej ellenében taxival utaztak haza Alexandriába. Részükről – nagy vonalakban – ennyi. „Nem sajnáltad a gyereket?” – kérdezték a rendőrök az anyától. „De igen, csak hogy kérték, hát odaadtam” – mondja Florina Dimir. Az ügy érzelmi vonatkozásáról ennyi kerülhetett jegyzőkönyvbe.

Bár az örökbefogadó-vásárlók megpróbálták összekuszálni a dolgokat, Emil Dinu ügyésznek megfelelő terhelő bizonyítékai voltak ahhoz, hogy büntetőeljárást indítson az angol házaspár és az illegális közvetítésben részt vevő másik öt személy ellen. Szeptember 2-án volt az első törvényszéki tárgyalás.

Eközben a Mooney-ügynek óriási visszhangja kerekedett a brit sajtóban. Angliában ugyanis szigorú a rendje az örökbefogadásnak. A közvetítő ügynökségek a Money-ügylet kipattanása nyomán felhívták a hatóságok és a közvélemény figyelmét, hogy Londonban egy vagy több illegális közvetítő működik, akik kihasználva a gyermeket óhajtó házaspárok türelmetlenségét és hiszékenységét, a gyermekkereskedők nyereszkesedési vágyát, nagy pénzüsségeket vágnak zsebre. A hivatalos adoptálási közvetítők most valóságos kampányt indítottak a bémaffia felderítésére.

S mert az ügyvéd szerepe az ilyen ügyekben meghatározó, a Mooney házaspár ügyvédje, Amanda Page is megszólalásra kényszerült. A The Independent lapnak azt nyilatkozta, hogy két romániai gyerek örökbefogadásához segítette hozzá a Mooney házaspárt, és tette ezt minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül. Ugyanő egy másik alkalommal azt mondta a sajtónak: igaz ugyan, hogy négy évvel ezelőtt hozzásegítette a Mooney házaspárt egy romániai kislány örökbefogadásához, de a mostani útjuk előtt semmilyen tanácsot és segítséget nem nyújtott nekik Monica megvásárlásához.

Annak ellenére, hogy nyilvánvaló az ellentmondás Amanda Page nyilatkozataiban – először azt mondta, hogy két gyerek adoptálásánál segédkezett, aztán már csak egyről beszélt, akit 1990-ben fogadott örökbe az angol házaspár – Chris Hammond, a Brit Örökbefogadási Ügynökség igazgatója azt állítja, hogy Amanda Page „nem az az intező hölgy, akit keresnek”, elismeri viszont az illegális gyermekkereskedelem létezését.

A Mooney-ügy vádirata azonban másként ítéli meg az ügyvédnö szerepét. Ebben az áll, hogy a vádlottak beismerő vallomásából és a nyomozás során felszínre került terhelő bizonyítékok alapján Amanda Page „illegális cselekedetekre ösztönözte” a Mooney házaspárt, azt tanácsolta nekik, vegyék fel a kapcsolatot „Bátrána Ioan vádlottal, és olyan

típusnyomtatványokat bocsátott rendelkezésükre, amelyeket örökbefogadáskor a vér szerinti szülők nyilatkozataként kér a brit törvénykezés, s amelyeket nem hitelesítenek a román hatóságok.”

Nem véletlen, hogy ebben az immár az igazságszolgáltatás hatáskörébe tartozó, nemzetközi bonyodalmakkal, hét vádlattal, súlyos bűnvádakkal terhes ügyben alig esik szó Monicáról. Ő csupán tárgya, áruja annak az üzletnek, amelyben az életet adó anya túladott rajta 550 dollárért, s aki megvásárolta, most arra panaszkodik, az „ez a kaland neki 17 ezer dollárjába került, amiből legkevesebb hatezer dollárt az itteni közvetítőknak”, vagyis a romániai gyermekkufároknak fizetett ki.

Egyébként Bernadetté Mooney a román hatóságoknak adott első nyilatkozatában a szándékairól is elszólta magát: azért vásárolta meg a gyereket, hogy azt az Angliában élő testvére Görögországba vigye.

Jó adag cinizmussal azt mondhatnánk, hogy ha sikerült volna ez a Nagy-Britanniába irányuló exportunk, akkor sem lett volna az igazi, hisz Monica végső soron valahol a Balkánon köt majd ki.

Bár szeretjük hangoztatni, hogy jogállamban élünk, az országban nincsenek fellelhető adatok arra vonatkozóan, hogy a '89-es fordulatot követő gyermek-exodus (amikor a nemzetközi gyermekkereskedelem „árújának” egyharmada Romániából származott, s az Egyesült Államokban reklámfüzet hirdette, hogy háromezer dollárnál kevesebb összegért „szép és egészséges” gyereket adoptálhatnak itt, és a fogyatékosokért még kevesebbet kell fizetni) milyen sorsra juttatta azt a tízezer (!) apróságot, akiket azokban a zűrzavaros hónapokban örökbefogadtak, megvásároltak, elvittek, kicsempészték.

Nagyon sokan nyereszkedési szándékkal használták ki a jogilag is rendezetlen helyzetet, de az is kétségtelen, hogy számos áldatlan sorsú kiskorú számára valóságos megváltás volt, ha jó szándékú és -módú családok örökbe fogadták őket.

Miután, sajnos, nem az utóbbiak voltak többségben, a jelenség, mármint, a gyermekkereskedelem riasztó méreteket öltött. A törvényhozó igyekezett rendet teremteni azzal, hogy elfogadta az adoptálásra vonatkozó 11/1990-es számú jogszabályt. Ezt a Román Örökbefogadási Bizottság létrehozásával '91 júliusában úgy módosította, hogy külföldi állampolgár kizárólag e Bizottság nyilvántartásában szereplő gyermeket adoptálhat, mégpedig a nyilvántartásba vétel utáni hat hónapon túl, ha ezalatt nem fogadják őt örökbe román családok. Ezt követően úgy tűnt, javul a helyzet, növekedett a hazai adoptálások száma.

Rossz nyelvek szerint ez az időszak csupán azért volt csendes, mert a törvény kikapuit és az új helyzet üzleti lehetőségeit fontolgatták az érdekeltek. 1993 márciusában a parlament elfogadja a 15-ös törvényt, amellyel Románia is csatlakozik az adoptálásra vonatkozó 1967. április 24-én Strasbourgon aláírt Európai Egyezményhez. Ez nem kéri a hathónapos várakozási időt, s mert az alkotmány szerint, amennyiben a nemzetközi jogszabály és a hazai között eltérés adódik, az előbbi alkalmazása nyer elsőbbséget, ezt a jogi kikaput már a múlt év során jócskán kihasználták az örökbefogadásban érdekeltek. Egyes statisztikák szerint tavaly összesen 3700 adoptálásra került sor az országban, 3200 gyereket hazai családok fogadtak örökbe, 500-at pedig külföldiek.

Érdekes adatok jutottak a sajtó birtokába az Egyesült Államok bukaresti nagykövetségének sajtóosztályáról: az USA Konzuli Hivatala 1990-ben 470 beutazási vízumot bocsátott ki Romániában örökbefogadott gyermek számára, 1991-ben 2204-et, 1992-ben 50-et, 1993-ban 82-öt, 1994. január és július között immár 119-et.

Az 1991-ben létrehozott Román Örökbefogadási Bizottság fennállása óta mindössze ötven esetben adta jóváhagyását amerikai adoptáláshoz. A-mennyiben a törvényszékek is, mondjuk,

mind az ötven dosszié esetében pozitívan ítélték, még mindig marad egy 201 gyereket jelentő differencia – olyanok alkotják, akik beutazási vízumot kaptak, tehát elvitték őket. Azaz örökbefogadásuk-megvásárlásuk „privát úton” történt.

Ki rúdja, hogy mi lett a sorsuk?

Lázár Edit

Hírek, Események

Lillafüred, 1995.

A gyermekvédelem jogi szabályozásának előkészítési folyamatában kívánt egyeztető, ütköztető fórumot teremteni a Borsod- Abauj- Zemplén Megyei Önkormányzat, Gyárfás Ildikó országgyűlési képviselő védnökségével. A meghívottak és az előadók névsorából az a nem titkolt cél is kiderült, hogy a szakma gyakorlói elvárják a hozzáértés megjelenítését, a „beszélő” viszonyt a felső vezetés részéről illetve a terület megosztására való törekvés megszüntetését. A kitűnően szervezett tanácskozáson a gyermekvédelem különböző területéről érkezett, jól felkészült szakemberek bizonyították az érdekeltek odafigyelését, aggodását, segítőkészségét a gyermekek jogainak védelmében.

Dr. Bíró Boldizsár helyettes államtitkárnak a gyermekvédelem törvényi szabályozása koncepciójáról tartott bevezető előadása után mindennapi konkrét gondokat érintő kérdések – például az állami gondoskodásban élők családi pótlékának, a 245 ezer Ft-os gyermekotthoni normatívának várható átalakulásáról – hangzottak el.

A szünet utáni előadások a kormány által elfogadott koncepciót elemezték.

Korrekt vélemények hangzottak el a gyámhivatalok felállításának fontosságáról, mint a változás, változtatás elengedhetetlen, sarkalatos pontjáról.

Kritizálták a gyámi feladatkör szét-darabolását, illetve a gyermek- és ifjúságvédő intézetek háttérbe szorítását. Véleményük szerint az ellenérdekeltség (pl. nevelőszülők) az ellenőrizhetetlenség, sok esetben a hozzá nem értés (pl. bírósági tárgyalás) az eredeti szándék ellenkezőjét fogja bizonyítani.

A hozzászólók szerint azzal, hogy emelkedik az ellátottak (bekerülők) száma, és ugyanakkor a szegénypolitika felé tolódunk, nem valószínűsíthető egy magas életszínvonalat feltételező koncepció megvalósítása.

A szakmát dicséri, hogy az intézményes gyermekvédelem szakemberei hangsúlyozták, elsődlegesnek tekintik a prevenciók lehetőségei szélesítését.

A résztvevők tájékoztatást hallottak a gyermekkori és ifjúsági korú bűnelkövetők helyzetéről a rendőrség részéről, illetve a javító intézetek oldaláról, különös figyelemmel a büntető jogszabályok módosításából adódó új feladatokra (pl. előzetes letartóztatás eltöltése javító intézetben).

A szervezők részéről Oláh Jánosné, a Borsod- Abauj- Zemplén megyei GYIVI gazdasági igazgatóhelyettese a jelenlegi ellátórendszerekből illetve, a koncepció megvalósíthatóságából adódó pénzügyi gondokat, javaslatokat sorolta fel.

Czikó Benjámint megyei GYIVI igazgató a szakmai felügyelet mikéntjét, fontosságát említette. Nem tartja elképzelhetőnek a fenntartói kötelezettségen belüli szakmai ellenőrzést. Szakmai normatíván (jogi szabályozás) alapuló szaktanácsadók, felügyeleti rendszer kiépítését tartja szükségesnek.

A második napon Gáspár Károly, a Népjóléti Minisztérium Család-, Gyermek- és Ifjúságvédelmi főosztályának vezetője tartott bemutatkozó előadást, amelyben röviden elemezte a jelenlegi társadalmi környezetet, a leendő gyermekvédelmi törvény elfogadott koncepciójából adódó közvetlen feladatokat, utalt néhány, az előző napon elhangzott előadásra. Egyértelműsítette, hogy nem a területen dolgozó ellenére illetve a velük való

tárgyalások, egyeztetések nélkül készül el a törvény, bár azt is megjegyezte: lehet, be kell érünk majd rendeletek megjelenésével, jogharmonizációval.

Rövid idő maradt a szekciók munkájára. A jelenlévők egyértelműsítették a szakmai normatívák égető szükségességét, a törvény előkészítése során a rendszeres egyeztetés biztosításáért követelményét.

A résztvevők állásfoglalás elfogadásával zárták a konferenciát.

(G.K.)

Állásfoglalás

1995. március 23-24-én Lillafüreden a Borsod- Abaúj- Zemplén Megyei Önkormányzat és a gyermek- és ifjúságvédő intézetek igazgatóinak országos munkaközössége Törvény a gyermek- és ifjúságvédelem szolgálatában címmel szakmai konferenciát rendezett.

A konferencián az ország közigazgatási hivatalainak, megyei önkormányzatainak, gyermek- és ifjúságvédő intézeteinek szakemberei, a gyermek- és ifjúságpolitika neves szakértői, a közélet képviselői vettek részt.

A jelenlévők véleménye megegyezett abban, hogy a társadalom jelentős rétegét képviselő gyermek- és ifjúságvédelem területén a jogalkotás folyamatos késlekedése napjainkra alkotmánysértő állapothoz vezetett.

A jogalkotási kötelezettség tekintetében a mulasztás kormányzati és ágazati szinten egyaránt fennáll.

A korábbi Kormány programjában 1992. évre tervezett gyermek- és ifjúságvédelmi rendszer áttekintése, jogi szabályozás és finanszírozás feltételeinek megteremtése elmaradt.

A népjóléti miniszter sem tett eleget a feladat és hatásköréről szóló 49/1990. (IX. 15.) korm. rendelet 5. paragrafusában meghatározott kötelezettségének, a gyermekvédelmi szakellátás feladatai és működése rendeletben történő szabályozásának.

A jogi szabályozatlanság gyermek- és ifjúságvédelemben ellátottakat, dolgozókat, intézményeket és hatóságokat hátrányosan érinti, az ellátórendszer működését károsan befolyásolja.

A jelenlévők álláspontja szerint a további hátrányok megelőzéséhez az érintett jogalkotói szinteken elengedhetetlenül szükséges a szabályozás, különös tekintettel:

- az 1108/1994. (XII.2.) korm. határozat 3. pontjában írt határidőben a törvénytervezet benyújtása
- valamint a gyermekvédelmi szakellátás feladatainak és működésének ágazati miniszteri szintű rendeletben azonnali hatállyal történő szabályozása.

E szabályozás során figyelemmel kell lenni arra, hogy

- a deregulációs kormányprogram a gyermek- és ifjúságvédelem területén is megvalósuljon
- súlyt kell fektetni más ágazati szabályozással történő harmonizációra.
- A jövőbeni jogalkotás során az ágazati miniszter vegye igénybe az elméleti szakemberek tudását és a gyakorlati szakemberek tapasztalatát
- a mindenkori költségvetési törvény előkészítése során juttassa érvényre a gyermek- és ifjúságvédelem szakmailag preferált érdekeit
- törekedjen arra, hogy más ágazati feladatok ne a gyermek- és ifjúságvédelmi szakellátás keretén belül valósuljanak meg, vagy járjon el e feladatok ellátásához szükséges költségvetési fedezet biztosítása érdekében
- garantálja a gyermeki jogok tiszteletben tartását, minden szülői gondoskodást nélkülöző gyermek és fiatal létfeltételeinek biztosítását.

A tanácskozás résztvevőinek meggyőződése, hogy a gyermek- és ifjúságvédelem elmúlt időszakban felhalmozódott problémáinak megoldása halaszthatatlan, melynek érdekében a gyermekvédelem különböző területein dolgozók együttműködésére, szakmai konszenzusának kialakítására van szükség.

Fecskepalota Gánton

Ha sok fecske csak egy szál szalmát ad is a fészekhez, az hamarosan elkészül. Ami Gánton, a kis Fejér megyei községben mindössze két és fél év alatt a Szép Jelen Alapítvány irányításával, szervezésével felépült, az már nem is fészek, hanem Fecskepalota, a szalmaszálak pedig a jótékony emberek, cégek adományai. Az ötlet gazdája, a későbbi kuratóriumi elnök Orbán Péter és az alapítványt 50 ezer forinttal létrehozó Héj Gábor és Tamás céljuk szerint a sérült emberek és családjaik életébe szerettek volna örömet, egy kis könnyebbséget hozni azzal, hogy olcsó és egészségi állapotukhoz alkalmazkodó üdülési lehetőséget biztosítanak nekik. Mindez még 1992 májusában történt, s nem sokkal később meg is vásároltak egy 2000 m² -es telket az erdővel övezett kis faluban, Gánton.

Az építkezéshez kb. 633 ezer Ft-ot gyűjtöttek össze pályázatokból és egy koncert bevételéből, közel 9 milliót pedig maguk a „fecskek”, azaz különböző egészségügyi intézmények, fogyatékosok és krónikus betegek (sclerosis multiplex, vesebetegek stb.) egyesületei, alapítványai adták össze, a későbbi használati jog fejében. Az egy hetes üdülőhasználati jog árát öt évre 200 ezer Ft-ban állapították meg, aminek fejében a jogot birtokló szervezet maga jelöli ki az üdülésben résztvevő 20 fős csoport tagjait, akik után rezsiköltségmentesen fejenként napi 357 Ft-ot, étkezési díjként pedig – amennyiben igényelték – 240 forintot kellett ezen a nyáron fizetni.

Ebben a konstrukcióban 20 szervezet csatlakozott az Alapítványhoz, közülük az optimistábbak két ötéves periódusra is megváltották az üdülő használati jogát. A legkorábbi vendégek pedig már ki is próbálták a Fecskepalotát, vállalva az építkezés utolsó stádiumával járó kisebb kellemetlenségeket. A 370 m² -es, 9 szobás, 8 fürdőszobás épület teljes egészében ugyanis csak nemrég készült el, ahogy minderről Orbán Péter, a Kuratórium elnöke és motorja, foglalkozása szerint gyógypedagógiai tanár, az érdi Rendelőintézet Egészségfejlesztő Nevelőotthonának munkatársa beszámolt. Az 1994. november 30-án, a Rendelőintézetben tartott találkozó alkalmat adott arra is, hogy meghitt ünnepség keretében az elnök és az üdülőt használók néhány jelenlévő képviselője köszönetet mondjon annak a sok segítőknek – magánvállalkozók, állami-önkormányzati- és magáncégek –, akik ellenszolgáltatás nélkül a munkájukkal vagy kedvezményes szolgáltatással hozzájárultak ahhoz, hogy mára már az utolsó simításokon is túl legyenek. Mert az épület teljes berendezése, gázzal, padlófűtéssel, rádiótelefonnal, s a ház körül aszfaltúttal, két személygépkocsival és – a romantikus erdei sétakocsikázás kellékeként – egy lovas kocsival: mind-mind (kb. 6 millió forint értékben) ennek az összefogásnak az eredménye.

Nagy öröm, hogy tizenhét olyan adományozó is akadt, aki szintén ellenszolgáltatás nélkül 5000 forintnál nagyobb összeggel segítette az Alapítványt. Közöttük az ünnepségen két, tíz főre szóló szilveszterezési jogot sorsoltak ki. A nyertes a BM Lakatosipari Kft. és Göncz Árpádné lett...

Az épület tehát elkészült, a folyamatos üzemeltetés és kihasználtság is biztosítottnak látszik. De azért várják a csatlakozni vagy csak segíteni vágyókat, akik szeretnék letenni szalmaszálukat a Fecskepalotához. A Szép Jelen Alapítvány címe: 2030 Érd, Sárd u. 36. tel: 23/365-192.

Dettre Erzsébet

Új egyesület a gyermekvédelem érdekképviseletéért, érdekvédelméért

1995. április 5-én Budapesten, a Menyecske utcai Gyermekotthonban több mint száz, a gyermekvédelem különböző szakterületén dolgozó szakember részvételével megalakult a gyermek- és ifjúságvédők egyesülete.

Az egyesület megalakulásával azt a közvetlen célt tűzte ki, hogy a (társadalompolitikai deklarációk ellenére a gyermek érdekeit, a gyermekvédelmi szakma megújulását súlyosan veszélyeztető folyamatokba hatékony érdekérvényesítő stratégiákkal beavatkozzon.

Az egyesület alakuló közgyűlése megtárgyalta és elfogadta az Alapszabályt és megválasztotta tisztségviselőit.

Az Egyesület választmányi testületének tagjai: Dr. Németh László, Szarka Attila, Dr. Cseres Judit, Dávid István, Kovács Piroska, Oláh Jánosné, Halász János, Incze Zsuzsa, Czikó Benjámín.

Az Egyesület tagjai sorába vár minden olyan magyar és külföldi nagykorú állampolgárt, aki tevékenyen részt kíván venni az egyesület munkájában. A Gyermek- és Ifjúságvédők Egyesületének címe: Budapest XI., Menyecske u. 16.

Kínosan titkos tabuk a családban...

A Nemzetközi Családév rendezvénysorozatához kapcsolódóan Nemzetközi Kongresszus, a Pszichodráma Intézet Európáért és a Népjóléti Minisztérium Népjóléti Képzési Központja Salgótarjánban, tavaly októberben Pszichodráma és Családdinamika címmel nemzetközi konferenciát rendezett. Ebben a témakörben ez volt az első konferencia, amelyet tudományos, gyakorlati és képzési céllal rendeztek a pszichodráma, a szoriometri-a, csoportterápia és a családterápia hazai és külföldi szakemberei számára.

Dr. Bánlaki Pál szociológus, Népjóléti Minisztérium főosztályvezető helyettes hangsúlyozta, hogy a huszonnegyedik órában vagyunk: a közép-európai régióban érződik a társadalmi kötődések lazulása, a szétzilált családok megmentése a cél. A mai magyar társadalom állapotának érzékeltetésekor többnyire gazdasági, legfeljebb szociális-gazdasági válságról beszélünk, ámbátor a krízis nem kíméli a magánszférát, az emberi kapcsolatokat és a családi interakciókat sem. Ezért a szakemberek tegyenek meg mindent a társadalom szétzilálódásának megakadályozásáért.

Zichy László fizikus-pszichológus, a tárca főmunkatársa, a Pszichodráma Intézet Európáért titkára úgy véli, hogy – amint azt Sigmund Freud munkássága óta tudjuk – lelki egyensúlyunk kisebb-nagyobb zavarai, de a neurotikus betegek panaszai is korábbi életünk különböző megrázkódtatásaira vezethetők vissza. Moreno pszichiáter, aki egyben a modern színházelmélet nagy alakja, felfedezte, hogy a múlt nehézségei okozta következmények dramatikus megjelenítése, újra-játszása segíthet a betegnek-kliensnek a helyzet feldolgozásában. A hétköznapi élet feszültségekkel terhes eseményei, jelenetei mögött megfelelő szakmai munkával pszichoterápiás vagy tanácsadási helyzetben fellelhetők azok a mélyebb és régen elfelejtett problémák, melyek hatástalanításával a személy belső energiái felszabadulnak, hatékonyabbá válnak. A csoport tagjai gyakran katartikus módon könnyebbülnek meg, a több találkozón való részvétel után életvitelük, munkájuk hatékonyabbá válik, általában jobban érzik magukat.

Yaakov Naor pszichodráma-terapeuta Tel-Avivban tanít, a „Belső Színház” Pszichodráma-központ igazgatója. Holocaustot túlélők gyermekeivel foglalkozó csoportokat vezet. Jelenleg egy dokumentumfilmet készít, a „holocaust – második generációs zsidók és németek találkozása” témakörben. A salgótarjáni kongresszuson Az üldözött és az áldozat szerepek közötti kapcsolat a családstruktúrában címmel tartott felettébb népszerű előadást.

– Ez a kurzus mindannyiunkat érint – mondta. – Az üldözött és az áldozatszerepek mindannyiunkat jellemző kapcsolat. A workshop folyamán egy dinamikus, aktív folyamat megy végbe mindenkinben, amely eltávolítja a maszkokat, miközben a pszichodramát és más, expresszív terápiaformákat használunk, hogy azokat a különböző utakat kutassuk, amelyeknek a segítségével a tettes vagy az áldozat szerepében szerzett tapasztalatainkat belsővé tehetjük. Mindnyájan mindkét szerepet tanuljuk a családi és társadalmi életünkben. Egyesek az egyik szerepre, mások a másikra hajlamosabbak.

– Úgy vélem, a segítő foglalkozásúak között számottevően több a kapcsolati zavarban szenvedő: a segítő a klientúrával való foglalkozás során igen gyakran a megmentő, a bíró és az áldozat szerepköröit variálják, saját szeretetvágyuk és segélykérésük elfedésének arányában. Lehetséges, hogy a pszichodramatikus technikák használatán keresztül mutatjuk be és fosztjuk meg maszkjaitól a szerepek között változó játékot? – kérdeztem a neves terapeutát.

– Pontosan – válaszolta. A szakmában olyan emberekkel találkozom, akik saját maguknak okoznak károkat: túlságosan sokat esznek, nem használják ki a lehetőségeiket, alkohol- vagy drog-depedensek lesznek, vagy valamilyen sajátos módon büntetik,

rombolják magukat. Ez a zavar általában az agresszív kritika és a megítélés eredménye, amelyet a személyes fejlődésnek az önképet meghatározó stádiumában kaptak.

Ezek az emberek, anélkül, hogy akarnák, saját maguk áldozatai, azáltal, hogy a kívülről jövő negatív megítélést saját értékrendjükhöz tartozónak fogadják el. Ez a fejlődési mód nehézségeket okozhat az emberi kapcsolatokban is. Amikor például a politikai és társadalmi helyzetekben más embereket destruktív szerepűnek ítélnék meg... Az önagresszió néha sokkal finomabb formában jelenik meg, önmegtagadásként. Úgy, hogy az illető mindent sajnál magától – az önérték hiányaként – sőt, akár az érzések megszakításaként is.

„Konfrontáció a holocausttal” című előadásában ezeket a témákat a holocaustot túlélő második generáció, és a második világháború után született német generáció belső életének történéseivel összefüggésben tárgyalja. Yaakov Naor professzor 1948-ban született a Német Posta főhrenwaldi táborában. Nős, két-, 9 és 7 éves gyermek apja.

Hogyan segíthetnénk a válságba került, ellehetetlenült, munkanélküliségtől sújtott, anyagi gondoktól szenvedő, a szakadék felé tántorgó családokon? Vajon segíthet a pszichodráma, mint módszer?

Pedagógusok, lelkészek, orvosok, családgondozók, szociális munkások és pszichodramatikusok keresték a választ e konferencián.

A pszichodráma módszer Amerikából indult útjára, itthon Mérei Ferenc tanítványai kezdték alkalmazni a klinikai gyakorlatban és a képzésben. A Magyar Pszichiátriai Társaság megalapításának évétől, 1980-tól vált lehetővé, hogy az überlingeni Moreno Intézet magyar származású munkatársai megindíthassák Magyarországon is a pszichodráma képzést.

Nagy szerepet játszott ebben Bánffy Eszter és Mavers Ildikó, aki ma a Pszichodráma Intézet Európáért elnöke. „Szétszakított családok Európában” címmel tartotta Salgótarjánban méltán nagy érdeklődésre számot tartó előadását.

Eva Roine, a Norvég Pszichodráma Intézet igazgatónöje Oidipusz és Elektra kapcsán, a családi alapkonfliktusról tartott szemináriumot. „Hat éven át dolgoztam egy pszichiátriai intézetben, bűnözőkkel, erőszakos férfiakkal, gyilkosokkal. A terápia során többször is megfogalmazták, hogy azért tették, amit tettek, mert tehetetlennek érezték magukat.”

Hilde Gött pszichodráma-terapeuta Romániából származik, Németországban él. Tizennégy éve foglalkozik pszichodrámaival. A gyermekeket érintő szexuális erőszak a családban és a pszichodráma lehetőségeiről tartott most előadást.

Kató Ibolya pszichológus Illyefalváról, Erdélyből jött. Ő egy ifjúsági központban és egy gyermekfaluban dolgozik. Tagja annak a pszichodráma-csoportnak, amelyben Gallus Klára és dr. Sarkady Kamilla pszichodramatikusok több, mint két éve tartják ezt a képzést erdélyi segítő foglalkozásúaknak, nagy-nagy örömünkre.

Török Iván dr. szociológus, a Népjóléti Képzési Központ igazgatója fontosnak tartja, mint mondta, hogy a városban számos fontos konferenciát szervezzenek. Remélhetőleg a város is, a Képzési Központ is több figyelmet érdemel, jobban megismerik, és-a jó háttér segíthet abban, hogy a gondokkal küszködő országrész könnyebben megoldja kínzó gondjait.

Várhalmi Judit

Papírhulladék-gyűjtő akció „Tavasz '95”

Tekintettel az 1994 őszén rendezett papírhulladék-gyűjtő akció sikerére, a Dunapack Papír és Csomagolóanyag Rt. és a MEH vállalatok 1995-ben két alkalommal, tavasszal és ősszel is megismétlik az akciót!

A tavalyi gyűjtésen több mint 10000 tonna papír gyűlt össze, ez többszöröse annak, amit egyébként beszállítának hasonló időtartam alatt a hulladékgyűjtő telephelyekre.

Az akcióban részt vevők segítik környezetünk megóvását azzal, hogy a sok problémát okozó hulladékpapírt összegyűjtik, és eljuttatják a gyűjtőhelyekre, ahonnan elindulhatnak újtukra, hogy újrapapírként hasznosítva szolgálják az ipart, vagy a kultúrát.

A Dunapack Rt. és a MÉH tavaszi papírhulladék-gyűjtő akciójának időpontja:

1995. március 20 - május 15.

A fenti időtartam alatt az iskolák minden 1000 kg papír után 1 db sorsjegyet kapnak, 1000 kg fölött a kerekítés szabályai érvényesek. Mellékelünk egy listát az akcióban résztvevő telephelyekről, erről kiválaszthatják az iskolájukhoz legközelebb fekvő telepet.

Az összegyűjtött papír elszállításának módját az iskolák munkatársa közvetlenül a telep megbízottjával egyeztesse. (Egyéni megállapodás kérdése, de általában elmondható, hogy a minimum mennyiség, amit érdemes egyszerre elszállítani 2-3 000 kg.) Az átadott papírt a telepek piaci áron veszik át. A telepek névsorát minden általános iskola megkapta.

A sorsjegyek beküldésének határideje: 1995. május 24.

A sorsjegyeket a rajtuk feltüntetett címre küldjük - feltüntetve azok hátán az iskola pontos nevét, címét, a tanulók létszámát:

Dunapack Rt. Marketing Osztály 1214 Budapest, Duna u. 42.

A beérkezett sorsjegyek közül 1995. május 25-én az alábbi díjakat sorsoljuk ki:

Fődíj: 1 db videokamera
1 db videokészülék
1 db színes TV plusz induló kazettakészletek
3 db II. díj - videokamera
10 db III. díj - videokészülék

Különdíjként 1 db színes TV-t kap az az iskola, ahol az 1 tanulóra jutó összegyűjtött mennyiség a legnagyobb.

A nyertes iskolák névsorát a Népszabadság 1995. május 29-i számában tesszük közzé.

Az akció során fekete-fehér és színes újságpapírt is várunk és fogadunk, de az iskolák fordítsanak figyelmet a hullámkarton és karton dobozokra, melyek gyűjtése egyáltalán nem megoldott, pedig mennyisége a kereskedelmi üzletekben jelentős, és nagyon fontos alapanyag!

Törvényhozás előtt

Koncepció a gyermekek védelméről, valamint a szociális- és gyámhivatalok törvényi szabályozásáról 1995. február

I.

A Magyar Köztársaság Kormányának 1994-1998. közötti időszakra szóló programja, a szociálpolitikai és az ifjúságpolitikai feladatok között egyaránt szükségesnek tartja a gyermekek jólétéről, védelméről és a gyermekek jogainak védelméről szóló törvény megalkotását, amely a gyermekvédelem átfogó reformját, a szabályozás teljes megújítását jelenti. A koalíciós megállapodás társadalompolitikai célkitűzéseiben is hasonló politikai szándék fogalmazódik meg.

A Kormányprogramból adódó részletes szociálpolitikai feladatokról szóló Kormányhatározat is kiemelt feladatként kezeli a gyermekvédelem és gyermekjóléti ellátások elavult, rossz határfokkal működő, magas költségigényű intézményi, szervezeti és jogi rendszerének átfogó, korszerű szabályozását, továbbá a szociális közigazgatás korszerűsítését.

Ezzel összhangban a kormány 1108/1994. (XII. 2.) kormányhatározata márciusi feladatként jelöli meg a gyermekjólétről és a gyermekvédelemről szóló szabályozás kezdeményezését a népjóléti és az igazságügyi miniszter közös előterjesztésében. Ezen életviszonyok újrarendezése mélyen érinti a gyermeki és állampolgári jogokat, továbbá az állam és az önkormányzat feladatmegosztását, ezért törvényi szabályozást igényelnek.

A fenti okok mellett azonban nemzetközi kötelezettségeink is igénylik a kor igényének megfelelő korszerű gyermekjóléti rendszer és jogi szabályozás kialakítását.

1989. november 20-án megszületett a **Gyermek Jogairól szóló Egyezmény** (továbbiakban: Egyezmény). Az Egyezmény a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezség Okmányával, a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezség Okmányával, illetve az Emberi Jogok és az Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Egyezményrel összhangban szabályozza a gyermekjogait, mint olyan emberi jogokat, amelyek speciális garanciákat és védelmet igényelnek a jogalkotás és a jogalkalmazás területén egyaránt.

Az Egyezményt az Országgyűlés az 1991. évi LXTV. törvénnyel hirdette ki. Az Egyezményben részes államok kötelesek minden szükséges intézkedést megtenni a gyermeki jogok érvényesítése érdekében. Az Egyezmény értelmében azonban az államok a rendelkezésre álló erőforrások határai között hozhatják meg a gazdasági, szociális és kulturális jogokat biztosító intézkedéseket, illetve az eltérő történelmi, kulturális hagyományaikra tekintettel más-más jogi megoldást választhatnak a gyermeki jogok szabályozása során.

A jogalkotás előtt álló feladatok áttekintésekor figyelemmel kell lenni a hazai és a nemzetközi jogharmonizációs feladatainkra is. Így különösen az 1993-ban Hágában létrejött, a Gyermekek Nemzetközi (külföldi) Örökbefogadásáról szóló Egyezményre is. Az Európa Tanácsba való belépés, az Európai Szociális Kartárhoz való jövőbeni csatlakozás hazánk részére is kötelezettségeket fog jelenteni.

Az Országgyűlés 47/1991. (K.15.), illetve 55/1991. (X. 1.) határozatai felhívták a Kormányt, hogy 1993. december 31-ig gondoskodjon az Egyezmény rendelkezéseinek megfelelő jogszabályok megalkotásáról, illetve az érintett jogszabályok esetleges módosításáról, mely kiemelten érinti a gyermekvédelem jogterületét.

A Népjóléti Minisztérium által készített szabályozási koncepciót széles szakmai kör véleményezte és államigazgatási egyeztetése is megtörtént, amelyet azonban már nem tárgyalt meg az előző kormány.

II.

A gyermekvédelemre vonatkozó jelenleg hatályos szabályozás rendszere a következő.

Az **Alkotmány** kimondja, hogy a Magyar Köztársaság védi a házasság és a család intézményét, továbbá különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására és nevelésére, védelmezi az ifjúság érdekeit. A szülőket illeti meg az a jog, hogy a gyermeküknek adandó nevelést megválasszák, ugyanakkor az állam minden gyermeknek védelmet és gondoskodást nyújt, amely védelemmel és gondoskodással kapcsolatos állami feladatokat külön rendelkezések tartalmazzák.

Az **Egyezmény** egyebek mellett kinyilvánítja, hogy a gyermeket szüleitől ezek akarata ellenére csak a gyermek érdekében választhatják el; különleges helyettesítő védelmet biztosítanak – családnál való elhelyezés, örökbefogadás vagy megfelelő gyermekintézményben való elhelyezés formájában – minden olyan gyermeknek, aki meg van fosztva a családi környezetétől, vagy saját érdekében nem hagyható meg a környezetben.

A házasságról, a családról és a gyámságról szóló többször módosított 1952. évi IV. törvénynek (Csjt.) a kiskorúakról való állami gondoskodásra vonatkozó rendelkezése, valamint

– a kiskorúakról való állami gondoskodásról, valamint a szülő és a gyermek kapcsolattartásának szabályozásáról szóló módosított 51/1986. (XI.26.) MT rendelet (Ágr.), továbbá

– a gyámhatóságokról, egyes gyámhatósági feladatokról és a gyámhatósági eljárásról rendelkező többször módosított 12/1987. (VI.29.) NM számú rendelet (Gyer.), mint **legfontosabb jogszabályok** – az önkormányzati törvény, a hatásköri törvény, a büntető törvénykönyv, a büntető eljárásról szóló törvény és a szociális törvény gyermek ellátására vonatkozó rendelkezései mellett – nem szolgálják megfelelően a Kormányprogramban meghatározott célokat, valamint az alkotmányban és az Egyezményben meghatározott jogok érvényre juttatását, a vállalt kötelezettségek teljesítését, mert nem fogalmazzák meg kötelezettségként a családok támogatását és nem korlátozzák az állami beavatkozást arra az esetre, ha a szülő önként nem veszi igénybe a szükséges ellátásokat és ezzel a gyermeket veszélyezteti.

A gyermekvédelem komplex, családot támogató és családot helyettesítő rendszerére vonatkozó részszabályok nem épülnek egymásra, nem alkotnak egységes rendszert. Az állami gondoskodás keretében és az azon kívül megvalósuló ellátások és intézkedések nem illeszkednek kellően egymáshoz, nem szerveződnek eredményre vezető folyamattá, s ezért rendszerszerű megelőző gyermekvédelem sem létezik.

1. A gyermekvédelem társadalompolitikai összefüggései

Az ország **demográfiai** helyzetének legfőbb jellemzője, hogy az 1975-től észlelt születésszám csökkenés és az 1981-ben megkezdődött népességfogyás azóta is tart. A gyereket nevelő családok száma csökkent, ezen belül növekedett a serdülőket nevelő és az egyszülős családok aránya. A válások száma 1988 óta némileg csökkent, a válással érintett gyermekek száma azonban továbbra is magas. Évente átlagosan mintegy 27 ezer gyermeket érintenek a válások. A kiskorúak mintegy 3, 5%-a valamilyen születési – döntő hányadban értelmi – fogyatékoságban szenved. Ez a probléma arányában nagyobb az állami gondoskodás alatt állók, körében.

Az elmúlt évtizedben jelentősen csökkent a magyar **gazdaság** teljesítménye, ennek következményeként a családok jövedelme is. A jövedelmi viszonyok alapvetően meghatározzák a felnövekvő gyermekek helyzetét, illetve a gyermekek száma alapvetően meghatározza a családok jövedelmi viszonyait. A munkaviszonyból származó jövedelmek és az alanyi jogon járó juttatások elégtelensége, valamint a fokozódó munkanélküliség miatt a családok egyre szélesebb rétege szegényedik el. A létminimum alatt élő rétegbe elsősorban a több gyermeket nevelő családok kerülnek. 1993-ban a 14 évnél fiatalabb gyermekek több mint harmada, a 3 és több gyermekes családoknak több mint a fele élt a létminimum alatt.

A **munkanélküliség** többszörösen hátrányosan érinti a gyermek- és fiatalkorúakat. A munkanélkülivé váló szülők romló anyagi helyzete, a munkanélküli lét okozta mentálhigiénés problémák családi funkciózavarokat okoznak, melyek közvetlen hatással vannak gyermekeikre. Az iskolából kilépő, illetve szakképzettséget eleve nem szerző fiatalok jelentős része rövidebb-hosszabb ideig munkanélküli lesz. Mindez a gyermekvédelmi és szociális ellátások, intézkedések fokozott összhangját igényli.

A nyilvántartott **veszélyeztetett kiskorúak** száma 1989-hez képest több mint a kétszeresére nőtt. (I. sz. táblázat) A környezeti, illetve a magatartási okból veszélyeztetettek száma lényegében alig változott, azonban egészségi ok miatt kétszer, anyagi ok miatt négyszer többen veszélyeztetettek, mint 1989-ben. Az elmúlt évek során jelentősen megszorodtak a gyermek- és fiatalkori devianciák, az alkohol- és drogfüggőség, valamint bűnelkövetés (II. sz. táblázat). Ezen társadalmi veszélyek azonban pusztán bűnüldözési és bűnmegelőzési eszközökkel nem csökkenthetők.

Ezen társadalmi-gazdasági folyamatokkal összefüggő gyermekvédelmi gondok a különböző társadalmi rétegek között és a település típusoktól függően is erősen differenciáltan jelentkeznek.

A kormány **szociálpolitikájának** középpontjában a család áll, a részletes feladatok kitzúzésekor már megfogalmazódott a fenti problémák hatékonyabb kezelésére irányuló szándék.

2. A jelenlegi gyermekvédelmi rendszer főbb problémái

Megelőző gyermekvédelem

A veszélyeztetett gyermekek felderítésével és jelzésével összefüggő feladatok többségét a gyámhatóságokon kívül a védőnők, körzeti ápolónők és gyermekorvosok, a nevelési-oktatási intézmények pedagógusai, pszichológusai, a rendőri szervek, valamint a nevelési tanácsadók és a családsegítő központok, **különböző típusú alapellátások** keretében látják el. A megelőző gyermekvédelemben szerepet vállalnak társadalmi, egyházi és szakmai szerveződések is.

Nem kielégítően szabályozott azonban a fenti szervek együttműködése, továbbá a kiépítettségük az országban igen különböző, és működésük is igen eltérő színvonalú. Az együttműködést nehezíti az is, hogy a veszélyeztetettség, továbbá a „gyermek érdekének” definiálásával jogszabályaink adósak maradtak.

A **veszélyeztetett** kiskorúakkal, illetve családjukkal a települési önkormányzatok polgármesteri hivatalaiban a gyámhatóságok hatósági eljárás keretében foglalkoznak. Az utóbbi két évben ugrásszerűen megnőtt a veszélyeztetettként nyilvántartott gyermekek száma, ezzel szemben viszont csökken a védő-óvó intézkedések száma. (III. sz. táblázat)

A gyámhatóságok a rosszul működő szociális ellátó rendszer miatt elsősorban a szülők, illetve a gyermekek figyelmeztetésével élnek, amely formális és hatástalan. Nincs biztosítva a hatósági döntések eredményessége, mert nem áll rendelkezésre a hatósági döntéseket előkészítő és megalapozó szakmai apparátus, a védő-óvó pártfogói hálózat nem működik, a családsegítő szolgálatok országos rendszere nem épült ki.

Az időközben hatályban lévő jogszabályok megszüntették a **rendszeres nevelési segély** egységes feltétel rendszerét, ezért a helyi önkormányzatok rendeletben meghatározott segélyezési feltételei eltérőek és nem kapcsolódnak a gyámhatóság védő-óvó tevékenységéhez.

A **bölcsőde** – mint a három éven aluli gyermekek napközbeni ellátását biztosító egészségügyi és szociális alapellátási intézmény – a megelőző család- és gyermekvédelmi feladataival a korosztály 12,4%-ának (34 ezer fő) nyújt gondozási-nevelést. Az ellátást igénylők köre megváltozott – egyedülálló apák, munkahelyüket féltő vagy kereső szülők, a romló anyagi körülmények között élők –, számuk emelkedik. A férőhelyek száma csökken, ezért számos három éven aluli gyermek (11 ezer) kényszerült óvodába, amely intézmény nem képes az életkori sajátosságaiknak megfelelő ellátást biztosítani.

A **családjukból kiemelt** állami gondoskodás alatt állók létszáma abszolút számban is és az azonos korú népességhez viszonyított arányában is folyamatosan csökkent. (IV. sz. táblázat) A 14 éven felüliek száma és aránya azonban jelentősen megnőtt. Ez arra utal, hogy később észleli a települési megelőző rendszer a veszélyeztetettséget, vagy a védő-óvó intézkedések évekig eredménytelenek.

Az új intézeti beutalások száma 4 év alatt mintegy 20%-kal csökkent. (V. sz. táblázat) Ha ezt összevetjük a veszélyeztetettek számának az utóbbi két év alatt történt ugrásszerű emelkedésével és azzal, hogy a védő-óvó intézkedések száma is csökkent, láthatjuk, hogy a megelőző gyermek- és ifjúságvédelem súlyos működési zavarokkal küzd, melynek következtében a veszélyeztetett gyermekek érdekében hatékony segítségnyújtás, intézkedés nem történik.

A **hosszú távú gondozás-nevelés** tervezésének hiánya miatt a gyermekek családból való kiemelését elrendelő intézkedések mellett nem alakult ki a családba visszahelyezés hatékony segítése, illetve az állami gondoskodásból kikerülő gyermekek hatékony utógondozása.

A megelőzés eszközzrendszere alacsony határfokkal működik, mert a települések többségében nem áll rendelkezésre olyan intézmény sem, amely közszolgáltatásként foglalkozna a gyermekek és családjaik szociális problémáinak kezelésével, és a hatósági intézkedések önmagukban alkalmatlanok a szociálpolitikában megfogalmazott elmozdulás kezelésére.

A gyámhatóságok helyzete

A gyámügyi ügyintézők szakmai végzettsége alacsony. A területen dolgozó mintegy 3000 ügyintéző közül 2000 csak középiskolai végzettséggel rendelkezik. A jogi vagy államigazgatási főiskolai végzettségűek száma 746 fő. (VI. táblázat) A kizárólag gyámügyi feladatot ellátó ügyintézők száma mindössze 248 fő, a többi ügyintéző a gyámügyek mellett egyéb igazgatási feladatokat (szabálysértés, anyakönyvi igazgatás stb.) is ellát.

A gyámügyi feladatok ellátása széleskörű szakmai ismereteket igényel. Az ügyek magas száma pedig megköveteli a függetlenített ügyintézői kör biztosítását (XI. táblázat).

Fiatalkorúak pártfogó felügyelete

A gyermek, illetve fiatalkorú bűnelkövetők száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett. 1993-ban 4128 gyermekkorú és 15 ezer fiatalkorú bűnelkövetőt regisztráltak. A jelenlegi jogi szabályozás – 6/1980(VI.24.) OM sz. rendelet – értelmében egyrészt a büntetőeljárás bármely szakaszában kezdeményezhetik a bűnüldöző szervek, illetve a bíróság a fiatalkorú védő-óvó pártfogolását, másrészt a bíróság által felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, a próbára bocsátott, a feltételes szabadságra bocsátott és a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott fiatalkorúak állnak pártfogó felügyelet alatt.

A pártfogó felügyeletnek, mint gyermek- és ifjúságvédelmi szakfeladatnak a megfogalmazása hiányzik a jelenlegi jogszabályokból, ezért nem egyértelmű az sem, hogy ki a felelős a jelenleg mintegy 6000 fiatalkorú pártfogásáért. (VII. sz. táblázat)

Míg a pártfogó felügyelők száma 1989-hez viszonyítva 1993-ra több mint 20%-kal csökkent, addig a pártfogó felügyelet alatt állók száma 45%-kal nőtt.

Intézményrendszer

A megyei (fővárosi) **gyermek- és ifjúságvédő intézet** többek között a gyámhatóság által beutalt kiskorú számára átmeneti elhelyezést biztosít, szakértői vizsgálatokat követően tartós elhelyezésének helyét kijelöli, és ellátja a kiskorú gyámságát. Az intézet vezetője vagy igazgatási ügyekben eljáró helyettese látja el – megyénként – 400-3000 gyermektörvényes képviselőt, vagyionuk kezelését. A gyermekek többségével nincsenek napi kapcsolatban, gyámi feladatukat csak megfelelően biztosított apparátussal tudnák ellátni.

A mintegy 23 ezer kiskorú a családpótló, teljes ellátást biztosító gondozása, nevelése jelenleg elsősorban bentlakásos gyermek- és ifjúságvédelmi intézményekben (csecsemőotthon: 2000 fő, nevelőotthon: 8900), illetve nevelőszülőknél (8200 fő) történik. (VIII. sz. táblázat)

A jelenlegi gyermekvédelmi intézményi struktúraváltás, ha kis lépésekkel is, de az 1980-as évek közepén kezdődött.

Azonban a legtöbb **csecsemőotthonban** szűk életkori határok szerint szétválasztott csoportokban végzik a gondozást. Az ott felnövekvő gyermekek életkori szükségleteinek kielégítését az épületek belső szerkezete és berendezése miatt nem lehet megoldani.

A **nevelőotthonokban** elhelyezett gyermekek több mint a fele 100 férőhelyesnél nagyobb intézményben él. Az épületek – kastélyok, kúriák, volt munkásszállók – adottságai nem alkalmasak arra, hogy olyan nevelést, gondozást biztosítsanak a kiskorúaknak, amely felkészíti és alkalmassá teszi őket az önálló életvitelre. A gyermekek kb. 2/3-a számára nem áll rendelkezésre a családi élet színteréhez közelítő önálló lakótér; a 10-20 fős csoportok csak nappali-, ill. hálószobákkal rendelkeznek, a fürdőhelyiségeket és az ebédlőt közösen használják.

A gyermekvédelem területén igen alacsony a társadalmi önszerveződések, a nem állami intézmények jelenlétének aránya még más szociális ellátásokhoz – fogyatékosokat és időskorúakat ellátó otthonokhoz – viszonyítva is. Az önkormányzati ellátás itt szinte kizárólagos.

A **nevelőszülőknél** elhelyezett kiskorúak száma az elmúlt években gyakorlatilag nem változott. Ennek egyik oka, hogy a nevelőszülők nincsenek felkészítve az egyre nagyobb arányban bekerülő serdülőkorú, illetve többnyire sérült, nehezen kezelhető gyermekek fogadására. Nincs megnyugtatóan szabályozva jelenleg a jelentkezők kiválasztása, felkészítése és a gondozást végzők folyamatos szakmai segítése. Fontos feladat a professzionális – különösen speciális – nevelőszülői hálózat kialakítása és működtetése.

A nevelőszülői rendszerhez hasonlóan az örökbefogadási rendszerben sem megoldott az örökbefogadó szülők egységes alapelvek szerinti kiválasztása, alkalmasságuk vizsgálata. A nyílt – nem rokon és nem házastársi – örökbefogadások rendszerének felülvizsgálata az egyik legsürgetőbb feladat. Emellett a külföldi örökbefogadások szabálya és rendszere is felülvizsgálatra szorul.

A különleges gyermekotthonok és a javítóintézetek sajátos nevelési feladatokat látnak el. A Népjóléti Minisztérium által fenntartott országos illetékességgel működő négy **különleges gyermekotthonok** feladata a 10-18 éves súlyos magatartási zavarokkal küzdő fiatalok nevelése. A Népjóléti Minisztérium által fenntartott **nevelőintézetek** feladata a bírósági ítélet alapján javító intézeti nevelésre utalt 14-18 fiatalok nevelése és reszocializációja. Mellettük sürgető igény mutatkozik további speciális intézmények létrehozására, illetve a nem intézményes humanizált megoldások iránt is, mert a súlyos magatartási problémákkal és tanulmányi elmaradással küzdő gyermekek differenciált oktatása és nevelése nincs megoldva.

Az intézményes ellátás tényleges hiányaként kell említést tenni a csavargó, szökött gyermekeket befogadó átmeneti intézményekről, mert ezek iránt is újra megnövekedett az igény.

Az állami gondoskodás körében **nagykorúvá váló fiatalok** 1986 óta jogosultak önálló életkezdési támogatásra. Ez a ma átlagosan 87 e Ft-ot kitevő támogatás nem éri el valódi célját, mivel összegében alkalmatlan bármilyen egzisztencia megalapozásához.

A gyermekvédelmi intézményrendszerbe került fiatalok nevelésének alacsony hatékonyságát, valamint a vér szerinti családjuk támogatásának vagy más tartós családpótló ellátás megteremtésének hiányát mutatja, hogy évek óta növekvő számú nagykorúvá vált fiatal szorul további ellátásra, illetve tér vissza az intézményi rendszerbe (1993: 3000 fő).

Az intézményi nevelés nem kielégítő színvonalát magyarázza az is, hogy a gyermekvédelmi munka végzéséhez szükséges **speciális képzések** – a pszichopedagógus-képzés kivételével – csak néhány éve indultak meg, továbbá, hogy a gyermekvédelem területén dolgozók erkölcsi és anyagi megbecsülése is várat magára.

Az érintett fiatalok társadalmi beilleszkedése jelentősen nehezített, sokan közülük hajléktalanként igényel a későbbiekben szociális gondoskodást. Ez azonban nem csak a gyermekvédelmi rendszer felelőssége, hanem a felnőttvédelmi rendszer, a szociálpolitika felelőssége is.

Finanszírozás

A **települési önkormányzat** valamennyi gyerekjóléti és megelőző gyermekvédelmi feladatához elsősorban a differenciált szociális normatívát kapja a központi költségvetésből. A védő-óvó intézkedésként nyújtott nevelési segély önkormányzati forrásának kiegészítéséül a

központi költségvetés pályázat útján 1994-ben összesen 1,85 md Ft-ot juttatott a települési önkormányzatoknak.

A szociális kiadások között nem lehet egyértelműen elkülöníteni a gyermekek ellátására fordított közvetlen költségeket. A felmérések alapján végzett becslések szerint mintegy 14-15 milliárd Ft-ra tehető a települési önkormányzatok jóléti és gyerekvédelmi feladatokra fordított kiadása. Az állami gondoskodás intézményrendszerébe utalt gyermekkel kapcsolatban költségek nem jelentkeznek a települési önkormányzatoknál, ezért családjukba történő visszahelyezésükben ellenérdekeltek.

A jelenlegi finanszírozási rendszer szétagolja az egymással szorosan összefüggő területeket. Nincs érdekelve a helyi társadalom abban, hogy a helyben keletkezett problémákat helyben oldja meg.

A megyei, fővárosi önkormányzat által fenntartott intézménytípusok működtetése igen költséges, mivel magasak a bérjellegű, illetve az elkerülhetetlen fenntartási feladatok ellátására szolgáló kiadások. (IX. sz. táblázat). Számos intézmény közös igazgatással nevelőotthoni funkciói mellett megoldja a gyermekek iskoláztatását (általános iskola, szakiskola) és belső foglalkoztatását is.

Ma még jelentős aránytalanság mutatkozik a hagyományos nevelőszülői és bentlakásos intézményi ellátásra fordított költségek között. A nevelőszülőknek juttatott gondozási díj 1993-ban átlagosan 47 ezer Ft volt, ami kiegészül a gyermekekre fordítandó egyéb ellátmányokkal. A nevelőszülőnél elhelyezett egy gyermekre jutó átlagos összköltség – beleértve az alacsony összegű gondozási díjat vagy munkabért, valamint a nem megnyugtatóan rendezett nevelőszülői felkészítést, a támogatást és a felügyeletet – az intézményi átlagos összköltségek mintegy harmada. A nevelőszülői hálózat szakmai fejlesztése ezt az arányt valószínűleg megváltoztatja.

A megyék által igénybe vehető gyermekvédelmi normatív támogatás 1993 óta változatlanul 245 ezer Ft/fő/év, ez az összeg az elmúlt évben a kiadások mintegy 70%-át fedezte, 4 milliárd forintot tett ki. A fennmaradó hányadot saját forrásból kellett a megyei, fővárosi önkormányzatoknak biztosítani. Az önálló életkezdési támogatás forrását a megyei, fővárosi önkormányzat a gyermek- és ifjúságvédő intézetek költségvetésében biztosítja – megynként igen eltérő mértékben.

Az új szabályozás súlyponti kérdései

III.

A gyermekjóléti ellátásról és védelemről szóló törvény a szociális ellátórendszeren belül – a gyermekek sajátos jogaira és érdekeire tekintettel – olyan, a gyermekek jóléti ellátását és védelmét biztosító sajátos rendszert kíván teljessé tenni, amely egyrészt különböző támogatások és szolgáltatások nyújtásával segíti a családot a gyermekek felnevelésében, másrészt megfelelő támogatások és szolgáltatások nyújtásával védelmet biztosít a családból kiemelt gyermekek számára.

Az új szabályozás koncepciója az alábbi alapelvekből indul ki:

- a gyermek nevelésére elsősorban családja jogosult és köteles, melyhez segítséget nyújt az állam és az önkormányzat;
- a gyermek alkotmányos joga, hogy családban éljen és nevelkedjen;

- a gyermek gondozásáért és fejlődéséért pontosan meghatározott felelősséget kell megállapítani az állam, a helyi önkormányzatok, az ellátó szervek és személyek és a család tekintetében;
- a gyermekjóléti ellátórendszer minden rászoruló gyermek gondozásához, neveléséhez, és társadalmi beilleszkedéséhez biztosítson szakszerű, komplex, differenciált ellátást;
- a gyermekjóléti feladatokat szolgáltatásként az önkormányzatok biztosítsák;
- a család életébe történő beavatkozás kizárólag akkor engedhető meg – e törvényben erre feljogosított szerveknek –, ha az a gyermek érdekében elkerülhetetlen, és a beavatkozás – a szakmai szabályok szerint – szakmailag megalapozott;
- a szabályozást úgy kell kialakítani, hogy minden gyermek azonos feltételek mellett részesüljön védelemben, és biztosítva legyen az esélyegyenlősége.

Ennek érdekében az állam és az önkormányzat minden rászoruló gyermekre kiterjedő **gyermekjóléti** ellátórendszert és ezen belül speciális **gyermekvédelmi** alrendszert – gyermekvédelmi gondoskodást – működtet. Az elhatároló ismérv az, hogy a gyermek ellátása biztosítható-e a család hozzájárulásával és közreműködésével, vagy pedig a gyermeket a család közreműködése nélkül, esetleg kifejezetten azzal szemben hatósági intézkedés alapján kell védelemben és ellátásban részesíteni.

Minden esetben fontos a családdal, a szülővel való együttműködés, hogy felismerje gyermeke érdekét.

Az új szabályozás elősegíti az Egyezményben rögzített alapvető gyermeki jogok érvényesülését (különösen a véleménynyilvánítás, a családdal való kapcsolattartás, a testvérekkel való együttes elhelyezés, a hátrányos megkülönböztetés tilalma tekintetében).

A tervezett új szabályozás hangsúlyozza, hogy a települési önkormányzatok **ellátással** biztosítsák a családi nevelés feltételeinek megtartását, megőrzését a gyermekek veszélyeztetettségének megelőzését és megszüntetését. A reform a feltétlenül szükséges szintre kívánja csökkenteni a közigazgatási hatásköröket, növelve ezzel az önkormányzatok ellátásra irányuló szolgáltató tevékenységét. Ennek érdekében a szakmai alapokra helyezett szociális segítő tevékenység kiépítését, **a társadalmi önszerveződések és egyéb állampolgári kezdeményezések** részvételével kívánja növelni különösen a helyi alapellátás a megelőző gyerekvédelem tekintetében.

A reform garantálja, hogy a jó hatásfokkal működő – családközpontú és nevelési központú – hagyományos és újonnan alakult korszerű ellátási formákat továbbra is **megőrzi és megerősíti**, ugyanakkor vállalja, hogy az eredménytelen vagy korszerűtlen ellátási formákat átalakítja.

Az új szabályozás – helyettesítve a Csjt. 92/A. paragrafus szerinti szabályozást – meghatározza a gyermekvédelmi gondoskodás módosult formáit, melyek során különösen fontos a gyermekek gondozásának, a család rehabilitációjának és a gyermek optimális elhelyezésének a tervezése.

A reform a gyermekvédelmet érintő ágazatok közötti együttműködés hatékonyabb formáját is kialakítja.

1. Az önkormányzatok gyermekjóléti ellátásai

A gyermekjóléti ellátás meghatározott pénzbeli, természetbeni, illetve személyes gondoskodást nyújtó ellátás, melyet a jogosult önkéntesen vesz igénybe.

Személyes gondoskodást nyújtó **alapellátás**: a gyermekjóléti szolgáltatás, a gyermekek napközbeni ellátása és a bentlakásos hétközi vagy átmeneti gondoskodás.

Személyes gondoskodást nyújtó **szakellátás**: az otthont nyújtó ellátás és az éhhez tartozó személyes szolgáltatás és területi szakszolgáltatások.

Az alapellátás a települési, a szakellátás a megyei önkormányzat kötelezően ellátandó feladata.

A család alapfeladatainak biztonságos ellátása érdekében a gyermekes családok által igénybe vehető és ezáltal a gyermekek jólétet szolgáló központi állami, önkormányzati, illetve társadalombiztosítási ellátásokon túl további pénzbeli és személyes gondoskodást nyújtó ellátásokat szükséges bevezetni, és meg kell teremteni a gyermekjóléti és szociális ellátások nagyobb összhangját.

2. Pénzbeli ellátások

Gyermekjóléti támogatás

A támogatás célja az anyagi okok miatt veszélyeztetett gyermekek segítése. Támogatást olyan szülő vagy gyermeket gondozó más személy kaphat, akinek családjában az összjövedelem egy főre jutó része nem éri el a törvényben előírt szintet.

Az ellátások párhuzamosságának megszüntetése miatt ki kell dolgozni a jogosultságot megállapító feltételek mellett az azt kizáró feltételeket is.

A gyermeket egyedül nevelő, három vagy több gyermeket, valamint fogyatékos gyermeket nevelő család esetében a támogatást indokolt magasabb jövedelmi szintig lehetővé tenni.

Az önálló életkezdési támogatás

Az új ellátás bevezetésének célja, hogy normatív pénzbeli ellátásként – a személyes szolgáltatások mellett – a családi háttérrel nem rendelkező, az intézményes gyermekvédelmi gondoskodásból kikerülő fiatalok önálló életkezdésének differenciált – pénzbeli vagy természetbeni – támogatását biztosítsa.

A gyermekjóléti támogatás a települési önkormányzat, az önálló életkezdési támogatás biztosítása a megyei (fővárosi) önkormányzat kötelező feladata.

Gyermektartásdíj előlegezése

A tartásdíj előlegezésére akkor kerül sor, ha a bíróság jogerős határozatában megállapított tartásdíj behajtása átmenetileg lehetetlen, és a gyermeket gondozó személy egyedül nem képes a kiskorút ellátni. Mértéke általában a bíróság tartásdíj fizetésére kötelező határozatában meghatározott összeg.

Korszerűsíteni szükséges a bíróságok feladatköréből kikerülő gyermektartásdíj előlegezését, és mint szociálpolitikai jogintézményt a közigazgatás rendszerébe kell illeszteni.

Az előlegezett gyermektartásdíj visszatérítését a közigazgatási végrehajtás biztosítaná.

3. Személyes gondoskodást nyújtó alapellátás

Gyermekjóléti szolgáltatás

A szabályozás minden települési önkormányzat számára kötelező feladatként írja elő, hogy koncentrálja eddigi ellátó tevékenységét, a gyermekek ellátását szervezze meg, alakítsa ki saját gyerekjóléti rendszerét. Ez lehetővé teszi, hogy a gyermek szociális és mentális szükségletei, veszélyeztetettsége időben ismertté váljon és a helyi alapellátás eszközeivel, illetve a helyi társadalmi erők bevonásával hatékony megoldást adjon. **Cél az időbeni támogatás biztosítása, és a veszélyeztetettség időbeni megelőzése és megszüntetése.**

A gyermekjóléti szolgáltatás nem jelent külön ellátórendszert, mert ez ellentétes lenne azzal a szakmai követelménnyel, hogy az ellátásnak lehetőleg a családot, mint egységet kell segítenie. Ez a feladat ellátható **gyerekjóléti szolgálat** létrehozásával, más családvédelemmel foglalkozó intézmény keretében vagy jogszabályban meghatározott szakképesítéssel rendelkező személy által.

A gyermekjóléti szolgálat kötelező feladata különösen a gyermeki jogokról és ellátásokról való tájékoztatás, családgondozás és utógondozás, a gyermek önállóvá válásának támogatása, valamint a gyámhivatali eljárás kezdeményezése.

A családba helyezés támogatásának rendszerét – a szociális ellátórendszer komplex felülvizsgálata keretében – ki kell dolgozni annak érdekében, hogy az együttműködésre és visszafogadásra alkalmas vér szerinti, továbbá befogadó családok – a személyes szolgáltatást biztosító családgondozás mellett – pénzbeni támogatásban is részesülhessenek.

A **gyerekjóléti szolgálat koordinálja** az egészségügy, a közoktatás, a szociális ellátás területén, illetve a gyámhatóságoknál, a gyermek- és ifjúságvédelmi intézményekben, a rendőrségnél, az ügyészségnél tevékenykedő munkatársak jobb és hatékonyabb **együttműködését**. A minden egyes gyermekes családhoz eljutó védőnői hálózatnak különösen fontos szerep jut az egészségügyi megelőző feladatok mellett a gyermekjóléti területen is.

A települési önkormányzat által nyújtott, szolgáltatás elsősorban **önkéntesen** vehető igénybe. A család együttműködésének hiányában a támogatás igénybevételét a hatóság – a gyermekvédelem keretében – elrendelheti. Az ellátórendszer intézményei az új szabályozás szerint kötelesek a hatósági elrendelésen alapuló szolgáltatásokat végezni.

Gyermekek napközbeni ellátása

A gyermekek napközbeni ellátása a gyermekek nappali felügyeletét, gondozását, nevelését és étkeztetését jelenti. Ez az ellátás megszervezhető különösen bölcsődében, óvodában, napközi otthonban. A szabályozást a Szociális törvényből veszi át a jelen tervezet, az ott megfogalmazottakhoz hasonló feltételrendszerrel.

Hétközi vagy átmeneti gondozás

A gyermekjóléti alapellátást bővíti a bentlakásos hétközi, vagy átmeneti gondozást nyújtó ellátás bevezetése, mely hatósági intézkedés nélkül biztosítja a rászoruló gyermek elhelyezését. A gondoskodás bentlakást és ellátást, valamint a gyermek kórához, személyiségállapotához és szükségleteihez igazodó gondozást és nevelést biztosít.

Ezért a Családjogi törvényben szabályozott „intézeti elhelyezés” jogintézményére a jövőben nem lesz szükség. Módosul továbbá a Szociális törvény gyermekek átmeneti otthonára vonatkozó rendelkezése is.

Fontos, hogy a települési önkormányzat ezt az ellátást új ellátási formaként, **befogadó családok** (átmeneti feladatot ellátó nevelőszülők) foglalkoztatásával is biztosítsa.

4. Személyes gondoskodást nyújtó szakellátások

Otthont nyújtó ellátás

E gondozás feladata, hogy nyújtson a gyermek személyiség állapotához és adottságaihoz igazodóan tartós, családot pótló gondoskodást, és segítse elő a gyermek családba való visszahelyezését, vagy más környezet biztosítását.

A családpótló ellátás elsősorban az ideiglenes hatállyal elhelyezett, valamint a gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek részére nyújt gondoskodást. Az ellátás nevelőszülőknél, vagy bentlakásos intézményben biztosítható.

A nevelőotthoni nevelés korszerűsítése érdekében kisközösségre épülő, az önálló életvitelre hatékonyabban felkészítő, a lakókörnyezetben szervesen beilleszkedő kis létszámú nevelőotthoni hálózat kialakítása szükséges, ahol speciálisan felkészített szakemberek dolgoznak. Ezzel párhuzamosan fejleszteni kell a nevelőszülői hálózatot. Biztosítani kell a nevelőszülők megfelelő kiválasztását, képzését, illetve folyamatos szakmai támogatását.

Ennek alapfeltételeit teremti meg a tervezet egyfelől azáltal, hogy a korszerű otthont nyújtó ellátások – nevelőotthon, nevelőszülő stb. – szakmai feltételeinek keretjellegű szabályozásait adja és felhatalmazza az ágazatért felelős minisztert a részletes **szakmai szabályok** rendeleti szintű kidolgozására, másfelől azáltal, hogy határidő kitűzésével kötelezi a fenntartókat a nevelőotthonok **korszerűsítésére**, megfelelően képzett szakemberek alkalmazására.

Fiatalkorúak pártfogó felügyelete

A reform a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét a gyermekvédelem részeként tekinti. A hivatásos pártfogói hálózat korszerűsítése a gyermek- és fiatalkori bűnözés terjedését mérsékelheti, és elősegítheti a társadalomba való beilleszkedésüket.

A tervezet a gyermekkorú bűnelkövetők, illetve a bűncselekménnyel érintett – sértett – gyermekek gondozásának, a gyanúsított, illetve vádolt fiatalkorúak pártfogó felügyeletének ellátását a Szociális és Gyámhivatal keretében működő Pártfogó Irodára bízta, amely a feladatot hivatásos pártfogókkal láttatja el.

Területi szakszolgáltatások

Erősítendő a megyei, fővárosi önkormányzatok által ellátandó kötelező feladatok között a szakmai szolgáltató és koordináló szerep, különösen a gyermek elhelyezésének alapjául szolgáló szakvéleményezés, a nevelőszülők kiválasztása, felkészítése és folyamatos szakmai segítése, valamint a nevelőszülői hálózat működtetése az örökbefogadások előkészítése, a gyámok vagyonkezelési és törvényes képviselői feladatai ellátásának segítése, továbbá statisztikai célú információs rendszer működtetése.

A helyi önkormányzatok kötelező feladatainak ellátására létrehozott intézményeit csak akkor szüntetheti meg, illetve szervezheti át, ha az adott tevékenységről, szolgáltatásról továbbra is a szakmai szabályoknak megfelelően gondoskodik.

Az eredményes gyermekvédelem működésének egyik alapfeltétele az ellátások szakmai normatíváinak meghatározása. A gyermekjóléti ellátás és védelem területén az egységesen alkalmazandó szakmai szabályok elősegítik, hogy a szektor-semlegesség elvének

megfelelően, a szakmai szabályokban rögzített feltételeknek megfelelő természetes és jogi személy gyermekjóléti szolgáltató tevékenységet folytathasson.

5. Speciális gyermekvédelmi intézkedések

Amennyiben a veszélyeztetett kiskorú helyzete nem rendeződik az önkéntesen igénybe vehető gyermekjóléti ellátásokkal, a jegyző a gyermekvédelem keretében az ellátások igénybevételét kötelezően elrendelheti, amennyiben vélelmezhető, hogy a gyermek ellátásának feltétele a családban ezáltal biztosítható.

Ez utóbbi hiányában a települési önkormányzat jegyzője a kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezéséről gondoskodik. Az ideiglenes elhelyezésnél elsőbbséget kell biztosítani a különélő másik szülőnek, más hozzátartozónak vagy arra alkalmas más személynek (nevelőszülőnek). A gyermek további sorsáról rövid határidőn belül egy az önkormányzattól független centrális alárendeltségű szerv gondoskodik.

Gyámság – családbafogadás

Az új szabályozás nem érinti azt a Csjt.-ben megfogalmazott alapelvet, hogy a gyermek szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. Továbbra is garanciális szabályként kezeli, hogy a szülői felügyeleti jogot csak a bíróság szüntetheti meg.

A gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek képviselőjének hatékonyabb ellátása érdekében szükséges az, intézeti gyámi jogkör fokozatos korszerűsítése. Ennek érdekében lehetővé kell tenni, hogy amennyiben a szakmai feltételek adottak, a gyámi feladatokat a gyermekhez közelebb álló és vele napi kapcsolatban lévő személy – nevelőotthon vezetője, nevelőszülő – lássa el.

A szabályozás az intézeti és az állami nevelés megkülönböztető jogintézményét megszünteti, és az egységes gyámság intézményét kívánja bevezetni. Minden gyermek számára a gyámhivatal rendel gyámot.

Más feltételrendszerrel és megfelelő jogi garanciákkal újra be kell vezetni a **családba fogadás** intézményét, melynek lényege, hogy bírói eljárás nélkül a szülő lemondó nyilatkozata alapján átmeneti időre lehet gondoskodni a gyermek elhelyezéséről, anélkül, hogy őt intézetbe kellene beutalni. A családba fogadással kiváltható az intézeti elhelyezés. A gyermeket családba fogadó személyt gyámul kell kirendelni.

Mindkét utóbbi megoldás a Családjogi törvény módosítását teszi szükségessé.

A szülői felügyeletre, a gyámságra és az örökbefogadásra vonatkozó szabályokat továbbra is a Csjt. szabályozza. A „kiskorúakról való állami gondoskodás” rendelkezéseit szélesebben értelmezve ezen törvény a szociálpolitika részeként szabályozza.

6. A szociális és gyámügyi igazgatás rendszerének átalakítása

A reform az állam és az önkormányzat között új feladatmegosztást és ennek megfelelő szervezetrendszer kialakítását kívánja megvalósítani a dekoncentrált közigazgatási szervek kormányprogramban deklarált felülvizsgálatával összhangban, meghatározva a munkatársak megfelelő szakmai végzettségét is.

A szabályozás azt a Kormányprogramban is támogatott elvet veszi figyelembe, hogy centrális alárendeltségű szervekhez kell telepíteni az olyan feladat és hatásköröket, amelyek

alapvetően **felügyeleti- ellenőrző** jellegűek, illetve speciális hatósági feladatok, vagyis **speciális szakmai** felkészültséget igényelnek.

Így különösen kiemelt feladat a szociális és gyermekjóléti feladatok ellátására egyre nagyobb számban létrejövő civil szervezetek, társadalmi önszerveződések szakmai munkájának segítése, felügyelete, ellenőrzése, valamint a szociális és gyermekjóléti intézmények fenntartó és működtető szervezetektől független ellenőrzése, továbbá a kiskorúak és a gondnokoltak személyi és vagyoni érdekvédelme.

A szociális és gyámügyi feladatot ellátó országos illetékességgel rendelkező, önálló hatáskörű központi közigazgatási szerv felépítése és működése az alábbiakban vázolható.

Az országos hivatal a népjóléti miniszter közvetlen irányítása és felügyelte alatt álló, önálló gazdálkodási jogkörrel rendelkező költségvetési szerv.

A városokban körzeti hatáskörrel, valamint a fővárosi kerületekben szociális és gyámhivatal (továbbiakban: hivatal) működik, melynek feladata a kiskorúak és gondnokoltak személyi és vagyoni érdekvédelme, különösen a gyámságba vétel, gyámrendelés, a gondnokrendelés, az örökbefogadás és a házasságkötés engedélyezése, perindítások a kiskorú érdekében. A későbbiekben a körzeti hivatalok szociális államigazgatási hatósági ügyeket is ellátnának.

A **körzeti hivatalok** felállításának költségvonzatát jelentősen befolyásolja a hivatalokhoz telepített feladat- és hatáskör mennyisége, valamint a hivatalok száma. Körzeti hivatal létrehozható elvileg minden városban, vagy optimális elérhetőségű és kiegyenlített népességszámú települési kört ellátó városokban a bíróságokhoz, földhivatalokhoz, rendőrkapitányságokhoz és az ÁNTSZ városi intézetekhez hasonlóan.

A körzeti hivatalok felettes szerve a **megyei Szociális és Gyámhivatal**. A megyei hivatal feladata: másodfokon jár el a körzeti hivatal elsőfokú döntéseit illetően; szakmai irányítást és felügyeletet lát el a körzeti hivatalok felett; ellátja a megye területén működő gyermekjóléti, gyermekvédelmi és szociális intézmények szakmai ellenőrzését, ellátja a társadalombiztosításból kikerült – vakok járadéka, rokkantsági járadék, sorkatonai családi segély, GYES, GYET – szociális ellátásokhoz kapcsolódó igazgatási feladatokat, szervezi a rehabilitációs feladatok összehangolását, valamint ellenőrzi a szociális célú közpénzek felhasználását. E feladatokat a megyei közigazgatási hivataloktól, illetve az Országos Egészségbiztosítási Pénztártól, valamint a nyugdíjfolyósító Igazgatóságtól veszi át.

E hivatal keretében működik a már említett Pártfogói Iroda, amely ellátja a pártfogói felügyelettel kapcsolatos feladatok mellett a gyanúsított és vádolt fiatalok elő-gondozását, a gyermekkorú elkövetők gondozását.

A megyei, fővárosi hivatalok felettes szerve az **Országos Szociális és Gyámhivatal**. E hivatal eljár a nemzetközi vonatkozású örökbefogadási ügyekben, szakmai ellenőrzést végez azon szociális és gyermekvédelmi intézmények működése felett, amelyek tevékenysége több megyére, illetve az egész országra terjed ki.

A hivatal munkatársai jogtudományi egyetemi, államigazgatási főiskolai, felsőfokú pedagógiai, közgazdasági, gyermekvédelmi és szociális végzettséggel rendelkeznek.

Az európai normáknak is megfelelő hivatali rendszer kialakításától várható az állampolgári jogok teljesebb védelme, továbbá a családközpontú szociálpolitika szakmai garanciák szerinti realizálódása. Ennek kialakítása jelentős többletfeladatot jelent a népjóléti tárca számára.

A szabályozás a szakmai, módszertani, képzési, továbbképzési, nemzetközi kapcsolatokkal, tudományos kutatásokkal összefüggő feladatok ellátására egy új országos intézményt kíván létrehozni.

7. Finanszírozás

A finanszírozás újraszabályozása a koncepció elveinek megfelelően szakmailag kívánatos folyamatokat preferálja. Ennek érdekében:

A. A települési önkormányzat által megállapított és folyósított pénzbeli és természetben nyújtott ellátások kiadásához, valamint a helyi önkormányzatok által fenntartott személyes gondoskodás keretébe tartozó alap- és szakellátási formák működési és fejlesztési költségeihez az állam:

a) kiskorú állandó lakosok után járó, gyermekjóléti célú differenciált normatív támogatással,

b) a fenntartott intézmények után járó normatív támogatással,

c) kötött felhasználású támogatásokkal járul hozzá.

ad a.) A kiskorú lakosok után járó differenciált állami támogatás – az államháztartási reformmal összhangban – beépül a szociális normatíva összegébe, és a normatíva új elnevezése **szociális és gyermekjóléti normatíva**.

A gyermekjóléti normatíva differenciálása a lakosság demográfiai összetételének és jövedelemszerző képességének, valamint a település szociális jellemzőinek figyelembevételével történik.

A megemelkedett normatíva fedezete az állami költségvetés belügi fejezetében szereplő nevelési segély kiegészítése megnevezésű központi előirányzat (jelenleg 1,85 md Ft), valamint a differenciált szociális normatíva egy átcsoportosított hányada (3,2 md Ft), továbbá a központi költségvetésből származó többletforrás (2,25 mdFt). Ez együttesen 1995-ös szinten 7,3 md Ft-ot tesz ki.

A teherviselés arányos megosztása érdekében az állandó lakóhely szerinti önkormányzat a szakellátásban részesülő gyermek ellátásához hozzájárul.

ad b.) A szakellátás feladatainak végzését támogató **gyermekvédelmi intézményi normatíva** a mindenkori költségvetési törvény általános kondíciói szerint biztosítandó.

ad c.) Kötött felhasználású állami támogatáson belül céltámogatás, központosított előirányzat, szakmai programokhoz nyújtott támogatás formájában kell elősegíteni az alap- és szakellátás intézményrendszerének 5 év alatt megvalósítandó korszerűsítését, az új ellátási formák megjelenését. Ennek forrását évente a költségvetési törvény, a népjóléti fejezeten belül biztosítja. A tervezett mértéke 0.5 md Ft/év.

B. Az új szabályozás minden gyermekvédelmi gondoskodásból kikerülő fiatal **önálló életkezdésének differenciált**, normatív támogatását biztosítja. Ezzel kapcsolatos feladat- és hatáskört a megyei (fővárosi) közgyűlés elnökéhez telepíti.

Az új szabályozás emellett egy ösztönző rendszert is kíván működtetni, melynek érdekében az állami költségvetés belügi fejezetében szerepeltetni kell az **önálló, életkezdési támogatás kiegészítése** megnevezésű központi előirányzatot, melynek a megyei (fővárosi) önkormányzatok részére való elosztása pályázati rendszerben történne. A pályázat lakhatási és foglalkoztatási feltételek megteremtésével függ össze. Ennek tervezett mértéke 0.86 md Ft/év. A pályázatnál feltételezett az önkormányzati hozzájárulás.

Az új szabályozás így kívánja biztosítani a célnak megfelelő felhasználást és az önkormányzati érdekeltséget.

C. Az új szabályozás a gyermektartásdíj megelőlegezésével kapcsolatos feladat- és hatáskört a bíróságok helyett a közigazgatás rendszerébe illeszti.

Pénzügyi fedezetét az állami költségvetés igazságügyi fejezetében szereplő gyermektartásdíj megelőlegezése megnevezésű speciális támogatás belügi fejezetbe történő átcsoportosítás biztosítja.

D. A szociális és gyámhivatali rendszer teljes kialakítása két év alatt oldható meg. 1996-ban létrehozandó az országos és a megyei szint, ennek költségvonzata kb. 0.9 md Ft. Ez az összeg többletforrással teremthető elő. 1997-ben kell kiépíteni a városi szintet, ennek költsége jelentősen függ attól, hogy minden városban vagy optimális elérhetőségű és kiegyenlített népességszámú települési kört ellátó városokban jönnek létre az elsőfokú hivatalok. Ez az **ütem 1.0-1.4 md Ft közti többletforrást igényel.**

A hivatalok működtetése mintegy 1.5 md Ft költséget jelent évente. Ez az összeg részben a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatalok költségvetéséből, részben a társadalombiztosítás által korábban folyósított ellátások után fizetett költségtérítésből, továbbá többletforrásból fedezhető. Ennek belső szerkezete a bevezetés ütemezésétől függ. A Népjóléti Minisztérium költségvetésében új címként jelenik meg az Országos Szociális és Gyámhivatal, valamint a megyei és városi szociális és gyámhivatalok.

Az új rendszer hatékony működésének feltétele, hogy szektor semlegesen történjék az ellátó intézmények finanszírozása. A kötött felhasználású állami támogatáson belül a szakmai programokhoz nyújtott támogatásoknál különös tekintettel kell lenni a non-profit szervezódésekre.

IV.

Az állami szociálpolitikai célkitűzése, hogy a jogszabályokban rögzített ellátások és szolgáltatások az ellátási kötelezettségeknek megfelelően érvényesüljenek és a követendő szakmapolitikai irányelvek országosan egységesen megvalósuljanak.

A bemutatott szabályozás kifejezi azt a kormányzati szándékot, hogy a gyermekeket vállaló és nevelő családok, nagyobb megbecsülésben részesüljenek, feladataik ellátásához minden lehetséges támogatást megkapjanak. A teljesebbé váló támogatási rendszer hosszabb távon elősegítheti a gyermekvállalási kedv fokozását, ennek következtében a demográfiai helyzet javulását.

Az ellátórendszer leírt változásainak megvalósulásától hosszabb távon várható, hogy a hiányos és a hibás gyermek- és fiatalkori szocializációra visszavezethető deviáns magatartási formák (alkoholizálás, egyéb szenvedélybetegségek, bűnözés stb.) fokozatosan csökkennek, e magatartások következményei kevésbé terhelik meg a társadalmat, ezek kezelésére kevesebbet kell fordítani.

A családjukból kiemelt gyermekek ellátását végző új, illetve korszerűsített otthont nyújtó gondozási formák általánossá válása esetén, illetve a teljes rendszer optimális kiépítése és hatékony működtetése után a kiadások is csökkenhetnek.

A gyámügyi igazgatás átalakítása, a gyámhatósági tevékenység szakszerűbbé tétele elősegíti, hogy a jövőben a szülők és a gyermekek valós érdekeit jobban figyelembe veszik, alapvető jogai teljesebben érvényesülhetnek.

TÁBLÁZATOK

I. Nyilvántartott veszélyeztetett kiskorúak száma

Ok megnevezése	1989	1990	1991	1992	1993
Környezeti	48613	45490	47490	48084	50711
Magatartási	22635	22893	24503	25993	26166
Anyagi	56403	103540	167657	227553	222762
Egészségi	2346	2832	3249	3483	4175

II. Gyermek- és fiatalkorú bűnelkövetők száma

Elkövetők	1989	1990	1991	1992	1993
Gyermekorú bűnelkövetők	3723	3744	4240	4492	4128
Fiatalkorú bűnelkövetők	9661	12848	14307	15476	15005

III. Védő-óvó intézkedések száma

Védő-óvó intézkedések	1989	1990	1991	1992	1993
Összesen	87367	84332	86889	82517	76831
<i>Ebből</i>					
Kiskorú figyelmeztetése	31537	33487	35191	35629	33490
Szülő figyelmeztetése	18944	18074	19294	17932	16752

IV. Állami gondoskodás alatt állók száma

Év	Intézeti elhelyezett	Intézeti és állami nevelt	Ideiglenesen beutalt	Összesen	A 0-18 évesek %-ában
1975	492	34326	-	34818	1,2
1981	1190	32821	591	34602	1,2
1989	801	26766	1171	28748	1,1
1990	764	25177	920	26861	1,0
1991	776	23555	997	25328	0,9

V. Állami gondoskodásba kerülő kiskorúak száma

Év	Összesen
1989	7581
1990	5469
1991	5226
1992	5648
1993	6288

VI. Gyámügyi feladatokat ellátó szakmai képesítések megoszlása 1993-ban

Település	Gyámügyi előadók		Végzettségek			
	Előadók	Függetlenített munkakörben	Jogtudományi Egyetem	Államigazg. főiskola	Érettségi	Általános iskola
Község	2276	132	110	371	1670	18
Város	660	116	110	155	279	0
Összesen	2936	248	220	526	1949	18

VII. Pártfogó felügyelet alatt álló fiatalok száma

Év	Hivatalos pártfogók száma	Pártfogó felügyelet alatt álló kiskorúak száma
1989	236	4383
1990	191	4618
1991	214	4567
1992	203	5141
1993	186	6360

<i>VIII. Az állami gondoskodás alatt állók elhelyezése</i>					
Év	Állami gondoskodás alatt állók összesen	Nevelőotthonban	Nevelőszülőnél	Csecsemőotthonban	Egyéb
<i>Ebből</i>					
1989	28748	10590	8717	2498	6943
1990	26861	10617	8705	1913	5626
1991	25328	9379	8499	1849	5601
1992	23907	9044	8487	1917	4459

Forrás: I., III., IV., V., VI., VII. és VIII. táblázatoknál: Tájékoztató a család-, gyermek- és ifjúságvédelemről. Népjóléti Minisztérium 1989, 1990, 1991, 1992, 1993.

<i>IX. Bentlakásos intézmények 1993. évi költségeinek megoszlása</i>					
Intézmény	Éves átlaglétszám (fő)	Összes ráfordítás (mFt)	Egy gyermekre jutó		
			Átlagos összköltség	közvetlen költség eFt/fő	közvetett költség
Nevelőotthon	11490	5352,2	465,9	60,7	405,2
Csecsemőotthon	2105	1204,2	571,9	40,5	531,4

Forrás: Népjóléti Minisztérium felmérése — 1994. augusztus

X. Gyámhatósági feladatkörök			
	1991	1992	1993
Kapcsolattartási ügyek száma	4325	4362	4194
Gyám-ság-gondnoksági ügyek száma*	40243	40201	42133
Védő-óvó intézkedések száma	86889	82517	76831
Pártfogó felügyelet alatt állókkal kapcsolatos intézkedések száma	11499	14920	13074
Helyszíni ellenőrzések száma	207483	203393	182332
Ideiglenes hatályú int. beutalások száma* (közös ügy)	2378	2437	2687
Szülői felügyelet megszüntetése iránti perindítás*	280	270	257
Vagyoni ügyek*	117854	120426	122337
Családi jogállás rendezés* (közös ügy)	15530	16217	16875
Örökbefogadás* engedélyezés	1016	923	892
külföldi	151	111	138
Kiskorúak házasságkötése*	3839	3491	2859
Intézeti nevelésbe vétel*	3160	2795	3010
Állami nevelésbe vétel*	812	645	732
Nyilvántartott veszélyeztetettek száma	242081	305113	303814
Gyámhatóság által indított perek* (kiskorú elhelyezésének megváltoztatása, tartásdíj megállapítása, kiskorú veszélyeztetése, egyéb büntető eljárás kezdeményezése)	2366	1870	1563

A *-gal megjelölt feladatkörök a felállítandó gyámhivatalokhoz kerülnek.
 A „közös ügy”-ként jelölt feladatköröket az önkormányzat és a gyámhivatal megosztva látná el.

Könyvespolc

Gyermekvédelmi különszám

A Belügyi Szemle most megjelent 3. száma teljes egészében a gyermek- és ifjúságvédelem problémáiról szóló tematikus szám. Mivel e folyóiratot döntően csak az állomány dolgozói olvassák, és csak éves előfizetéssel kapható, ezúton is szeretnénk felhívni olvasóink figyelmét a folyóiratban olvasható cikkekre.

Koncz István, a kormány által a múlt évben létrehozott Gyermek- és Ifjúsági Koordinációs Tanács vezetője leírja gondolatait a lehetséges feladatokról és a Tanács helyéről, szerepéről.

Gibicsár Gyula, egy ügyészi vizsgálat tapasztalatait összegzi „A család megvédi a kiskorúakat?” című tanulmányában. Ebben a családi és társadalmi felelősség és védelem kérdését boncolgatja a diszfunkcionális családok és az ezektől szenvedő gyermekek

életkilátásainak, esélyeinek elemzésével. Kérdés volt a vizsgálatban, hogy mennyire biztosított a kiskorúak jogvédelme, és mennyiben maradnak rejtve a családi atrocitások.

Prof. Hans Joachim Schneidernek x egy német tudományos szakfolyóiratban megjelent írását is közli a lap a gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekményekről. Ebben ismét felhívja a figyelmet arra, hogy sokáig a gyerek képzelgésének vagy hazugságnak értelmezték a gyerekek közléseit az elszenvedett erőszakról, miközben az áldozatok szinte jóvátehetetlen pszichés és szociális sérelmeket szenvedtek.

A közismert kiváló szakemberek Bíró Endre, Csizmár Gábor, Harmath Luca, Papp György és Vilusz Antónia a gyermekek egyesülési és békés gyülekezési jogáról elmélkednek, felhasználva ezt az alkalmat is arra, hogy rámutassanak a különféle nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségek hazai jogrendbe illesztésének és gyakorlati megvalósításának nehézségeire,

A Konzultáció rovatban számtalan közismert, a gyermek és ifjúságvédelem különféle területein dolgozó szakembert kérdeztek meg az ifjúságvédelem helyzetéről a fiatalkorú bűnözés és a bűnözővé válás megelőzésének lehetőségeiről.

Dr. Katonáné dr. Pehr Erika a Népjóléti Minisztérium Család-Gyermekek- Ifjúságvédelmi Főosztályának helyettes vezetője adott interjút a gyermekvédelmi törvénytervezet koncepciójáról.

Három, volt állami gondozott fiatallal készült beszélgetés a felnőtté és önállóvá válás speciális problémáiról.

Vilusz Antónia a gyermekek szociális biztonságához fűződő jogáról, fejlődésének feltételrendszeréről ír, amely különösen az azóta ismertté vált intézkedéstervezet függvényében válik még izgalmasabbá.

Egy ritkán feldolgozott téma a gyermekek védelme szempontjából Bankó Magda veszprémi gyermekbaleseteket elemző írása.

Noha a halálbüntetés szerencsére nem érinthet gyermekeket ma Magyarországon közvetve sem, Szabó András alkotmánybíró reflexiói nagyon tanulságosak valamennyiünk számára.

A pornókirály lebukása című írásban arról a bűncselekményről olvashatunk részletes elemzést, amelynek során gyerekeket pornófilm-készítéshez használtak fel külföldről idelátogató „filmkészítők”.

Reméljük, a szakma örömmel olvassa – és hasznosítja – munkájában e lap tanulmányait.

(H.M.)

A pszichológiától a pedagógiáig

Szakirodalmi szemelvénygyűjtemény

A szakirodalmi szemelvénygyűjtemény arra törekszik, hogy két kitűnő pszichológus - Balogh Katalin és Páli Judit- elméleti munkáira, kutatásaira s az óvodákban már megvalósult pedagógiai gyakorlatra építve olyan összefoglaló munkát adjon kézbe, amely elsősorban az iskolai érettség kialakításában lehet hasznos.

Ezt a célt követi anyagának elrendezése is: elsőként (A kisiskolások tanulási zavarainak vizsgálata, készségfejlesztő eljárások) a kisiskolások leggyakrabban jelentkező tanulási zavarainak (olvasás- írásnehézség, minimális figyelemkoncentráció, viselkedési, vagy teljesítménybeli rendellenességek stb.) számbavételével foglalkozik, majd az okok és következmények után rátér egy olyan fejlesztő program bemutatására, amivel jelentősen javíthatók a kisiskolások tanulási képességei, s csökkenthetők a hátrányok. Második fejezete a tanulási nehézségek korai (óvodai) felismeréséről szól az óvodáskorúak céltudatos készségfejlesztésére – a mozgás, testséma, észlelés, és az ezeket kísérő verbális folyamatok összerendeződésére – szolgáló eljárásokat tartalmazza (Az iskolai tanulási zavarok megelőzésére az óvodás korosztály vizsgálata). Harmadik fejezete (Történeti háttér a vizsgálatok fejlődéslélektani háttéréhez) egyrészt a játék és tanulás összefüggéseit kutatja, a gondolkodási stratégia és a játék irányából közelít a tanulási nehézségek felé; másrészt Jean Piaget és Jerome Bruner munkásságának történeti elemzésén keresztül az elmélet és gyakorlat egymásra épülésének példaértékű bemutatását adja. A tanulmányok végén irodalomjegyzék, a kötet végén a szakkifejezések magyarázata segíti az alaposabb tájékozódást. Óvónőknek, tanítóknak, pszichológusoknak, de szülőknek is hasznos olvasmány.

(Összeállította és szerkesztette: Bíró Antalné. Alex-typo, 1993.)

Mérei Ferenc-V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan

Az ember pszichikus fejlődésén belül a leginkább feltárt időszak a gyermekkor. Ennek a kornak mintaszerűen átfogó ismertetését adják a szerzők. Saját kutatómunkájukra, gyakorlati tapasztalatuk mellett a nemzetközi vizsgálatokra és kísérletekre támaszkodnak. A könyv nagy jelentőségű munka, s ez elsősorban abból adódik, hogy a hagyományostól eltérő szerkezeti felépítést és tartalmi közelítést választottak a szerzők. Nem a gyermekkoron belüli egyes szakaszok pszichikus jelenségeinek leírására vállalkoztak, hanem ezen jelenségek történések változásainak, fejlődésének nyomon követésére. Nagy figyelmet szentelnek azoknak a feszültségi rendszereknek, amelyek a változások előidézői és következményei. Az egyes jelenségeket, jelenségcsoportokat mindig akkor és ott mutatják be, amikor és ahol azok lényeges minőségi változást hoznak a fejlődésben.

A szerzők elméleti fejtegetéseiket számos példával szemléltetik. A könyv stílusa szinte szépirodalmi, gazdag képi anyaggal illusztrált. Ez nagyban megkönnyíti a szerzők gondolatmenetének követését és ezáltal az eddigi ismeretek revideálását, a tudományosan megalapozott szemlélet kialakulását. A könyv alapvetően pszichológusoknak és pedagógusoknak ajánlható, de érdeklődésre tarthat számot a szülők körében is. (Gondolat, 1993.)

Buda Béla: Empátia: a beleélés lélektana

Az empátia lényege az a sajátos képességünk, hogy bele tudjuk élni magunkat a velünk közvetlen kapcsolatban levő másik ember lelkiállapotába, fel tudjuk idézni magunkban a másikban zajló indulatok, érzelmek, gondolatok tartalmát, és a felidézés révén eljussunk a másik ember megértéséhez. A jelen kötet a fenti tétel kibontásával, az összefüggések bemutatásával foglalkozik. Az empátia a másik ember megismerésének, megértésének csak egyik módja. A többi megértési mód elsősorban intellektuális jellegű (megfigyelés, logikai következtetés), az empátia viszont főleg érzelmi megnyilvánulások értelmezésén alapul.

A szerző meggyőzően kimutatja, hogy az empátia fogalma nem csupán egy kommunikációs jelenséget fejez ki, hanem igazi tudományos koncepció, amely mögött sajátos szemlélet rejtőzik. Az empátiafogalom tartalmának kifejtésével sok jelenséget lehet értelmezni, például a személyiségfejlődés és a társas kapcsolatok kérdéskörében.

Az empátia jelentősége az utóbbi évtizedekben növekszik, mivel az egyén társadalmi helyzetével összefüggő rendezőelvek (születési hely, iskolázottság, családi állapot) szerepe változik, a hagyományos sémák halványulóban vannak, ugyanakkor az emberi kapcsolatok tényleges tartalmának jelentősége növekszik: a korábban egyszerűnek látszó megértés bonyolult feladat lett.

Az emberi megértés és kapcsolatok törvényszerűségeiről, az empátia vizsgálatának, mérésének és fejlesztésének módjairól tájékozódni kívánó szakember és laikus olvasó egyaránt jól hasznosítható, érdekes, olvasmányos könyvet kap a kezébe. Az emberekkel hivatásszerűen kapcsolatban állók széles körének ajánlható. (EgoSchool, 1993.)

Lélekelemzési tanulmányok

A kötet a magyar pszichoanalitikai mozgalom és kutatás alapító-indító nagymesterének, Ferenczi Sándornak a hatvanadik születésnapjára készült, afféle ünnepi összeállításnak, a legjobb tanítványok szaktanulmányaival. A mű azonban már csak a halott mester előtti hódolat megnyilvánulása lehetett, posztumusz megemlékezés. Értéke azonban-jóllehet maga Freud írt hozzá előszót - nem Ferenczihez fűződő kapcsolataiban van (sajnos az összeállítók sem Ferenczi-életrajzot, sem Ferenczi-bibliográfiát nem terveztek a kötetbe), hanem a tanulmányok önértékében. A vaskos kötet felvonultatja az első magyar pszichoanalitikus iskola szinte minden tagját, Róheim Gézától Bálint Alice-ig, Hermann Imrétől K. Rotter Liliánig, Lázár Klárától Szüts Gyuláig, összesen tizenkilenc szakembert, akik közül néhányan világhírűvé váltak, az egyetemes tudománytörténet számon tartott személyiségeivé, mások a ragyogó kezdetek után elhallgattatásra ítéltettek, vagy pályamódosítást végeztek velük, ismét mások később, hajlott korban válhattak az újra feltámadó pszichoanalitikai iskola doyenjeivé. A kötet tanulmányai igen széles skálán helyezkednek el, érintik az általános pszichoanalitikai lélektan alapkérdéseit éppúgy, mint a neurózisok klinikai elméleti-problémáit, a pszichózisokkal éppúgy foglalkoznak, mint technikai kérdésekkel, illetve határproblémákkal. A mai olvasó kettős örömmel foghat a mű tanulmányozásához: egyrészt ma is aktuális kérdések kitűnő színvonalú feldolgozását találhatja benne, másrészt hiteles és átfogó képet kaphat a pszichoanalitikai kutatások harmincas évek elejei állapotáról, fejlettségi fokáról Magyarországon. A művet sajátos becsén túl e lexikonszerű összefoglalás miatt is érdemes elolvasni. (Párbeszéd – T-Twins, 1993.)

Műhely

Sajnálni – vagy együtt nevetni?

Először is nézzük a szakemberek megelégedésére szolgáló tényeket: 1994. júl. 1-15-e között 25 fiatal, azaz: 10 táboroztató és 15 gyerek együtt nyaralt Zemplénben, a megyeszékhely plébánián a Conditio Humana Egyesület (CHE) szervezésében. A gyerekek közül 4 középsúlyosán értelmi fogyatékos, 1 enyhe fokban értelmi fogyatékos, 2 logopédiai óvodás, 2 vak, 3 hátrányos helyzetű, 1 cukorbeteg és 2 „egészséges” volt.

És most nézzük meg, mi van a mindent eltakaró és elrontó adatok mögött. A gyerekek többségét 3-4 éve ismerjük már, és két év óta nemcsak a nyaraltatások alkalmával találkozunk, hanem átlagosan 4 hetente egy kirándulás erejéig is. A CHE-nek köszönhetően lehetőségünk volt arra, hogy ún. fedett pályás mérkőzéseket folytassunk, vagyis biztosítottak számunkra állandó helyet, ahova mehettünk volna ezeken a hétvégeken agyagozni, festeni, játszani stb. Ezzel a lehetőséggel a 2 év alatt egyszer sem éltünk. Miért nem használtuk ki, ezt a mások által irigyelhető lehetőséget, kérdezhetnék.

Nos, nemcsak a gyerekek, hanem mi is (ami ugyancsak lényeges szempont) a hét minden napján vagy négy fal között vagyunk, vagy kétszer négy fal között változtatjuk helyünket. Bár elismerem, négyhetenként 5-6 órát levegőn lenni meg sem közelíti az egészséges életmód kritériumát, a semminél azonban mindenképpen több. De nem ez az egyetlen indok szól a kirándulások mellett. Statisztikánkat elolvasva kedves szakembereink rögtön felkiáltanak: integrált táboroztatás! – és elégedett mosoly ül ki arcukon, hiszen ismét találtak egy

szakkifejezést, amit használni tudtak. (Az integráció, mint szakkifejezés, a fogyatékosok integrálását, „beemelését” jelenti az egészséges emberek közé.)

Hogy kerül kapcsolatba az integráció a kirándulással? A kirándulás nagyon jó lehetőség arra, hogy egyszerre legyünk együtt és ugyanakkor külön is. Az a szellemileg egészséges gyerek, aki még soha nem volt együtt értelmi fogyatékos gyerekekkel, vagy az az értelmileg egészséges vagy sérült, aki vakot csak utcán fehér bottal közlekedni látott, nemcsak hogy nem tudja, hogyan viselkedjen velük szemben, hanem teljesen normális reakcióként először idegennek, esetleg riasztónak találja a másikat. Egy kirándulás során tulajdonképpen a gyerekek szabályozzák, mennyire közelednek illetve tartanak távolságot egymás közt. A gyerekek spontán módon közelednek egymáshoz, anélkül hogy egyetlen megjegyzés vagy felszólítás elhangzana erre vonatkozóan. Ez a hozzáállás a tábori életre is igaz. Egy példát hadd meséljek el.

Három évvel ezelőtti táborunk első estéjén – amit nem előztek meg kirándulások – „lányaim” kijelentették, ők bizony nem fognak egy szobában aludni a pár évvel fiatalabb Down-kóros kislánnyal. Szó nélkül átraktuk a kislány holmiját, s ő velünk aludt. Harmadnap a lányok elkezdtek kérlelni, hadd költözzön a kislány vissza hozzájuk. Először egy kicsit vonakodtam, majd mikor már nagyon kérleltek, „nagy nehezen” beleegyeztem, egy feltétellel. Ha visszaköltözik, ott is marad, mert senkit sem lehet ide-oda dobálni. Mindenki nagyon örült, és bár ezek után még komoly konfliktusokra voltam felkészülve, legnagyobb örömmre elmondhatom, hogy az elmúlt 4 tábor „legkeményebb játszámja” volt ez.

Miben hasonlított, és miben különbözött az idej nyaralás?

A tábor vegyes összetétele nemcsak a gyerekek különböző mértékű testi, értelmi, lelki sérüléseiből adódott, hanem a korosztályok megosztottságából is. A gyerekek 7-18, a nyaraltatók 17-28, míg a két vak lány 16 és 20 évesek voltak. Így nagyon nehéz lett volna kategóriákat felállítani, ki a gyerek, ki a felnőtt. Ugyanakkor valamilyen gyűjtőnévre mégiscsak szükség volt, amikor pl. arról volt szó, kinek mikor kell lefeküdnie, vagy utazáskor ki kire figyeljen oda.

Még 3 évvel ezelőtt alakult ki, nem tudom hogyan, a „kicsik” és „nagyok” elnevezés. Ez a megnevezés nagyon szerencsésnek bizonyult. Egy-egy helyzetben mindenki tudja, most ki számít kicsinek, és ki nagynak, anélkül hogy megbeszelnénk. Tehát egy teljesen rugalmasan változó csoportosításról van szó. A táboroztató nagyok pedig pótmamák és pótpapák megnevezés alatt futnak, ui., hogy a sok baba közt ne vesszen el a gyerek, minden pótszülőnek egy kicsi és egy nagy pótgyermeke volt.

És most pergezzük le magunk előtt a táborról készült képzeletbeli filmet, és rögtön állítsuk is meg a 2. napnál, amikor 10 gyerek és két pótszülő vonattal megérkezett a miskolci pályaudvarra. A leszállásai nem volt gondunk, hiszen itt az utasok segítettek a csomagok lerakásában, a gyerekeket pedig kicsi-nagy párokra osztottuk. A pályaudvarra értünk jöttek mikrobusszal. A probléma ott kezdődött, hogyan fogunk eljutni gyerekestül, csomagostul a 9. vágányról a parkolóba? A csomagokat végül szétszítottuk kinek-kinek erejéhez mérten. A rengeteg holminak köszönhetően azonban mindenki alaposan meg volt pakolva. A parkoló felé félúton találkoztunk össze sofőrünkkel, aki kedves barátunk. Természetesen el akart venni pár csomagot. Hogy ezt megakadályozzam, elkiáltottam magam: „Az mosogat este, akinek elveszik a csomagját!...” A gyerekek teljesen kifáradva értek a parkolóba, de egy sem engedte, hogy segítsenek neki. A buszba pedig egy boldog, jókedvű csapat szállt be.

Mire volt jó ez az egész? A szülők és pedagógusok is gyakran esnek abba a hibába, hogy főleg a sérült gyerekektől (de az egészségesektől is) messze képességeik alatt követelnek,

ezáltal passzivitásra ítélve őket. Az igazi örömet azonban a nehézségek leküzdése és nem a teljes kiszolgálás jelenti!

Pergessük a filmet tovább a 4. napra, amikor a füzéri várat készítettük el agyagból. Nem vagyok nagy híve az agyagozásnak, festésnek stb. Nem azért, mert nem fantasztikus dolog, hanem mert úgy érzem, pár pedagógusnál csak az idő elütésére szolgál, és annak igazolására, hogy ő csinált valamit. Nem tudok meghatódni, amikor azt hallom, hogy iskolában vagy nyaraláskor a fő programok között ezek szerepelnek. El tudják képzelni, 17 éves Down-kóros „fiam” hányszor agyagozott, ragasztott és festett a hosszú évek folyamán? Miért hisszük, hogy az értelmi fogyatékos egyben hülye is? Miért hisszük, azért mert szellemileg sérült, már nincs joga széleskörű élményekhez? Sohasem tudom – és ez néha kedvemet szegi –, mennyi élmény marad meg a gyerekekben egy-egy ötletünkből, programunkból. Valószínűleg az értelmi fogyatékosoknál sokkal kevesebb, mint az egészségeseknél, de biztosan több, mint ha két hétig csak „agyagoztunk, játszottunk és festettünk” volna.

Ez persze nem azt jelenti, hogy mi nem agyagoztunk. Annak ellenére azonban, hogy mindig próbáltunk újítani (3 éve a kertben kemencét építettünk és ki is égettük, amit csináltunk), sose voltam elégedett. A baj az volt, hogy nem tudtam megfogalmazni, mi az, ami nem tetszik. A füzéri várral kapcsolatban beugrott egy ötlet, és a kivitelezéskor derült ki, hogy jó. Az előző nap látottakat készítettük el agyagból. Tudom, ezt nem én találtam ki, én azonban csak most először tapasztaltam meg, milyen az, amikor. 25 ember közös élménye egy közös műben jelenik meg. Várunkban voltak bástyák örökkel, várfalak, fák, rajtuk madárral, királykisasszony szökőkúttal, benne gyűrű és a hozzá tartozó béka, és persze hódoló lovag meg kincsesláda is. 16 éves vak „lányom” Ugyanúgy csinált fát és bástyát, mint gótikus ívet, amit előző nap nagy falmászások árán letapogattunk vele. Az előbb említett 17 éves fiú pedig, bár az elején nem volt kedve agyagozni, a végén köveket készített, s alig tudtuk leállítani, mielőbb kavicsbányává változtatott volna mindent. A vár háttérét üvegre festettük meg, a várat pedig harmadnap ki is festettük.

A 7. nap a monoki tóhoz mentünk. Ezt a túrát nem terveztem, de a gyerekek ragaszkodtak hozzá az előző táborok után. Pedig – ez főleg a kicsiknek – kemény teljesítménytúra volt. Kb. másfél-két óra gyalogút a tóig a gabonaföldek közötti, árnyék nélküli mezőgazdasági úton. Hagyományainkhoz híven csak a kicsik ihattak vizet a túra alatt. (A tóhoz kocsival vittük az ebédet és a vizet.)

A 9. napi fesztiválon a Kaláka együttes koncertje után a gyerekeket felhívták a színpadra táncolni. Csapatunkból majdnem minden gyerek felment, a pótszülők közül viszont senki. Így olyan ritka helyzet adódott, amikor a gyerekek viselkedését a mi közvetlen hatásunk nélkül tudtuk megfigyelni. A körtáncnál még nem is tűnt fel annyira, hogy egy csoportban maradtak, és nem nagyon keveredtek a többi gyerekekkel. A párválasztós körjátékokban viszont már szembetűnő volt, hogy párokat mindig egymás közül választanak. Ezt azért tartom nagyon fontosnak, mert az integrációnak mindig megvan az a veszélye, hogy a sérült és egészséges gyerekek csak egy csoportban vannak, de köztük tulajdonképpen nincs igazi kapcsolat. Ha ez nálunk is így lett volna, a szellemileg egészséges gyerekek nem táncoltak volna az értelmi fogyatékosokkal, hanem, inkább az idegen gyerekekből választottak volna párt maguknak.

Az olvasó furesállhatja, miért mentünk mi Tokajba halászesárdába és borospincébe? Miért kell egy tábornak ilyen helyekre menni, ami ráadásul rengeteg pénzbe kerül? Az ilyen jellegű programokban nagyon sok lehetőség rejlik. Elsősorban arról van szó, hogy a sérült, főleg az értelmi fogyatékos gyerekeket nem nagyon viszik olyan helyekre, mint étterem, mozi, strand, hangverseny stb. Ennek több oka van, az egyik, hogy az emberek sokszor visszautasítóan viselkednek, ami a szülőknek nagyon rossz érzés. Ezeknek a viselkedéseknek a

mozgatórugója legtöbbször a zavar. Az emberek többsége nem tudja, hogyan viselkedjen velük szemben. A zavar leküzdésére a legjobb módszer, ha ezeket a gyerekeket minél többféle helyre, minél többször visszük. Ezer szónoklatnál is többet ér az, amikor kis csapatunk megjelenik egy étteremben, strandon, csónakázáskor vagy egy gyerekkoncerten. Mindig feltűnést kelt egy ilyen nagy társaság, tehát nagy a felelősségünk, hogyan viselkedünk.

Ha az emberek 15 értelmi fogyatékoszt látnának 10 felnőttel, legfeljebb sajnálnák őket vagy megbámulnák, vagy megjegyzések kíséretében elhúzódnának.

Mi a helyzet velünk? Sokszor észre sem veszik, hogy ketten nem látnak közülünk és többen értelmileg sérültek. Aki észreveszi, annak valószínűleg nagy fejtörést okozunk. Odáig értik, vannak felnőttek, akik ilyen gyerekekkel szeretnek foglalkozni – biztos sajnálatból, gondolják. Ami igazán nyomot hagyhat másokban, az a többi gyerek jelenléte. Hogyan kerülnek egészséges, vidám gyerekek sérültek közé? Ráadásul ugyanolyan jól érzik magukat, mintha egykorú, egészséges társaikkal lennének együtt. Ez bizonyára sok emberben értetlenséget vált ki, következményképpen még később is eszébe fog jutni. Legközelebb pedig, amikor találkozik egy értelmi fogyatékoszal vagy egy vakkkal, nem is fogja tudni miért, de már nem lesznek számára annyira idegenek, és természetesebben fog tudni velük viselkedni. Az igazi nevelő hatás tehát nem bennünk, hanem a gyerekekben van!

A másik ugyanilyen fontos indok az étterem mellett, hogy a gyerekeket egyrészt élményekhez juttassuk, másrészt megtanuljanak viselkedni ilyen helyeken.

Az előző sorokat elolvastva már remélem, nem kell sokat magyarázni, miért mentünk stoppal haza. Mielőtt elszörnyednének elmondom, milyen „forgatókönyv” alapján utaztunk.

Egy pótmama és nagylány – akik nem szeretnek stoppolni – reggel hazautaztak vonattal. A maradék 20 embert beosztottuk. Minden pótszülőre jutott egy nagy és egy kicsi. Végül 5 db hármas és egy négyes csoport alakult ki. Az egyik nagyfiúnak, aki 17 éves, megengedtem, hogy egyedül stoppoljon. Csak olyan kocsiba szabadott beszállni, amelyik egyenesen Budapestig vitt. Én, mint egy hajóskapitány, utolsóinak hagyhattam el csak a terepet. Fontos volt tudnom, akit felvettek, az 3 órán belül a Keleti pályaudvaron lesz. Fél 11-re értünk ki Miskolc szélére, a főútra. 12 óráig lehetett stoppolni. Akit nem vettek fel (ez végül 7 ember lett), annak 12 órakor el kellett indulnia busszal a pályaudvarra, és a 13 órás Inter City-vel kellett hazautaznia. Ugyanis ehhez a vonathoz jöttek ki a szülők.

Végül is tizenhármán, ki-ki kamionnal, Nissannal, BMV-vel stb. szerencsésen megérkeztek és vártak minket a Keleti pályaudvaron. A szülőktől bizony féltem, de végül csak egy volt nagyon mérges, ám élménybeszámolónk után tőle is jó hangulatban váltunk el. Az egyik mama pedig csak annyit mondott: „De jó fejek vagytok!” Lehet, hogy már hozzászórtak fura ötleteinkhez?

Hadd szóljak itt még a tabu-témákról. Úgy gondolom, nincs olyan téma, amit a gyerekekkel meg ne lehetne beszélni. A táborban ugyanúgy beszéltünk a cukorbetegségről, a vércukor-meghatározó gépről, mint a vakságról vagy a Down-szindróma kialakulásáról. Ezekről azonban a helyzetből adódó természetességgel, egyszerűen, nem félelmet keltve, és nem sokat. Ha valamit elhallgatunk, az a gyerekekben szorongást kelt.

Tavalyi táborunkban, két év rohammentesség után, egyik nevelőnknek epilepsziás rohama volt. Bár a gyerekek nem láttak semmit, a bennünk lévő feszültséget megérezték. Kérdősködésükre olyan válaszokat adtunk, hogy nem érzi jól magát, lefeküdt stb. Ebédnél ültünk. A gyerekek szemében ott volt az ismeretlentől való félelem, amit „hazugságunk” keltett bennük. Mikor ezt megértettem, pár mondatban elmondtam, hogy ennek a fiúnak van egy betegsége, amit epilepsziának hívnak. Most, hosszú idő után, megint rosszul lett. A

gyerekek elgondolkozva tovább ettek, majd az egyik megszólalt: „Az egyik ismerősünk is epilepsziás” – és evett tovább. A témát ezzel le is zárták.

Az önkritika tükrében

Eddig csak a pozitív dolgokról volt szó, de nézzük meg az árnyoldalakat is. Egy tábor szervezésében nem tartom működőképesnek a teljes demokráciát. Az egyenirányítás viszont rengeteg feszültséget okozott elsősorban a nevelők között. Ennek egyik oka, hogy közel egykorú, csupa erős egyéniségű fiatal volt együtt, akik nem veszik jó néven, ha megmondják nekik, mit csináljanak. A másik ok talán az lehetett, hogy nem vagyunk igazán érettek abban, hogyan mondjuk, s hogyan fogadjuk a kritikát. Az egyenirányítást, amennyire lehetett, mindig próbáltam enyhíteni. Így lett egy fürdőszoba- és két konyhafelelős a pótszülők közül. Az én vállamról nagy terhet vettek le. Így nem egy személyben kellett megküzdennem a vezetőknek kijáró hálátlan szereppel. Szívesen mondanám azt: a nevelők közötti feszültségekre úgyszemint emlékszünk később, vagy hogy a gyerekek ezekből úgyszemint éreztek még semmit. Ez azonban nem így van.

Az integráció mellett sok mindent felsorakoztattam élménybeszámolóim során. Voltak azért nehézségek is. Nagyon nehéz egyszerre kielégíteni az összes gyerek igényét. Az elején görcsösen próbáltuk elérni, hogy minden gyerek minden pillanatban jól érezze magát. Ez azonban felesleges. A gyerekeknek meg kell tanulniuk, hogy egy táborban is unatkoznak olykor, és nem minden játékhoz találnak megfelelő partnert egy ilyen jellegű társaságban. Ugyanakkor nem jó látni az unatkozó, magukkal szabadidejükben semmit kezdeni nem tudó gyerekeket!

Ami az élménybeszámolómból kimaradt, pedig rendkívül fontos, az a szülővel való kapcsolat. A szülők többségének nincs, akivel meg tudná beszélni gyerekével kapcsolatos gondjait, rossz érzéseit, örömeit.

Amellett hiábavaló energiapocsékolás, ha a tábori két hét alatt megtanítunk valamit a gyerekeknek, de mivel arról nem beszéltünk a szülővel, semmibe vész. Ideális az lenne, ha a szülővel aktív kapcsolatot tartanánk fent, és hétköznapi gondjaikba is be tudnánk segíteni. Ezt azonban nagyon nehéz megvalósítani, hiszen nekünk is rengeteg dolgunk van évközben.

Sajnálni – vagy együtt nevetni?

„Biztosan nagyon türelmes vagy.” „Ehhez elhivatottság kell.” „Én ezt nem tudnám csinálni, mert sajnálom őket.”

Ezek azok a mondatok, amelyek elhangzásakor nehezen tudom feltörő negatív érzéseimet kordában tartani. Legtöbbször előveszem előbb emlegetett türelmemet és kicsikarok magamból egy mosolyt. Magyarázni viszont csak ritkán kísérem meg azt, amit szavakkal nem is lehet.

Az emberek hihetetlenül furcsán gondolkodnak. „A gyógypedagógusok a szeretet és türelem megtestesítői, akik mindenfajta sérültért képesek keresztre feszítettetni magukat.” Miért kéne nekem az összes értelmi fogyatékos, Vakot, süketet stb. szeretnem? Ha valaki azt mondja vagy gondolja magáról, ő mindegyiküket szereti, nemcsak, hogy hazudik, hanem ráadásul egy sérült emberhez a sérülésén keresztül közelít. „Azért szeretlek, mert vak vagy. Nem érdekel, milyen személyiség vagy!” Vannak vakok, akik antipatikusak nekem, és vannak értelmi fogyatékosok, akikhez érzem, nem tudok igazából közeledni. Miért ne lehetne ezt kimondani? A sajnálat számomra olyan, mint az időjárásjelző barométer. Ha valakit sajnálok

a sérülése vagy fogyatékossága miatt, akkor tudom, hogy nem áll igazán közel a szívemhez. Azokat a gyerekeket, akiket nyaraltattam a négy év során, nem első pillantásra szerettem meg. Volt, akihez hosszú idő kellett, míg kölcsönösen megszerettük egymást. Akiket viszont megszerettem, azokat nem tudom sajnálni. A legtöbbjük boldogabb, mint a környezetemben élő „egészségesek”.

Atzél Réka